

Мовні особливості прози Євгенії Кононенко і їх передача в перекладі хорватською мовою (на матеріалі новели «Альбіна»)

Jurić, Agneza

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:827458>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-05**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ISTOČNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI
KATEDRA ZA UKRAJINSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

AGNEZA JURIĆ

**JEZIČNE OSOBITOSTI PROZE JEVGENIJE KONONENKO I NJIHOV PRIJENOS
U PRIJEVODU NA HRVATSKI JEZIK (NA MATERIJALU PRIPOVIJETKE
«ALBINA»)**

DIPLOMSKI RAD

15 ECTS-a

Mentor: prof. dr. sc. Tetyana Fuderer

Zagreb, rujan 2023.

ЗАГРЕБСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ГУМАНІТАРНИХ І СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧИХ НАУК
ВІДДІЛЕННЯ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ І ЛІТЕРАТУР
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

АГНЕЗА ЮРІЧ

**МОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО І ЇХ ПЕРЕДАЧА В
ПЕРЕКЛАДІ ХОРВАТСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛИ
«АЛЬБІНА»)**

ДИПЛОМНА РОБОТА

15 кредитів ЄКТС

Науковий керівник: проф. д-р наук Тетяна Фудерер

м. Загреб, вересень 2023 р.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
THE DEPARTMENT OF EAST SLAVIC LANGUAGES AND LITERATURES
CHAIR OF UKRAINIAN LANGUAGE AND LITERATURE

AGNEZA JURIĆ

**LINGUISTIC FEATURES OF YEVGENIA KONONENKO'S PROSE AND THEIR
TRANSLATION INTO CROATIAN LANGUAGE (BASED ON MATERIAL OF
SHORT STORY «ALBINA»)**

MASTER'S THESIS

15 ECTS

Supervisor: Professor Tetyana Fuderer, PhD

Zagreb, September 2023

IZJAVA O AUTORSTVU

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad JEZIČNE OSOBITOSTI PROZE JEVGENIJE KONONENKO I NJIHOV PRIJENOS U PRIJEVODU NA HRVATSKI JEZIK (NA MATERIJALU PRIPOVIJETKE «ALBINA») izradila potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentorice prof. dr.sc. Tetyane Fuderer. Svi podaci navedeni u radu su istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

ЗМІСТ	
Вступ	1
1. Євгенія Кононенко – українська Франсуаза Саган	3
1.1. Біографічні дані про Євгенію Кононенко.....	5
1.2. Літературна творчість Євгенії Кононенко.....	6
2. Ідіостиль Євгенії Кононенко	7
2.1. Поняття «ідіостиль» у сучасному українському мовознавстві.....	7
2.2. Ідіостиль Євгенії Кононенко (на матеріалі новели «Альбіна»).....	9
3. Збереження ідіостилію Євгенії Кононенко при перекладі новели «Альбіна» на хорватську мову	14
3.1. Переклад новели Євгенії Кононенко «Альбіна».....	14
3.2. Відтворення при перекладі на хорватську мову мовних особливостей новели Євгенії Кононенко «Альбіна».....	47
3.2.1. Переклад розмовної лексики.....	48
3.2.2. Переклад жаргонізмів, вульгаризмів, лайливих та обценних слів.....	49
3.2.3. Переклад індивідуально-авторських новотворів.....	52
3.2.4. Переклад фразеологізмів.....	53
3.2.5. Переклад зменшувально-пестливих слів і суфіксів.....	54
3.2.6. Переклад українсько-хорватських фальшивих друзів.....	57
3.2.7. Відтворення літературних онімів у перекладі.....	58
Висновки	61
Додаток. Оригінал новели Євгенії Кононенко «Альбіна»	62
Список використаної літератури і джерел	119
РЕЗЮМЕ	126
SAŽETAK	126
SUMMARY	126

Вступ

Євгенія Кононенко – сучасна українська письменниця, одна з представниць феміністичної літератури. У своїх творах авторка часто торкається проблем самореалізації жінок, страждання, кохання, стосунків та конфліктів між батьками і дітьми (особливо доньками) та ін. Різнобічна письменниця, авторка кількох романів, поетеса, есеїстка, але найвідоміша як авторка малої прози – оповідань та повістей. Дослідники ранньої творчості й відомих творів (оповідань зі збірки «Повії теж виходять заміж» та романів «Імітація» і «Зрада») Є. Кононенко, зокрема Максим Стріха, Олександр Брайко, Ніла Зборовська, Галина Тарасюк, Олесь Ульяненко й ін., характеризують письменницю як майстра динамічного сюжету. У Хорватії про письменницю написано чи відомо мало. Переклад оповідання «Нові колготи» на хорватську мову, зроблений Людмилою Васильєвою і Даміром Пешордою, вийшов друком у журналі «Кою» 2000 року в рамках статті «Сучасна українська новела». Ще два твори авторки – «Арчибалд і Патриція» та «Діаманти Лори Лимар» – були перекладені 2021 року в рамках дипломної роботи, яку підготувала студентка Андреа Чичко і яка була захищена на Кафедрі української мови і літератури Загребського університету. Отож, роль Є. Кононенко в сучасному українському літературному процесі, брак інформації про авторку в культурному просторі Хорватії, необхідність розробки окремих аспектів часткової теорії перекладу і бажання ознайомити хорватську читацьку аудиторію з творами письменниці обумовлюють **актуальність** цієї дипломної роботи.

Мета роботи – на матеріалі перекладу повісті «Альбіна» дослідити мовні особливості прози письменниці і представити особливості перекладу з української мови на хорватську стилетвірних мовних одиниць, виявлених у процесі аналізу твору і перекладу. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) висвітлити роль Є. Кононенко в сучасному українському літературному процесі;
- 2) представити власний переклад з української мови на хорватську новели «Альбіна»;
- 3) схарактеризувати індивідуальний авторський стиль письменниці;
- 4) на матеріалі перекладу твору «Альбіна» представити способи передачі хорватською мовою окремих стилетвірних одиниць твору.

Дипломна робота складається з трьох розділів. На початку роботи подано Вступ, у якому обґрунтовано актуальність дослідження, його мету й завдання, а також стисло висвітлено зміст розділів. У першому розділі розкрито основні віхи життя Є. Кононенко і коротко представлено її творчість: наведені найвідоміші та найважливіші твори та нагороди, які авторка отримала за свою літературну діяльність. У другому розділі розглянуто питання про індивідуальний стиль письменниці. Подано дефініцію поняття *ідіостиль* та огляд мовностилістичних особливостей новели «Альбіна». У третьому розділі представлено переклад новели «Альбіна» хорватською мовою та проілюстровано прийоми передачі мовних особливостей твору при перекладі на хорватську мову.

У кінці роботи подано Висновки дипломної роботи, Список використаної літератури і джерел. У Додатку вміщено оригінал новели «Альбіна» та Резюме роботи українською, хорватською і англійською мовами.

1. Євгенія Кононенко – українська Франсуаза Саган

Євгенія Кононенко – українська письменниця і перекладач з французької й англійської мов. Її перу належить низка новел, романів, твори для дітей. Є. Кононенко пише поезію, а також у її доробку є культурологічні розвідки, статті для журналів тощо. Літературні критики вважають Є. Кононенко справжнім майстром коротких літературних жанрів, які є її улюбленими, а також відзначають її талант і майстерність розробки фабули, описів і природних діалогів (Харчук 2008: 199).

Дослідники української жіночої прози відводять письменниці важливе місце в сучасному українському літературному процесі. Зокрема, Вікторія Христо з цього приводу зауважує:

«Кононенко – відома постать на теренах літературно-мистецького обр'ю сучасної української культури. Це особистість, без якої неможливо уявити український постмодернізм, яка творить сучасну літературу щодня» (Христо 2016: 316).

Серед рис творчості письменниці дослідники підкреслюють інтелектуально-національне звучання творчості, оригінальність стилю, порушення проблем, які хвилюють сучасну жінку (Христо 2016: 316; Волошук 2017: 63; 64; 65).

Творчий доробок Є. Кононенко має широкий ідейно-тематичний діапазон. У своїй прозі вона зачіпає теми любові й пошуку власної ідентичності, внутрішніх переживань жінки, її особистісного і професійного зростання, стосунків з чоловіком, зради, заробітчанства, проблему батьки – діти, тему пострадянського життя, здобуття незалежності та ін. (Христо 2016: 317).

Велика частина прозових творів Є. Кононенко є найприкметнішими зразками (нео)реалістичної новели. Так, Ніна Герасименко (2014: 15–16) характеризує малу прозу авторки як реалістичну художню модель українського суспільства межі ХХ – ХХІ ст., відзначаючи імпресивно-психологічну тональність її новел. На психологізмі як одній з важливих ознак стилю письменниці акцентують увагу й інші дослідники її творів. Приміром, Тетяна Шевченко (2002: 191) помічає, що Є. Кононенко зосереджується на соціальних моментах життя крізь призму психології героїні нашого часу. Щодо есея «Без мужика» (2005) Лариса Волошук (2017: 64) наголошує на поєднанні психологічних пошуків авторки з феміністичною проблематикою. Іванна Шарапа (2018¹), аналізуючи роман «Імітація» (2001), вбачає психологізм прози Є. Кононенко в способі відображення

¹ Шарапа Іванна. Художнє відображення проблеми міста і провінції в прозі Євгенії Кононенко. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-hudozhnye-vidobrazhennya-problemi-mista-i-provinciyi-v-prozi-yevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 02. 09. 2023).

дійсності, коли переплітаються уламки спогадів, замальовки реальності, роздуми, фрагменти сновидінь.

Василь Габор (2008²), український письменник і літературознавець, в одній зі своїх статей порівнює Кононенко з Франсуазою Саган³, відзначивши рідкісну в сучасній українській літературі рису письменниці – чесність із собою. На думку літературознавця (там само), Кононенко і французьку письменницю поєднує здатність вміло показати стан людської розгубленості та незахисності. Є. Кононенко, як і Ф. Саган, феміністка. Головне місце у творчості української письменниці посідає жінка, яка постає в різних життєвих ситуаціях і конфліктах. У своїй прозовій творі Кононенко включає елементи автобіографізму, пише з власного досвіду заміжньої і розлученої жінки, матері, жінки, яка виросла в патріархальному суспільстві і яка бореться за зміну соціального сприйняття жінок та їх ролі в суспільстві. У своїх творах авторка описує життя жінки без прикрас і таким чином критикує суспільство, особливо ставлення до жінок. Жінки в її творах часто нещасливі, незадоволені. Часто йдеться про освічених жінок. І в цьому можна бачити екзистенційні мотиви, внутрішню боротьбу жінки-інтелектуалки, яка мусить вибирати між виконанням очікуваної від неї соціальної ролі і самореалізацією. У есеї «Без мужика», що містить фрагменти «творчої» автобіографії⁴, йдеться про бажання жінки знайти рідну душу, а натомість вона на своєму життєвому шляху зустрічала чоловіків, які не підходять для серйозних стосунків, народила від них дітей, а потім зрозуміла, що її рідна душа не людина, а творчість (Харчук 2008: 204). На презентації своєї збірки «Симбалайн» у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, авторка висловила думку про те, що «[п]исьменництво – це чиста самореалізація»⁵, і таким чином сформулювала своє життєве кредо.

² Габор В. Українська Франсуаза Саган. *gazeta.ua*. 2008. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/ukrayinska-fransuaza-sagan/224249> (дата звернення: 18. 06. 2023).

³ Франсуаза Саган (1935 – 2004) – французька письменниця, чиє справжнє прізвище Куаре. Свій псевдонім взяла під впливом роману-епопеї Марселя Пруста «У пошуках утраченого часу» (1908 – 1922). Навчалася в Сорбонському університеті. Була репортеркою часопису «Elle». Перший роман «Добрідень, смутку!» (1954), який письменниця присвятила темі трагічних наслідків легковажних підліткових бажань, викликав фурор завдяки нестандартному підходу до теми кохання (*Hrvatska enciklopedija*).

⁴ В інтерв'ю, опублікованому 19 лютого 2005 року онлайнним виданням «Української правди», щодо автобіографічності згаданого есея авторка констатує:

«Його (есеї – коментар власний – А. Ю.) не можна назвати повністю автобіографічним, бо всю правду кажуть тільки на суді або священику, а коли ти сповідуєшся перед людьми, то говориш щось таке, чому люди вірять, але чи так все було насправді, чи не так... Тут вже справа така – хто як хоче, так і сприймає» (URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2005/02/19/3007231/> (дата звернення: 17. 06. 2023)).

⁵ Дніпровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Євгенія Кононенко: «Письменництво – це самореалізація». 2013. URL: <https://www.dnu.dp.ua/newsprint/2013> (дата звернення: 17. 06. 2023).

У своїх творах Є. Кононенко транслює і свій погляд на материнство, яке, як вважає авторка, буває часто небажаним або непланованим. До прикладу, у творі «Найбільша Божа благодать» (1998) героїня Тоня після розлуки не може просто покинути дитину, як чоловіка; у творі «Весна» (2006) жінка залишає дитину, щоб зустрітися з коханцем, а в новелі «Бра над ліжком» (2006) жінка не шкодує, що зробила аборт (Харчук 2008: 204). У повісті «Альбіна» (2015) мати Анастасії завагітніла несподівано. Для Є. Кононенко материнство не є святим, але досвід материнства, як і досвід взагалі, – це те, що допомагає жінці рости.⁶ Для багатьох письменників рідне місто часто є місцем дії їх творів. Кононенко пише про своє місто, Київ, в якому вона зростала за часів Радянського Союзу, де живе й сьогодні, висловлюючи свою думку про те, як місто розвивається. У повісті «Альбіна» (2015) прочитується негативне ставлення авторки до руйнування старих будівель. Вона з ностальгією згадує, що було на місці сьогоднішніх вокзалів, магазинів... Описуючи місто, письменниця подає картину умов того часу, про які пише, а конкретні назви вулиць і місць полегшують читачеві зв'язок з місцем дії, а також з героями та їхніми думками, особливо для українських читачів. М. Стріха в статті «Портрет покоління на тлі втрачених стін» (1998: 25) звертає увагу на те, наскільки важливий Київ для Кононенко і для її творчості. Приміром, Лук'янівка згадується в повісті «Альбіна» (2015) вісім разів.

1.1. Біографічні дані⁷ про Євгенію Кононенко

Євгенія Анатоліївна Кононенко народилася 17 лютого 1959 року в місті Києві. 1981 року закінчила механіко-математичний факультет на той час Київського державного (нині – національного) університету імені Тараса Шевченка, а 1994 року – французьку філологію в Київському інституті іноземних мов (нині це Київський лінгвістичний університет). Мешкає у Києві. Має дочку та сина. Є співробітницею Українського центру культурних досліджень та членкинею Національної спілки письменників України й Асоціації українських письменників.

⁶ <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/1160/>

⁷ Біографічні дані Євгенії Кононенко подані за наступними джерелами:

- УкрЛіб. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=14863> (дата звернення: 17. 06. 2023).

- Фенько Н. І. Емоційний пазл від Євгенії Кононенко. Сучасні українські письменники. Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеся Гончара, 4. URL: https://libgonchar.org/images/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%A%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F4.pdf (дата звернення: 27. 06. 2023).

Є. Кононенко виступає учасницею багатьох міжнародних культурологічних, літературних і наукових форумів. Лауреатка багатьох премій і відзнак: премії «Гранослов» (за збірку поезій «Вальс першого снігу», 1997), часописів «Сучасність» (за роман «Імітація», 2001) і «Березіль», Всеукраїнського рейтингу «Книжка року» (переміг роман «Імітація»), Всеукраїнського конкурсу романів, кінофільмів і п'єс «Коронація слова». Є. Кононенко також стала переможницею Всеукраїнського конкурсу оповідання на київську тематику «З Києва з любов'ю» та міжнародного літературного фестивалю «Просто так» тощо.

1.2. Літературна творчість⁸ Євгенії Кононенко

У 1990-х роках Євгенія Кононенко почала свою літературну творчість як перекладачка поезії. У другій половині 1990-х дебютувала як поетеса, а невдовзі – і як прозаїк. Перекладає з англійської та французької мов науково-популярну літературу, поезію та прозу, а також володіє російською та базово польською мовою. З французької мови переклала твори видатних письменниць Анні Ерно («Пристрась») та Еліс Манро («Забагато щастя»), збірку поезій «На захист крокодилів» К. Руа, а також твори Анни Гавальда («Мені б хотілось, щоби хтось мене десь чекав»), Мюріель Барбері («Елегантна їжачиха»), Симони де Бовуар («Ошукана жінка»), а з англійської – «Люди з веснянками» Гюго Гамільтона та інших. 1993 року за переклад антології французького сонета отримала українсько-французьку літературну премію імені Миколи Зерова. Її твори перекладено українською, англійською, німецькою, французькою, польською, російською, білоруською, чеською, хорватською, фінською та японською мовами.

Є. Кононенко є авторкою:

- збірки поезії «Вальс першого снігу» (1997)

⁸ Літературну творчість Євгенії Кононенко схарактеризовано на матеріалі наступних джерел:

- Мацкевич К. А. 2014. Енциклопедія Сучасної України; Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://esu.com.ua/article-4939> (дата звернення: 17. 06. 2023).

- УкрЛіб. Кононенко Євгенія URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=14863> (дата звернення: 17. 06. 2023).

- Чтиво. Квіти в темній кімнаті: Сучасна українська новела. Володимир Григорович Даниленко. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Danylenko_Volodymyr/Kvity_v_temnii_kimnati_Suchasna_ukrainska_novela/ (дата звернення: 17. 06. 2023).

- Wachtel, A. 1999. Review of the book *From Three Worlds: New Writing from Ukraine. Comparative Literature Studies* 36 (3), 269-272. URL: https://muse.jhu.edu/article/7647#info_wrap (дата звернення: 15. 06. 2023).

- збірок оповідань «Колосальний сюжет» (1998), «Зустріч у Сан-Франциско» (2006), «Симбалайн» (2015)
- збірок новел «Книгарня ШОК» (2009), «Празька химера» (2019)
- новел «П'ять хвилин ніжності» (2003), «Повії теж виходять заміж» (2005), «Новели для нецілованих дівчат» (2006), «Без мужика» (2009)
- романів «Імітація» (2001), «Зрада. ZRADA made in Ukraine» (2002), «Ностальгія» (2005), «Жертва забутого майстра» (2007), «Камінна оргія» (2021)
- збірок есеїв «Героїні та герої» (2010), «У черзі за святою водою» (2013); «Слово свого роду» (2019)
- творів для дітей «Інфантазії: За мотивами поезії Клода Руа» (2001), «Неля, яка ходить по стелі» (2008), «Неля сходить зі стелі» (2009), «Бабусі також були дівчатами» (2010)

Новели Є. Кононенко включено до низки збірок, зокрема до антологій «Тексти» (1995); «Квіти у темній кімнаті» (1997); «Три світи» (2007). «Квіти у темній кімнаті» – антологія сучасної новели, до якої увійшли найяскравіші зразки української новелістики за останні п'ятнадцять років. «З трьох світів» (англ. «From Three Worlds. New Writing from Ukraine») – антологія сучасної української літератури. В основу назви антології було покладено назву оповідання Є. Кононенко «Три світи», яка увійшла до цієї антології.

2. Ідіостиль Євгенії Кононенко

2.1. Поняття «ідіостиль» у сучасному українському мовознавстві

Кожна людина, яка говорить і думає, розвиває власний спосіб висловлення думок з допомогою мови. У процесі спілкування, навчання та набуття досвіду погляди людини на світ змінюються, і це неминуче впливає на мову, яку вона використовує для вираження своїх думок і почуттів. У Німеччині в 70-х роках XIX ст. виникла ідея дослідити мову окремої людини, зокрема письменника, і простежити, чи можна через таке універсальне і спільне для групи людей явище, як мова, визначити відмінності, характерні для окремої людини. Одними з перших, хто в мовознавстві зосередив увагу на людині й заохочував вивчення повсякденної мови та використання мови окремими людьми, були Вільгельм фон Гумбольдт і молодогограматисти (Калимон, Кульчицький, Ліхнякевич 2014: 226). Для позначення мови індивідуума в англійській літературі в 40-их рр. XX ст. було введено термін *ідіолект*, що походить від грецьк. *idios* «свій, своєрідний, особливий» і *lectos* «наділений здатністю говорити» (Ставицька 2009). *Ідіолект* був предметом дослідження різних галузей знань, зокрема його вивчали в рамках філософії, психолінгвістики, соціолінгвістики та інших суміжних з лінгвістикою дисциплін. У лінгвоукраїністиці простежується виразна тенденція до ототожнення *ідіолекта* з *ідіостилем* (індивідуальним авторським стилем).

Порівняємо визначення обох понять в українських лінгвістичних джерелах. Так, у «Сучасному лінгвістичному словнику» А. Загнітка (2020: 241–242) *ідіостиль* ототожнюється з *ідіолектом*:

«**Ідіостиль** (грецьк. *idio* – свій, особливий + *стиль*), **ідіолект** – індивідуальна зображувальна мова автора тексту й віддзеркалювана в ній свідомість, спосіб мислення адресанта; сукупність мовно-виражальних засобів, які виконують естетичну функцію й вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; своєрідність мовлення окремого індивіда; неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі; сукупність мовних і позамовних складників, чинників мовної та комунікативної компетенції окремого представника національної лінгвокультурної спільноти; у комунікативній лінгвістиці – неповторний спосіб спілкування, притаманний окремій особі; сукупність мовних і позамовних складників, чинників мовної та комунікативної компетенції окремого носія мови та культури».

У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» Світлани Єрмоленко, Світлани Бибики і Олени Тодор термін *ідіолект* визначається як «[...] мовна практика окремого носія мови; сукупність формальних і стилістичних ознак, що вирізняють індивідуальну мову» (Єрмоленко та ін. 2001: 67). У цьому ж джерелі *ідіостиль* дефініювано як «індивідуальний стиль, в якому виразні, марковані засоби мови утворюють певну систему» (там само), а також вказано, що *ідіостиль* часто ототожнюється з *ідіолектом*. У «Словнику лінгвістичних термінів» Ольги Ахманової запропоноване наступне тлумачення поняття *ідіолект*: «1. сукупність індивідуальних (професійних, соціальних, територіальних, психофізичних та ін.) особливостей, що

характеризують мову даного індивіда; індивідуальний різновид мови, 2. сума (сукупність) творів мови, що можуть бути створені в процесі спілкування двох осіб в дану одиницю часу» (Ахманова 1966 в: Волошук 2008: 7).

Терміну *ідіолект* віддає перевагу Вікторія Волошук через «[...] його прозорість та пряме співвідношення з національною мовою через ланку -лектів» (Волошук 2008: 8).

Леся Ставицька в статті «Про термін *ідіолект*» відмежовує *ідіолект* і *ідіостиль*, зазначаючи при цьому, що поняття *ідіостиль* ширше, ніж *ідіолект*, тому що останній «охоплює риси ідіолекту з необхідним нашаруванням ознак індивідуальної поетики, художньої норми епохи, словесно-художньої традиції і вимагає від дослідника максимального врахування екстралінгвальних чинників мовної особистості автора та механізму породження індивідуального дискурсу» (Ставицька 2009: 15). На думку дослідниці, *ідіолект* стосується людського мовлення і мови, а *ідіостиль* частіше досліджується в контексті літературної творчості, де оригінальністю висловлення не тільки хочеться вирізнити письменника з-поміж інших, а й проникнути в його світ, його думки.

Думки про те, що не варто повністю ототожнювати терміни *ідіолект* і *ідіостиль*, дотримуються й інші дослідники цих мовних явищ (пор. Калимон, Кульчицький, Ліхнякевич 2014: 228).

Обидва терміни, *ідіолект* і *ідіостиль*, у сучасній науковій парадигмі стали невід'ємною частиною антропоцентричної лінгвістики, а в терміновживанні намітилася тенденція до відмежування *ідіолекта* від синонімічних термінів *ідіостиль* та *індивідуальний авторський стиль*.

2.2. *Ідіостиль Євгенії Кононенко (на матеріалі новели «Альбіна»)*

Жанрове та стилістичне новаторство Є. Кононенко стало предметом дослідження Анни Білої, Олександра Бороня, Ніли Зборовської, Олега Сидора-Гібелинди та ін. (Гамоліна 2020: 226). Приміром, характеризуючи ранню творчість Є. Кононенко⁹, А. Біла¹⁰ відзначає феміністичний «ухил» прози авторки і невибагливість сюжетів її

⁹ Ідеться про оповідання «Драні колготи», «Дати», «Три сфери» «З лівої ноги», «Великомученице кумо...», «Рожеве світло на зупинці», «Шантаж». URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-sferi-inobuttya-v-prozi-uevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 02. 09. 2023).

¹⁰ Біла Анна. Сфери інобуття в прозі Євгенії Кононенко. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-sferi-inobuttya-v-prozi-uevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 02. 09. 2023).

оповідань. Іванна Шарапа¹¹, аналізуючи роман «Імітація» (2001), підкреслює «[...] властиву Є. Кононенко інтерпретацію сучасності з домінантою на вищій, духовно-моральній сфері буття», багаторівневність сюжету твору, суперечливість героїв. Ніла Зборовська¹² зацікавлена увагою на неповторності прози письменниці, що полягає в поєднанні жіночої тематики з детективним розслідуванням (романи «Імітація» (2001) та «Зрада» (2002)), відзначаючи дотепну подачу розслідування злочину в творах:

«Тут дотеп – органічна частина представленого розгадування. Дотеп й активізована свідомість дуже щільно пов'язані між собою. Освоєння техніки дотепу властиве жінці-авторці з активною волею до аналізу. Розвинута свідомість своєю чергою породжує іронічну активізацію форми. Якби це було бруталне осміювання, воно б не приносило насолоди».

Попри численні розвідки, присвячені жанрово-тематичній специфіці творів Є. Кононенко, праці, які б висвітлювали особливості мови творів письменниці, практично відсутні. Спорадичні зауваги щодо манери письма авторки знаходимо в деяких літературно-критичних статтях. Так, Н. Зборовська (там само) як ознаку манери висловлювання Є. Кононенко підкреслює гострослів'я, а Тетяна Шевченко¹³ – лаконічність, щирість і безкомпромісність.

Предметом перекладу в дипломній роботі є новела «Альбіна» – одна з чотирьох новел Є. Кононенко, що увійшли до збірки «Симбалайн» (2015). У збірці новела займає центральну позицію і є найбільшою за обсягом. Галина Авксентьєва (2023: 129) визначає жанр твору як соціально-психологічну повість сповідального типу з елементами кримінально-детективного жанру. Оповідачем у творі виступає доросла жінка на ім'я Анастасія. Вона осмислює власне життя, дитинство, місце в ньому сусідської дівчинки Альбіни. Героїня постійно згадує далеке минуле, усвідомлюючи, що воно було «сірим й ординарним», а найкраще, що було в дитинстві Анастасії, пов'язане з Альбіною (Авксентьєва 2023: 128). Г. Авксентьєва потрактовує новелу «Альбіна» як своєрідне ліричне звернення до вже покійної подруги дитинства: «Анастасія прагне осмислити власне минуле, дошукатися причин драматичних колізій в особистому житті та трагедійної долі дівчинки-сусідки, наділеної надзвичайними здібностями» (там само). У новелі, крім Анастасії, зустрічаємо низку другорядних персонажів. Це бабуся героїні, її

¹¹ Шарапа Іванна. Художнє відображення проблеми міста і провінції в прозі Євгенії Кононенко.

URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-hudozhnye-vidobrazhennya-problemi-mista-i-provinciyi-v-prozi-uevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 02. 09. 2023).

¹² Зборовська Ніла. Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-feministichnij-triptih-uevgeniyi-kononenko-v-konteksti-zagalnoukrayinskoji-problematiki> (дата звернення: 02. 09. 2023).

¹³ Шевченко Т. Новелістика Євгенії Кононенко у контексті сучасної української «малої прози». URL: <http://www.dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/18466> (дата звернення: 02. 09. 2023).

мати Валентина Львівна, однокласниця Тася Ковалець, мати Альбіни тьотя Ната, Олег, дядя Рубік, Гога Циган. Авторка у новелі подає детальні характеристики персонажів, портрети, урбаністичні пейзажі, інтер'єри та екстер'єри (там само).

Повість просякнута почуттям ностальгії, і письменниця відтворює його двома способами: через спогади і сумну історію дівчини Альбіни та спогади про місто Київ. Спогади оповідачки Анастасії збагачені епітетами: «Альбіно, *білий* янголе!» («Альбіна», с. 53) «Не було й близько *неземної* краси Альбіни!» («Альбіна», с. 95), які посилюють почуття ностальгії та описуючи Альбіну, яка була «*[я]скравою сріблясто-білою* ниткою крізь *сіре* плетиво різних часів[...]» («Альбіна», с. 54).

Надзвичайно яскравими у творі є описи міста. У цих описах використані різноманітні тропи:

метафори

- «У часи мого дитинства в нашому місті було ще безліч *уламків безповоротно зниклого минулого* у вигляді незграбних слобідок.» («Альбіна», с. 55).
- «[...] на тій станції метро, яка *смокче* люд в підземелля на тому місці [...]» («Альбіна», с. 69).
- «За *спиною* саме цього будинку де аптека, і *тулилися* наші похилі будиночки.» («Альбіна», с. 57).
- «Мешканці слобідок були *закабалені* поганими житловими умовами [...]» («Альбіна», с. 55).

епітети

- «[...] у *старих* будинках із *замшлої сіро-коричневої* цегли [...]» («Альбіна», с. 55).
- «І єдиний кущ *білого* бузку, який пробився крізь *фатальну вологу* сірість наших подвір'їв, квітнув пишно, ніби райський кущ, і дарував *нестримну* радість усьому закутку.» («Альбіна», с. 55).
- «[...] стояв фарбований *жовтим* цегляний особнячок, що потопає у зелені *фруктового саду*.» («Альбіна», с. 66).

З допомогою **іронії** авторка підкреслює в новелі об'єктивний та реалістичний стан міста, тобто місця, де жила оповідачка. Її малий закуток був незграбний, з похилими огорожами, туалетом у дворі: «Здебільшого одноповерхових, але нам пощастило, ми

жили в двоповерховій, на другому поверсі. Цим наше 'щастя' не вичерпувалося. Один із похилих парканів навколо нашого вбогого «житлового масиву», себто нашої маленької слобідки, прикрашав переконливий напис олійною фарбою: 'ТУАЛІТА НІТ' [...]» («Альбіна», с. 55–56) Також авторка в новелі іронією підкреслює стан суспільства коли говорить про «[...] риси нижчого класу радянського безкласового суспільства» («Альбіна», с. 60) або «[...] навіщо той монастир у країні, де ніхто не вірить в бога?» («Альбіна», с. 61).

Евфемізми Є. Кононенко використовує для пом'якшення змісту, особливо коли йдеться про смерть, причому кожного разу це інший евфемізм:

- «[...] де вона спала з дідусем Льовою, поки останнього *не винесли ногами вперед* нашими хиткими сходами.» («Альбіна», с. 70).
- «Коли бабуся вже була дуже *близько до переходу за межу*, вона раптом ненадовго вийшла з маразму й знайшла за потрібне розповісти мені [...]» («Альбіна», с. 99).
- «А зараз і Альбіну, якої на тоді також уже давно *не було у світі живих*.» («Альбіна», с. 67).

Крім евфемізмів, письменниця часто вживає **зменшувально-пестливі слова**, які в поєднанні з евфемізмом набувають особливого емоційно-експресивного забарвлення:

- «[...] маленький *Чортик* уже відмучився» («Альбіна», с. 65).
- «А я в тому помешканні зробив жінкою *Альбінку*.» («Альбіна», с. 99).

Використання розмовної мови – найпростіший спосіб ідентифікації читача з героями новели. Є. Кононеко вживає в новелі «Альбіна» значну кількість розмовної лексики:

- «Історія моїх стосунків із цією *чванькуватою* дівцею – то окрема історія, яка заслуговує на окрему повість.» («Альбіна», с. 57).
- «Для мене то була *дивина*, бо сам я з п'ятиповерхівки.» («Альбіна», с. 70). «До мами ходили різні учні, здебільшого то були якісь *двієчники*, яких Валентина Львівна зневажала.» («Альбіна», с. 71).
- «Відчувається, що вона чекає біди: а раптом таксі завезе на *пустирище*, де нас згвалтують і вб'ють?» («Альбіна», с. 79).

- «*Патлатий*. На першому курсі, і рік стрижений на другому, бо почалася військова кафедра.» («Альбіна», с. 82).

Риторичні питання є частими в розмовній мові та в новели виражають емоції оповідача. Є. Кононенко використовує не філософські риторичні питання, а питання, які кожен із нас ставить сам собі щодня, що також додає відчуття реальності діалогам та сюжету взагалі:

- «Хто б міг подумати?» («Альбіна», с. 54).
- «[...] а Чортик хіба винен, що народився чорненьким?» («Альбіна», с. 63).
- «А що іще тоді можна було робити?» («Альбіна», с. 72).
- «Що робити?» («Альбіна», с. 79).

У новелі також знаходимо чимало **порівнянь**, з допомогою яких письменниця хоче посилити й підкреслити якість враження, що без порівняння залишилося б поза увагою:

- «І єдиний кущ білого бузку, [...] квітнув пишно, *ніби райський кущ* [...] » («Альбіна», с. 55).
- «[...] і я за нею теж стала повторювати ті слова, *як якась заклинання*.» («Альбіна», с. 64).
- «Марія Іванівна, просто, *як двері*.» («Альбіна», с. 71).
- «[...] сумно тримаючи невеличкий згорток, *мов сповите дитя* [...]» («Альбіна», с. 65).

Крім фігур думки та фігур слова, у тексті новели зустрічається чимала кількість синтаксичних фігур, які прискорюють ритм мовлення або щось підкреслюють:

асиндетон

- «Тепер на цьому місці супермаркет, торговельний центр, станція метро, ресторан швидкого харчування» («Альбіна», с. 55).
- «Без мами, без дружини, актуальної чи колишньої, без дитини від першого шлюбу одруженої дочки!» («Альбіна», с. 69).

полісиндетон

- «Як би оце зараз одягатися й бігти на подвір'я, та на мороз, та з другого поверху! Та стояти в черзі!» («Альбіна», с. 56).
- «[...] у неї були і батько, і дідусь і старший брат» («Альбіна», с. 58).

еліпсис

- «Але потім ні з ким, ні-ні!» («Альбіна», с. 88).

Використовуючи різні стилістичні фігури Є. Кононенко витворює власний стиль, який робить читання твору легким і доступним для читача. У творі авторка демонструє багатство української мови. А стилістичні фігури, якими вона так вдало оперує, допомагають читачеві уявити образ персонажів, відчутти їх емоції й переживання та збагачують твір.

3. Збереження ідіостилю Євгенії Кононенко при перекладі новели «Альбіна» на хорватську мову

3.1. Переклад новели Євгенії Кононенко «Альбіна»

Albina

Albino, bijeli anđele! Što više vremena prolazi otad, to više razmišljam o tebi. Zadubljujem se u svoje dječje sjećanje, tražim sve povezano s tobom, uspoređujem s tim što znam sada. Tako i arheolog, našavši komadiće razbijenih glinenih vrčeva, čisti ih od prašine, a zatim traži linije spojeva, nadajući se da će prikupiti cjelovitu sliku koju još treba i pravilno protumačiti. Tek kasnije sinulo mi je da je Albina nešto najljepše što se dogodilo u mom

djetinjstvu. U djetinjstvu toliko sivom i običnom, koje čak ne možeš nazvati nesretnim, neka oprostí moja pokojna majka koja me uvijek uvjerala da je ono, zahvaljujući njoj i baki, bilo izuzetno sretno. A jedinom značajnom bití moga običnog djetinjstva bila je Albina. Kao što sam se to sad uvjerila, njezin je lik kao crvena nit koja prolazi kroz sivu monotonu tkaninu moga djetinjstva. Ne, ne crvena, već bijela! Sjajna srebrno-bijela nit kroz sivo pletivo raznih vremena čija se povezanost ne uništava samo zahvaljujući njoj.

Bile smo susjede. Susjede, ne prijateljice. Najbezveznija vrsta odnosa koji se prekida zauvijek kada se mijenja mjesto stanovanja. Čovjekov život prožet je prijateljstvom između ljudi koji su zajedno studirali ili radili, služili vojsku ili ratovali, ali gdje ste čuli za dugogodišnje prijateljstvo nekadašnjih susjeda? S vremena na vrijeme događaju se značajne stvari: susreti školskih i fakultetskih kolega, suboraca – jeste li ikad čuli da bi se negdje organizirao susret stanara srušene zgrade koji su se raširili po raznim ulicama velikoga grada? U najboljem slučaju mogu su se sresti na ulici ili u javnom prijevozu, prepoznati se i porazgovarati koju minutu. A poslije prepričavaš doma: vidio sam ovoga ili ovu iz našeg zakutka na Lukjanjivci. Umrkla joj ili mu je kći, kako se ispostavilo, davno. Tko bi pomislio? Ta informacija gotovo da i ne izaziva osjećaje, samo kratku zainteresiranost.

Dakle, Albina i ja bile smo susjede. Djevojčice iz istog dvorišta. Važno je reći nekoliko riječi o našem dvorištu. Svaki stanovnik grada odmah će sebi predočiti asfaltna dvorišta i jedno zelenilo gdje se među automobilima i garažama djeca igraju neke jednostavne igre, a uokolo strše zidovi zgrada s mnogo stanova gdje s balkona dozivaju djecu doma. U vrijeme moga djetinjstva u našem gradu bilo je bezbroj dijelova nepovratno nestale prošlosti u obliku nezgrapnih slobidki¹⁴. Nitko više ne pamti da riječ *sloboda* dolazi od riječi *svoboda*. Stanari slobidki bili su zarobljeni u lošim životnim uvjetima kada se na golo preživljavanje nepotrebno troši snaga. Jer trebalo je samostalno brinuti o vodi i grijanju, dok je o onima koji žive u višekatnim zgradama brinula država. Istovremeno, u tim starim zgradama od sivo-smeđe cigle pokrivene mahovinom bila je nekakva svojevrсна estetika, neka iracionalna individualnost koju nije moglo imati masovno graditeljstvo sa svojom monotonijom baraka. Tragovi baroka mogli su se prije pronaći u slobidkama, poput neočekivanog fenjera koji je bio pričvršćen za zid ukrasnom metalnom nožicom bez obzira na to što je hrđav. I jedan grm bijelog jorgovana, koji se probio kroz fatalno vlažno sivilo našega dvorišta, procvjetao je bujno kao kakav rajski grm

¹⁴ Dio grada gdje su živjeli ljudi istog zanimanja, nacionalnost i sl. Dolazi od staroslavenske riječi *svoboda*, koja se također rabi u ukrajinskom jeziku (op. prev.).

i beskrajno radovao cijeli zakutak. Čak i one koji su, čini se, bili lišeni bilo kakvih osjećaja estetike.

Sada je na tom mjestu supermarket, trgovački centar, stanica podzemne željeznice, restoran brze hrane. I nitko ne vjeruje da je nekad na tom mjestu bilo nagurano nekoliko desetaka stambenih zgrada. Većinom prizemnica, ali nama se posrećilo te smo živjeli u katnici, na prvom katu. Tu našoj „sreći“ nije bio kraj. Jednu od nagnutih ograda oko našeg jasnog „stambenog masiva“, to jest naše male slobidke, ukrašavao je uvjerljiv natpis uljanom bojom: „Nema WC-a“, kako tuđi ljudi s ulice, kojima je sila, ne bi ulazili u naš stambeni prostor gdje su se u stražnjem dvorištu naslonile jedna na drugu dvije drvene kabine, takozvane „djelomične udobnosti na ulici“ kao što je naznačeno u knjižici računa za komunalne usluge u stambenoj zgradi. A kod nas, u našoj zgradi na prvom katu, do kuhinje bila je ugrađena wc-školjka, ograđena vlastoručno izgrađenim zidovima. To čudo nekad je izgradio moj djed, kojega ne pamtim jer je umro kada sam imala manje od tri godine. Inače, moja majka prisjećala ga se gotovo svakoga dana dobrim riječima: „Kad sjednem na WC, tada se prisjetim tate“, uzdisala je, „kakvo nam je nasljeđe ostavio! Zamisli! Tko bi se sad oblačio i trčao na dvorište, pa na mraz, pa s prvog kata!“

„Pa stajati u redu“, razvijala je temu baka, „jer ako Galja uđe, ne izlazi po četrdeset minuta!“

U našoj zgradi nije bilo tople vode i da bi se mogao oprati, na štednjaku su kipjele velike posude s vodom kojom bi se napunile metalne naćve. Ali djed Ljova nije ugradio plinski bojler, ne zato što nije znao, on je, uzdisala je baka, znao sve. Ali komunalno poduzeće nije dozvolilo ugradnju plinskih bojlera u našoj zgradi zbog opasnosti od požara, u stilu: budite zahvalni jer imate plinsku peć i plinsko grijanje dok se vaši susjedi griju jedni na ugljen, drugi na drva. Svejedno, WC u kutu kuhinje činio nas je svojevrsnom gospodom u usporedbi s ostalim stanarima naše slobidke.

„Nisam prije ni znala da u tim zgradama žive normalni ljudi, mislila sam da u njima žive samo alkoholičari koji su izašli iz zatvora“, znala je reći Tasja Kovalec, moja kolegica iz razreda i službena prijateljica.

„Zatvor i nije tako daleko odavde“, baka je uzvratila i Tasji je postalo malo neugodno. Povijest mojih odnosa s tom uobraženom djevojkom – to je priča za sebe koja zaslužuje zasebnu novelu. Zasad ću reći samo da je ona živjela blizu, u lijepoj trokatnoj dorevolucijskoj zgradi gdje su bile i ljekarna i knjižara u kojoj su se svake godine kupovale knjige za učenike naše škole. Točno iza te zgrade „s ljekarnom“ nalazile su se naše nagnute zgrade. A Albinin status bio je

posve neodređen. Ona i majka bile su podstanarke. Unajmile su sobicu od šest metara od Galje iz prizemlja. Zašto nisu imale vlastiti stan, makar takav žaljenja vrijedan kao naš, nisam znala niti sam doznala. Albinina majka, teta Nata, radila je na tržnici i kada bi me baka poslala da kupim kilu jabuka ili dvije kile krumpira, gotovo uvijek vidjela bih je pokraj mjesta gdje su bake koje su trgovale voćem unajmljivale vage s dvije zdjelice i utezima.

„A ona je loša djevojka, ta Albina!“ jednom je glasno i odlučno izrekla moja baka, stojeći pokraj prozora. I te su riječi tijekom godina odzvanjale u meni na čudan način kada sam, između ostaloga, razgovarala s Albinom. Ne želim prebaciti svu odgovornost na svoju baku za to što se nisam u potpunosti sprijateljila s Albinom. Na kraju, nikad nisam smatrala vrlinom slušati roditelje, u mojem slučaju „mamitelje“, kako je s određenim prijezirom opisivala moju obiteljsku situaciju Tasja Kovalec. Ona sama rasla je u sigurnom okruženju muških figura: imala je i tatu, i djeda, i starijeg brata.

Kada je baka odmarala od kućanskih poslova, koje je samopožrtvovano obavljala jer je majka radila, ili je čitala novine, nerijetko naglas, nisam je ni slušala (ali kroz to čitanje u mojem se sjećanju i sada javljaju događaji tih dalekih vremena), ili je stajala kraj prozora u kuhinji i gledala u dvorište, koje su tvorile četiri jadne zgradice našeg zakutka. Izlaziti sa stolčićem ili drvenim sandukom i sudjelovati u ogovaranju života susjeda – to je bila sudbina zaostalih i neobrazovanih žena, kao što su Albinina mama ili njezina stanodavka Galja iz prizemlja. Žena s visokom stručnom spremom, kakvu je imala moja baka, usprkos tome što je živjela u sirotištu, radije bi umrla nego se pridružila društvu slobidskih susjeda skarednog ponašanja. Ali satima stajati kraj prozora i iza zavjesa pratiti geste i mimiku tih istih baba – smatrala je to zanimacijom koja ima smisla. Kada se majka vraćala s posla, baka je s njom dijelila svoje zaključke o životu naših susjeda, donesene ne izravno, već na temelju detaljnih i dugotrajnih promatranja.

Ne znam što je radila Albina kada je naišla na takvu strogu osudu moje bake. Kao što sam rekla, te riječi odzvanjale su u mojim dječjim ušima i magično me poticale da se svaki put kada sam išla iz škole ili u pekarnicu zaustavim porazgovarati s Albinom, koja je švrljala malim dvorištem ili je sjedila na drvenim stepenicama. Nakon mnogo godina pitala sam tada živu baku čime ju je Albina toliko uvrijedila. Baka je odgovorila kako nikad nije to rekla; da je, kao i uvijek, ogovaram. Nisam htjela raspravljati jer sam znala neplodnost tih dijaloga. Ali negdje na nekim neprimjetnim vječnim nositeljima zapisan je taj glas moje bake pored prozora našeg jadnog stana s djelomičnim ugodnostima, koje odavno nema. A cijeli naš zakutak, je li ostao negdje? Jesu li na kojoj crno-bijeloj fotografiji ostali ti zidovi od sive cigle i te napukle kućice i nakošeni prozori? Jesu li još živi ljudi koji su povezani s tim nepostojećim prostorom?

Znači, ponekad me Albina vodila na Lukjanjivsku tržnicu ili po ulici Meljnikova do drvene zgrade trgovine „KRUH MLIJEKO“ gdje je stajala sa mnom u redu za štrucu bijelog kruha ili za arnautku¹⁵. Obično je kupovala polovicu crnog, takozvanog ukrajinskog kruha, i znalo se dogoditi da smo njezinu polovicu kruha pojele na putu kući. Nikad je nisam nudila bijelim kruhom ili arnautkom, a ona je mene častila crnim gotovo uvijek. O čemu smo pričale? Ne pamtim sve jer nisam gledala Albinu kao osobu s kojom će razgovor utjecati na moj napredak. Ponekad smo na putu do trgovine „KRUH MLIJEKO“ susretale Tasju Kovalec, koja je išla na glazbene satove s notnom bilježnicom i u njezinu pogledu bio je prijezir prema mojoj suputnici. Da, Albina je imala anđeosko lišće, dugu, ne, ne zlatnu, već svjetloplavu kosu i velike sivo-plave oči u kojima je svijetlilo oduševljenje svime što je vidjela, znači, izvana je u potpunosti mogla proći kao odlikašica kakve smo bile Tasja i ja. Ali njezina majka, teta Nata, bila je vulgarna žena sivkasto-smeđega, od vjetra grubog lica, umornih očiju i uvijek impresivnog dekoltea, s čijeg se lica nije mogao izbrisati trg radničke klase sovjetskog besklasnog društva. Tasja Kovalec jednom je vidjela tetu Natu na pragu našeg stana; došla je posuditi dvije mrkve od moje bake i ona joj je s gađenjem na stepenice donijela čak tri.

Dok smo išle po kruh ili na tržnicu, nismo šutjele. Albina mi je pričala o raznim stvarima, a ja sam slušala na pola uha. Na primjer, pričala je da su, prije našeg zakutka, živjele u blizini Pokrovskog manastira. Bila sam s razredom u tom manastiru, ponekad smo ulazili u crkvu, vidjela sam tamo i babe iz našeg zakutka koje su se revno križale. Baka je rekla da one ne vjeruju u Boga, već se samo glupiraju. Pitala sam svoje „mamitelje“ čemu taj manastir u državi u kojoj nitko ne vjeruje u Boga. Jako su se razljutile, kažu, ne pitaj gluposti! Ustvari, nisu znale što odgovoriti.

Negdje pored manastirske ograde Albina je živjela s majkom kod jedne žene, i to je bio, kako to sad razumijem, izgubljeni raj Albinina života. Ta žena nije samo jako voljela Albinu već joj je i objasnila značenje njezina imena: kaže, ti si bijela, ali ne jednostavno bijela, već bijela koja postaje nakon crnoga; izgleda da je točno tako, dosta zbunjeno, Albina meni objašnjavala to što mene i nije mnogo zanimalo, ali se zapamtilo kao što se pamti mnogo toga iz djetinjstva. Zanimljivije je bilo nešto drugo: kod te žene doslovno u stanu živio je pijetao. „Evo, takav!“ pokazala mi je Albina velikog crvenog pijetla u kavezu na tržnici gdje su trgovali peradi. Albina je s tom ženom vodila pijetla u šetnju na uzici. Pijetao je pjevao triput rano ujutro i žena je rekla kako ga neće zaklati makar umirala od gladi. U sjećanju je ostalo samo to da su pijetla zvali

¹⁵ Bijeli kruh od vrste pšenice bijelog i tvrdog zrna (op. prev.).

Abraham. On nije kukurikao: „Kukuriku!“ kao što priliči pijetlovima, već: „Abraha-am!“ Albina je komično oponašala taj krik. Tako su oni svi zajedno živjeli, ta žena, Albina, njezina majka i pijetao Abraham. Jednoga dana u njihov su dom došli neki ljudi u crnom provjeravati cijevi. Oni su stali na pijetla. Pijetao je jako kriknuo, a zatim je tri dana bolovao i na kraju više nije ujutro kukurikao. I uginuo je. Žena je umrla nedugo nakon smrti Abrahama. A zatim se pojavio njezin sin, kojega ranije nisu nikad vidjeli, i rekao im neka traže drugi stan.

Ni smrt Abrahama ni smrt meni nepoznate žene nisu na mene ostavili snažan dojam. Iako se sjećam kako sam onda pomislila: *Kako je moguće povezati vlastiti život sa životom nekog pijetla?* Jer pijetlovi ionako žive kraće od ljudi, čak i kada ne bi došli ljudi u crnom provjeravati cijevi.

A dalje u knjizi mojih sjećanja o Albini dolazi na red smrt koju nikad neću zaboraviti. Kao što pretpostavljate, u našem dvorištu živjelo je mnogo mačaka i pasa koji nisu pripadali nikome, koje su hranili sažaljivi susjedi, iznoseći posudice s kiselim mlijekom ili jeftinom kobasicom za mačke, a psima su na novinama ostavljali oglodane kosti. Među tim stvorenjima bio je Vražić, crni mačak koji je nekad izazivao trenutke mržnje kod praznovjernih susjeda. Prošlo je tko zna koliko godina, a ja i sada pamtim njegovu dirljivu mirnu njuškicu koja je bila u kontrastu s njegovim demonskim bojama i žuto-zelenim očima, koje nisu tako strašno, već tajanstveno svijetlile u tami zajedno s njegovim bijelim brkovima. Naravno, Vražić je nehotice mnogo puta prešao preko puta susjedima koji su krivili jadnog mačka za svoje primitivne nesreće. Jednom, vraćajući se iz škole, sreća sam Albinu s ranjenim Vražićem na rukama. Striko Boba, muž tete Galje, bacio je ciglu na mačka. Još najesen bio je mačić, jedno od petero djece poštovane desetogodišnje mace Sofije, moje vršnjakinje, između ostaloga. Drugi mačići bili su različiti. Je li Vražić kriv što se rodio crn? Nikad neću zaboraviti kako je cvilio na Albininim rukama i kako su kapljice krvi iz kuta njegove njuškice padale na rukav njezine jakne.

Pobjegla sam kući našim škripavim rasklimanim stepenicama, ostavila školsku torbu, zabrinuto prepričala priču baki, koja mi je suosjećajno dala sterilni paket zavoja i paketić vate. U našem domu, s jedne strane, vladao je duh prijezira prema praznovjermima, zato se s još većom mjerom pridavala važnost higijeni, što je trebalo simbolizirati otpor inteligencije neprosvijećenom okruženju na svim frontama. Zato mi je baka naredila da ne diram ranjenog mačka rukama jer mačke imaju streptokoke i ehinokoke. Nismo znale koristiti zavoj, pa sam nekoliko puta stavila vatu u kut Vražićeve njuške. Albina i ja otišle smo na drugu stranu zgrade; sjele smo na druge stepenice. I mene je tada iznenadilo, samo što još nisam oblikovala tu misao u riječi, kako je ta djevojka jednostavno uzela u ruke smrtno ranjeno stvorenje jer ja bih se preplašila, zasigurno

bih se preplašila! Pobjegla bih od ranjenog mačka! A Albina se nije uplašila i, koliko je mogla, olakšavala mu je posljednje minute. „Nije on kriv što se rodio crn!“ ponovila je nekoliko puta i ja sam za njom počela ponavljati te riječi kao kakvu zakletvu.

Zatim me baka počela glasno dozivati:

„Sjunja! Sjunja!“

To je bila nesreća. Mrzila sam tu verziju svoga imena. Zovem se Anastasija, Asja. Asja – to je uobičajeno. Ali Asjunja, od čega je nastala ta idiotska Sjunja, to je bilo nešto. Molila sam ih da me tako ne zovu, rekla sam da me to beskrajno iritira.

„Tebe iritira što te vole? Preživjela bi ti u sirotištu, gdje sve zovu samo prezimenom, onda bi cijenila kada se prema tebi odnose drugačije nego prema ostalima!“

Moja baka odrastala je u sirotištu, što je bilo loše. Ali tamo se upoznala s djedom Ljovom, što je bilo dobro. Tri fotografije sretnog braka u raznim godinama ukrašavale su zidove našega stana. Moja majka, koja je rasla u takozvanoj sretnoj obitelji i koju je, umjesto Valja, baka također imenovala idiotski, Ljulja (izvedeno od Valjulja), nije znala za crna vremena i nesigurnost, a dobrog momka sebi nije uspjela naći. Pod krinkom velike brige za kćer, djed i baka tjerali su sve nedostojne koji su se nepromišljeno htjeli približiti Valjulji. Nepoznato je gdje je i kako, u tom procesu gonjenja, Valjulja uspjela dobiti mene. Moralistički su mi prepričavali kako je djed Ljova obolio i prerano umro baš zbog kćerina nečasnog ponašanja. Prvo je zatrudnjela na prvoj godini Pedagoškog instituta stranih jezika, gdje su je jedva ugurali. Krivca su potjerali kako joj ne bi smetao pri studiranju, a dijete su – dakle, mene – ostavili. Valjulja je nastavila studirati danju; djed i baka čuvali su djetešce. A na četvrtoj godini, Valjulja, unatoč tome što je obećala da neće više ni s kim, ponovno se upustila u ljubavne pustolovine. Tu djed Ljova više nije izdržao i umro je. Ta činjenica čvrsto je usadila u Valjuljinu dušu doživotni osjećaj krivnje, učinila da se do kraja svojih dana pridržava takozvanih moralnih principa. Možete si zamisliti u kakvoj je atmosferi rasla jedna „Sjunja“.

„Sjunja! Sjunja!“ čulo se iz susjednog dvorišta i desetogodišnja ja nisam mogla ne odazvati se na taj poziv. Inače bi me svi stanari zakutka koji su me po običaju zvali „Asja“ ili „Nastenjka“ počeli glasno zvati „Sju-nja! Sju-nja!“ što ne bih mogla izdržati. Nisam htjela ostaviti Albinu samu s teško ranjenim Vražićem, ali ona mi je dala znak: *Idi*. Baka je naredila da operem ruke i pojedem, a onda da idem dalje brinuti se za nesretnog mačka. Kada sam ponovno izašla iz doma, jedva progutavši objed, Vražićeve muke već su bile okončane. Albina je stajala pokraj

naših stepenica, tužno držeći mali zavežljaj, kao zamotano dijete – ona je već stigla zaogrnuti mrtvog Vražića u neku čvrstu tkaninu.

„Treba ga sahraniti,“ rekla je Albina, „pridrži ga.“ Sada me više nije bilo strah, samo sam bila jako tužna. Doveda me do mjesta gdje završava naš zakutak, gdje je bila ograda bitno ljepšeg posjeda, iza kojega je stajala kuća od cigle obojena u žutu boju, koja se utapala u zelenilu voćnjaka. Ti su čarobni mali posjedi, iz nekog razloga, bili uništeni mnogo ranije nego naša jadna slobidka, ali to je tako, uzgred budi rečeno. A tada su stajale i naše čudnovate zgrade-ruševine, i one, iza ograde, i činilo se da će stajati dovijeka.

Albina mi je pokazala humak, koji je, kako mi je rekla, bio zajednički grob svih pasa i mačaka naše slobidke. Iskopala je malu jamu, uzela Vražića iz mojih ruku. Otkrila sam kraj tog pokrova kako bih još jednom vidjela crno mačje lice s bijelim brčićima, a vidjela sam mrtve iscerene zube i nesvjesno se trznula. Albina je uzela iz mojih ruku Vražića, spustila ga u jamu i zakopala. To je bila prva smrt u mom životu. I prve suze kraj svježeg grobića.

I tada svaki put kada bih vidjela crnog mačka, čak i kada je prelazio cestu, nisam osjećala praznovjerni strah, već tugu za davno uginulim Vražićem, čije su kosti, zajedno s kostima drugih mačaka i pasa našeg zakutka, već davno izbačene iz te zemlje kada su gradili trgovački centar i stanicu podzemne željeznice.

„Kako možeš! To ti je znak sudbine da ne ideš!“ uplašeno me uhvatila za ruku jedna poznanica kada sam mirno hodala cestom koju je prešao crni mačak.

„To je znak da ne budeš glup!“ odgovorila sam i po tko zna koji put sjetila se Vražića. A zatim i Albine, koje tada također već dugo nije bilo u svijetu živih.

Sahrnili smo Vražića u jesen. A na proljeće na Albininim rukama bio je drugi crni pacijent čija je sudbina bila sretnija. To je bio ptić vrane, Vorik. Imao je žuti ozlijeđeni kljunić i crvene okrugle oči. Te jeseni svaki put sretala sam Albinu s Vorikom u rukama. Hranila ga je s potrganom pipetom nekakvom tekućinom i nekakvim žitaricama iz dlana – pšenicom ili čime već. Lijepa plava djevojka s ptićem vrane kraj obraza. Takvu je pamtim. Kada bih znala slikati, naslikala bih ih oboje: i plavu djevojku i crnu vranu.

A zatim se Vorik počeo opirati, htio je na siromašnu travu u malim dvorištima kraj podrumskih prozora naših zgrada. Ali Albina je znala da Vorika može zadesiti sudbina Vražića jer i crne ptice prorokuju svakakvim bijednicima istu nesreću kao i crne mačke. Tako je Albina opasala Vorikovu nožicu vezicom. Kao što je bezimena žena koja je živjela kraj manastira vezala pijetla

Abrahama. Onda je osvanuo radostan dan kada je Vorik poletio i sjeo na drvo. A onda je odletio iz naše slobidke iza ograde kuće. Odletio i nije zahvalio za trud. Međutim, Albina nije tugovala; ona se radovala i slala Voriku zračne poljupce.

„Ti se, valjda, dobro sjećaš da je to bio baš ptić vrane?“ pitaš me ti, kome pripovijedam o Albini sve čega se mogu sjetiti. „Baš vrana, ne čavka, ne golub?“

„Golub nije sigurno, bez dileme. A možda čavka. Bila je, čini se, sasvim crna bez sivoga. I ta ptica činila mi se jako velikom. Možda je bio ptić gavrana?“

„Albina s ranjenim gavranom – jako simbolično! Htio bih to vidjeti. Ni ja ne znam slikati. Ali zasigurno bih našao način fotografirati!“

„Tada nije bilo digitalnih fotoaparata. Nije bilo ni analognih. Bili su fotoaparati Zeniti¹⁶ i Fed¹⁷ na kojima je trebalo dugo i uporno namještat i brzinu zatvarača i otvor blende pomoću mjerača ekspozicije.“

„Svojedobno sam znao kako se to radi! Kod mene, zapravo, još uvijek vise na zidovima crno-bijele fotke, fotografirane pomoću starih uređaja. Želiš vidjeti? Živim blizu samog zatvora.“

„Sam živiš?“ veselo pitam.

„Sam“, odgovaraš.

„Napokon normalan čovjek koji živi sam. Bez mame, bez žene, trenutne ili bivše, bez djeteta iz prvog braka udane kćeri! Idemo!“ veselo se dižem s plastične stolice u vulgarnom restoranu brze prehrane gdje smo sjedili na dan obnovljenog poznanstva.

Sreli smo se prije godinu dana sasvim slučajno. Moja prijateljica, zapravo i ne prijateljica, već naprosto poznanica, zamolila me da predam neke papire njezinu prijatelju, ne prijatelju, već kolegi, i pristala sam obaviti posao dostavljača i usput susresti se s tobom na toj stanici podzemne željeznice koja uzima ljude u podzemlje na tom mjestu, gdje sam provela prvih petnaest godina svoga života.

Tek što sam ušla u predvorje stanice podzemne željeznice, moj je mobitel zazvonio, kao što je bilo dogovoreno, ugledali smo jedno drugo, ne gledajući lica, i gurnula sam proćelavom neznancu tu mapu zbog koje sam, kako bih pomogla poznanici (u životu ima raznih situacija:

¹⁶ Ruska marka fotoaparata (op. prev.).

¹⁷ Marka fotoaparata koji se proizvodio u Harkivu, Ukrajina (op. prev.).

– ako pomogneš ti, pomoći će i tebi), skrenula s uobičajene rute. Umjesto *hvala*, eksplodirao si tiradom:

„Što Vi mislite, jesu li duhovi koji su živjeli u zgradama koje su stajale na ovom mjestu – moj Bože, zar nije već trideset godina prošlo – nestali? Preselili se u taj trgovački centar? I kako je njima tamo, među modernom i ne toliko modernom odjećom i obućom?“

Sada gledam u tvoje lice. Negdje si mojih godina. Možda malo stariji. Ne sviđaju mi se muškarci, općenito ljudi koji neočekivano započinju iskrene razgovore s neznancima. Nikad nisam podržavala razgovore u međugradskim vlakovima ili avionima. Ja se crvenim, a ti, izgleda da nisi sve rekao:

„Tu, na ovom mjestu stajala je zgrada... Na jedan kat, a stepenice koje su vodile na prvi kat bile su izvana i one su tako škripale kao da su htjele nešto ispričati. Meni je to bilo čudno jer ja sam živio u četverokatnoj zgradi. A u toj zgradi živjela je jedna žena kojoj sam išao na privatne sate iz engleskog jezika.“

„I u toj su zgradi živjeli duhovi?“ pitam.

„Pravi pravcati!“ odgovaraš samouvjeren. „Išli su čak na WC.“

I ti budiš za mene ta zaboravljena vremena kada sam živjela ovdje, na tom mjestu, na prvom katu nakrivljene i nakošene, ali ciglene zgrade, s mamom i bakom, a kat niže živjela je Albina. Moja majka bila je učiteljica, ili, kako je sama sebe ponosno nazivala, profesorica engleskog jezika. A imala je i privatne učenike koji su dolazili k nama doma. Mama ih je primala u kuhinji, u kutu iza satenskog zastora, crnog s crvenim ružama. Naše dvije sobice bile su male, nezgrapne, povezane jedna s drugom, gdje su se jedva smjestili naši kreveti. U bakinoj sobi stajao je veliki bračni krevet, gdje je spavala s djedom Ljovom sve dok ga nisu iznijeli s nogama naprijed po našim klimavim stepenicama. Mama i ja stiskale smo se udvoje u još manjoj sobici sa simboličnim prolazom između naših postelja. Zato je kuhinja bila velika i imala čak dva prozora. Pokraj jednoga od tih prozora baka je voljela stajati i proučavati život naše zajednice. A pokraj drugoga, udaljenijeg od vrata, stajao je mali pisaći stol i kada su dolazili učenici, baka je odlazila leći u sobu, pročitati novine, a mama bi navukla zastor iza kojega je glasno odzvanjao školski engleski jezik. Takozvani *Kiev English*. Ja sam sjedila na kauču, pokušavala čitati knjigu, ali engleski jezik je smetao.

„A kako se zvala Vaša profesorica engleskog jezika?“ pitam, iako je to pitanje suvišno jer je u našem zakutku bila samo jedna. „Da nije Valentina Ljvivna?“

„Bože moj,“ odgovaraš, ni najmanje ne pokazujući iznenađenje, „već sam rekao da su duhovi tih vremena ostali neuništeni. Idemo negdje sjesti, ovdje imaju samo pivo, ali što ćete...“

I mi sjedamo u restoran brze prehrane, no bez obzira na to što se naziva „brzom“, dugo budimo prošlost.

Mami su dolazili razni učenici; većinom su to bili loši učenici koje Valentina Ljvivna nije voljela.

„Ne uče! Samo troše novac svojih roditelja!“

Ali među maminim učenicima bio je i Larisin Oleg. Oleg – tako se zvao, tj. to si bio ti, čuješ, najbolji učenik Valentine Ljvivne!

„A zašto Larisin? Moja pokojna majka zvala se Marija. Marija Ivanivna, vrlo jednostavno. Zašto ne Marijin Oleg?“

„Ne znam. Ti si k nama dolazio kao Larisin Oleg. U kuhinji se radilo generalno čišćenje, što se za loše učenike nije radilo. Moja majka se derala: *Posloži svoje knjige uredno, je l' me čuješ, neurednice, dolazi Larisin Oleg!*“

„Mislim da je to zbog moje tete Larise Ivanivne, sestre moje pokojne mame, radila je zajedno s Valentinom Ljvivnom...“ I Oleg je rekao ime te obrazovne ustanove gdje je učiteljevala, pardon, predavala moja, isto pokojna, majka.

U ta daleka vremena Larisin je Oleg bio student nekog tehničkog sveučilišta.

„Kijevskog politehničkog sveučilišta, a kojeg drugog?“

„Ali onaj koji je htio znati engleski jezik.“

„A što se drugo onda moglo raditi?“

Tada je Larisin Oleg imao sedamnaest ili osamnaest godina, a ja – dvanaest. Bio je toliko lijep dečko da se nisam usudila zaljubiti se u njega. Njegov glavni ukras bila je bujna kosa, ošišana na nekakav nevjerojatan način, nekako čudno u kaskadu. U ta vremena muška duga kosa smatrala se znakom posebne ljepote i slobode.

„Kakav to lijepi dečko dolazi k vama?“ pitale su susjede, podsmjehujući se, a ja sam morala šutjeti jer bi prijavili da mama ima privatne učenike, tako su me doma uputili. Na loše učenike nisu se obazirali, njih je zanimao samo Larisin Oleg.

„To će biti tvoj muž“, ozbiljno je rekla Albina kada je Oleg izašao iz našeg dvorišta i koračao kroz dvorišta do tržnice, a ja sam ga pratila pogledom.

Nisam joj vjerovala da bi tako lijep, pametan i zreo dečko, kao što je Larisin Oleg, mogao nekad pogledati u smjeru tako obične osobe kao što sam ja. Ali to je i bio prvi znak da postanem neobična osoba.

„To će točno biti tvoj muž“, potvrđivala je Albina tezu iznesenu maloprije.

„I imat ćemo djecu?“ pitala sam.

„Ne, nećete“, odlučno je odgovorila ona.

Naravno, tada nisam pridavala nikakva smisla Albininu proročanstvu.

Ponekad se Larisin Oleg zaustavio na dvorištu i razmijenio s nama nekoliko riječi. Albina mu je cvrkutala nešto o dvorišnim mačkama i psima, a također i o golubovima, sjenicama i zimovkama koje su dolijetale na naše jedno drveće i grmove. A meni se većinom nije dalo dodavati ijedne riječi njihovu „sadržajnom“ razgovoru.

„Da, pamtim, vrlo dobro pamtim drvene stepenice do vaše kuće i veliku mačku koja se umiljavala oko nogu, cijelo vrijeme skotnu. A ti se zoveš Sofija?“

„Sasvim obrnuto, tu vazda skotnu mačku zvali su Sofija. Ona je rodila Vražića, koji je narastao i kojeg su ubili. A ja se zovem Anastasija.“

„Također lijepo. A zašto se meni usadilo u glavu ime Sjunja? Mislio sam Sjunja – Sonja.“

„Asjunja, o, Gospode, nisam mogla, nisam mogla prisiliti te idiotkinje da me ne zovu tako.“

„Joj, da si čula kako je moja pokojna majka govorila naglas na jednom od mojih vjenčanja da mi je presvlačila pelene. I nitko nije mogao tome stati na kraj. Ona je to pričala u mikrofon u restoranu. Svi su pljeskali, a ona je to primila kao ohrabrenje, a ne kao znak da je bilo dosta!“

Razgovarali smo do jutra. Naša prošlost bila je vrlo slična: nekoliko neuspješnih brakova i još više neuspjelih veza kojima su cijelo vrijeme upravljale ili, u krajnjem slučaju, pokušale upravljati lude majke, sve dok nisu poumirale, ako ne i u istoj godini.

„Miješale su se u naše živote sa svom energijom svoje neizrečene, neosviještene frustriranosti zbog nedostatka seksa!“ viknula sam toliko emocionalno da sam gotovo bacila Olega s kauča na kojem smo postali ljubavnici u pauzi između razgovora o davnim vremenima.

„Sjunja, tvoja majka ubila te u pojam!“

„Radije šuti, Larisin Oleg! Sam si mi nedavno pričao o svojoj! Dobro znaš kako je to!“

„Moja je bila cijelo vrijeme s ocem, dakle, nije bila sama u klasičnom smislu, ali, u stvarnosti, što se tiče nekih stvari, malo se razlikovala od tvoje. Ali ako je za ženu seks samo formalnost, i ona ne sudjeluje u procesu, ona se malo razlikuje od usamljene žene, zapravo, još gore. Takva ni ne zna sublimirati.“

„Misliš na svoju majku?“

„Mislim, prije svega, na majku svoga sina koju u tom smislu bolje poznajem. A kada je otac u pitanju, nisam došao do tog stupnja otvorenosti da bih razgovarao s njim o tome. Moj otac je živ, živi s drugom ženom. Dobra žena, primila ga je u svoj dom. A moja mama stvarno je imala nezasitnu energiju zabadati nos u živote svih članova obitelji. Naročito sinovljev. Cijelo vrijeme smatrala je da me štiti od nekakvih nesreća kada je korigirala moj život s mojim bivšima. A meni je svejedno s kim živi moj sin, a također i njegova mama. Samo da im je dobro.“

To nas isto spaja. Mene također apsolutno iskreno ništa ne vuče petljati se u spolni život svoje djece i njihovih roditelja. Mnogo me više zanima vlastiti.

Kada sam jednoga dana odlučila živjeti s Olegom, rekla sam mu o Albininu proročanstvu.

„Eto vidiš, to je bilo proročanstvo druge vrste.“

„Proročanstvo druge vrste. Zanimljivo! A zašto ne kapije?“

„Proročanstvo prve kapije prije je upozorenje nego proročanstvo“, sigurno objašnjava Oleg, „ono se može ostvariti, a i ne mora. Ako ti ono ne odgovara, može se izbjeći ako ispravno postupiš. A proročanstvo druge kapije – to je već neizbježno.“

„A iz kojih je to izvora? Legende i mitovi stare Grčke? Ili baba Vanga?“

„Nema veze, važno da se dogodilo,“ grli me, a i ja se jače stišćem uz njega, „a iz kojih izvora, to treba pitati Albinu. Ona, naravno, ništa ne bi artikulirano objasnila, ali mogla bi barem natuknuti.“

„Ali više je ne možeš pitati... O, Bože, kada sam saznala za njezinu smrt, tek sam tada prvi put pomislila: kakav zagonetan život! Došla je niotkud, nestala kao u antičkoj drami. I kako to da su me njezine tajne zaintrigirale tek kada je ona nestala zauvijek. I ono glavno, bila je spremna

podijeliti sa mnom svoje tajne. Ali nikada se nije uvrijedila što je ne slušam kao druge prijateljice. Ona, u biti, i nije bila moja prijateljica.“

„A koliko sam puta razgovarao s njom u vašem dvorištu i koliko je puta zabljesnula munja nekog čudnog smisla.“

„Ponekad si razgovarao s nama objema. U to vrijeme to je bila jednostavno kraljevska milost prema dvjema maloljetnicama.“

„U ta vremena, Asjo, mene nije zanimala mala Sjunja. Ali osjećao sam nekakav iracionalni interes za malu Albinu. I naši kratki razgovori nasamo bili su zanimljiviji nego kada se pokraj vrtjela druga djevojčica.“

„O čemu si razgovarao s njom kada mene nije bilo?“ nisam se ljutila na Olega, koji priznaje da tada apsolutno nije skretao pozornost na mene, naprotiv, sviđa mi se što je sa mnom toliko iskren. A daleka prošlost ponovno postaje živa, ne samo preko vidljivih slika već budi i druge osjećaje. Osjećam kako miriše vlažni svibanjski jorgovan u sićušnoj palisadi, čujem kako od mojih koraka škripe rasklimane stepenice koje vode do našega stana na prvom katu, gdje nisam jedanput sjedila s Albinom, osjećam pokraj svojih nogu ugodnu toplinu mačke Sofije.

„Bilo je čudno kada bih je pitao, na primjer, kako joj ide u školi ili gdje joj je otac. Ali, evo čega se sad prisjećam. Sreo sam je na dvorištu, kašljala je, bila je zima ili kasna jesen, rekao sam joj: *Albina, trebaš ići doktoru!* Rekao samo tek reda radi. A ona je tada rekla da je već jednom tako болоvala u djetinjstvu, bila je skroz na granici i pila je hladnu crnu vodu... Tebi nije pričala o tome?“

„O hladnoj crnoj vodi? Ne sjećam se. A što je to?“

„To je, koliko sam razumio, nešto poput mrtve vode iz bajke. Jesu li to bile vode Stiksa? Tako je znala buncati od visoke temperature. I poslije toga, ako je ostala živa, rekla je da se vratila iz *halamanja*...“

„Iz *halamanja*?“

„Čini se točno tako, iz *halamanja*, tražio sam tu riječ u raznim rječnicima i nisam je pronašao. Ali kada se Albina vratila s tog mjesta, iz upravo tog *halamanja*, više se nije bojala nikakvih bolesti.“

„Znači, ona je dobila neki tip cjepiva protiv svih bolesti?“

„Nešto tog tipa. Može se upotrijebiti i sveobuhvatna riječ *inicijacija*... ali mene je zapravo zanimala riječ *halamanj*, pamtim da sam ispitivao, nagingao se do nje, a ona je pokazala na mojem grlu kako je djelovala na nju ta crna voda, kamo je pošla iz grla. Da se takav razgovor odvijao kada sam išao od vas, pitao bih ju još nešto tome. Ali morao sam dolaziti Valentini Ljivnoj bez kašnjenja.“

„Da nije tada moja baka, gledajući kroz prozor, rekla da ta Albina nije dobra djevojka? Nasred dvorišta grlila je momka. I to Larisina Olega. Ali to više ne možemo ustanoviti.“

„Sve u svemu, Albina je imala dosta nelagodan život, tako mislim. Jednom sam vidio njezinu majku.“

„To je i moja meni govorila kada je komentirala natečeno lice Albinine majke i njezin dekolte: cijeni što tvoja majka nije takva! O tebi se brine! Ti ne lutaš dvorištem kao neki! I to još po noći!“

Sumnjivo vrijeme – noć. Čak i kada svijetli mjesec i zvijezde su na nebu. Po noći treba spavati. Po noći ne spavaju samo neradnici, zločinci ili oni kojima se dogodilo nešto loše: pozvali su hitnu pomoć ili donijeli telegram da je netko umro. Majka i ja vraćamo se s mora. Karte za vlak nismo uzele, morale smo letjeti. Avion je sletio u noći. Što raditi? Majka je donijela odluku da ćemo sjediti na aerodromu do jutra i vratiti se prvim trolejbusom. Ali zaspala sam na stolicama kraj izlaza i majka je grčevito prebrojila novac iz novčanika te stala u red za taksu. Osjeti se da čeka nevolju: što ako nas taksu odvede na neko zapušteno mjesto gdje će nas silovati i ubiti? Ali taksist nas je brzo iskrcao na potrebnom mjestu pokraj snene noćne tržnice. Čak se ponudio i odnijeti naše torbe do našega stana. Majka je odbila: tko zna što je njemu na umu? Sada je ostalo sasvim malo: od ulice kroz prolaz dospjeti do naših škripavih stepenica. Ali i taj put, iskreno govoreći, nije prošao bez problema, zbog naših putnih torbi; majka je vukla veću, i ja sam vukla nešto, jer kovčega na kotačiće tada još nije bilo.

Dva su sata u noći. Nebo je bez oblaka, mjesec i zvijezde osvjetljavaju naše stepenice kojima se namjeravamo popeti. Na stepenicama netko sjedi, pognute glave na koljenima. Bože, kakav užas! Sada će se ta osoba baciti na nas! Ali ona diže glavu i očito je da to nije muškarac, već žena. I to ne žena, već djevojka – Albina!

Majci je laknulo.

„Što ti tu radiš, Albino? Zašto ne ideš doma?“

„A tamo se mama i striko Rubik jebu.“

U to vrijeme još nije bilo u upotrebi polisemantične riječi *ševiti se*, tog klimavog, ali gotovo jedinog pouzdanog mosta između pristojnog i nepristojnog. Majku je paraliziralo jer borba s psovkama moralna je obaveza profesora-filologa. Iza satenskog crnog zastora s ružama uvijek pokazuje svojim učenicima gdje im je mjesto:

„Iz engleskog jedino znate što znači *fuck you!* Bolje da uopće ne znate ništa!“ strogo kori one koji su odlučili pokazati joj da znaju nekoliko riječi engleskog.

A ako nekom slučajno izleti ruska psovka, taj nikad ne može računati na bilo koji oblik naklonosti kod Valentine Ljvivne! I, evo, prvi put pred profesoricom zadatak koji ona nije u mogućnosti riješiti: kako sada s Albinom?

Ispraviti njezin govor, možda njezina majka sa strikom Rubikom, rekli bismo, *ima spolni odnos?* Ili još ljepše: *mama i striko Rubik vode ljubav?* Iako su majka i baka oštro zabranjivale da ulazim u bilo čiji stan u našem zakutku, bila sam u gostima gotovo kod svih; događalo bi se da sam bila u stanu tete Galje kat niže i vidjela sam tu sobicu koju su Albina i njezina majka unajmile, gdje je stao samo veliki krevet i hrpa odjeće u kutu. I, ako je majka dovela na taj ležaj striku Rubika, za Albinu fizički nije bilo mjesta.

„Idemo kod nas,“ rekla sam Albini, „kod nas u kuhinji ima sofa.“

„Što to govoriš?“ majka nervozno počinje šaptati meni u uho. „Možda ima uši!“

„Ne,“ odgovara Albina, „on će uskoro otići... Evo, već ide od mame!“

Albina je ustala i potrčala do ulaza u stan tete Galje, odakle je izašao striko Rubik, teturajući i zakopčavajući šlic. Neočekivano ju je umiljato pogladio po kosi, zaigrano povukao za pletenicu i otišao, a Albina je ušla u kuću.

„Jadno dijete, i sigurno njezina mati neće promijeniti posteljinu!“ u glasu moje mame osjeti se pravo suosjećanje prema djevojci koja raste u takvim nehigijenskim uvjetima i ja se želim priviti uz mamu koju je iznenada obuzela takva iskrena tuga. I tu se mama urazumila, postala ona stara: „A ti ne znaš cijeniti što tebe ne tjeraju van u noći na tuđe stepenice! Što spavaš svake noći u čistom krevetu! A kako je baki i meni u takvim uvjetima prati i štirhati posteljinu? Jesi li ikad pomislila na to?“

Striko Rubik bio je vitak, savitljiv, visok, imao je lijepo lice. Nije poznato zašto je radio na tržnici, a nije glumio u filmovima. Nije poznato što je pronašao u Albininoj majci crvenog lica,

osim što je ta imala ležaj blizu tržnice. A jednoga dana, kada doma nije bilo ni Nate ni Galje, samo Albina, Rubik je upao u stan tete Galje.

„Koliko je meni poznato, zvali su ga Ruben. Nazvali su ga u čast sina Dolores Ibarruri.“

„A tebi je, Oleg, poznata ta priča?“

„Ne cijela. Zato prije ti kaži što je tebi poznato o tim starim poslovima. A onda ću ja reći što je meni poznato.“

„To se dogodilo u jesen, najvjerojatnije u rujnu, prije hladnoće. Točno si tada prestao dolaziti k Valjulji Ljvivnoj. Godinu dana dolazio si s dugim kovrčama.“

„Kosmat. Na prvoj godini, i godinu ošišan na drugoj jer je počela vojna katedra.“

„Bez kovrča nisi bio toliko *cool*. A zatim si i sasvim nestao.“

„Da, na trećoj godini već su počele Teorijske osnove elektrotehnike i Čvrstoća materijala, pa mi nije bilo do engleskog jezika. Pa kako se pokazao taj zagonetni Rubik?“

„Rubik je izjurio iz stana tete Galje s divljom vikom: 'Ah, ti mala kujo!' Vrištao je kako će otići na policiju. Albina je izašla na ulicu malo poslije, a na dvorištu se već okupilo puno baba. Kada su je pitali što se dogodilo, rekla je da ništa nije učinila striki Rubiku.

'A on? A on tebi?' ispitivale su babe. Albina je šutjela. Babe su čekale da će im ispričati nešto zanimljivo, a ona je šutjela. O toj epizodi, ili kako kažu babe, o tom slučaju, jako se dugo pričalo, a ja jednostavno nisam mogla ne čuti te debate. Albinu su prestali žaliti, sve je razljutila njezina šutnja. Slučajno sam čula kako su nadvikivale jedna drugu: 'Očito je ona njemu nešto napravila. Ili ga je porezala britvom ili nožem. Je li to moguće?'

„Znači, odrasli gospodin može uznemiravati dvanaestogodišnje dijete, ali ne može mu se uzvratiti?“

„Čini se, naše babe su taj događaj okvalificirale upravo tako.“

„A da nije tada tvoja baka rekla da je Albina loša djevojka?“

„Ne, to je zasigurno bilo ranije! A ti događaji s Rubikom bili su kao svojevrsni Rubikon! Poslije toga Albina i ja nismo razgovarale!“

„Zabranili su ti doma?“

„Pa, ne. Moja mama i baka su na nju gledale kao na psa na dvorištu, ili mačku... Mogle su vikati da ne dragam dvorišnu životinju, ali ne više od toga. Nisu joj pridavale veliko značenje. A poslije toga Albina mi je prestala prilaziti. A u našem razgovoru inicijativa je uvijek išla od nje. Iskreno, žarko sam željela razgovarati s njom o tome što joj je napravio striko Rubik, a što ona njemu. Zarazila sam se znatiželjom od baba. Mislim da kada bih je pitala, ona bi nešto i rekla. Ali bojala sam se govoriti o tome. Tada mi je bilo jednostavno teško doticati se bilo čega. A onda je u naš zakutak dolazila policija. I mene su pitali. Točnije, ispitivali.“

„O čemu su te, Asjo, pitali?“

„Stvar je u tome što sam ja bila jedini svjedok da je Rubik ušao u stan tete Galje i kako je izletio odande. Naša dvorišna mačka Sofija donijela je nove mačiće, bili su tako lijepi, njih četvero, crnog, istina, nije više bilo, sjedila sam na koljenima kraj vrta kamo ih je izvela iz podruma, dragala sam ih, nisam išla doma. I zato sam postala svjedok i kako je ušao i kako izašao. A policajac me pitao je li se taj striko držao za donji dio trbuha kada je bježao od Albine. Rekla sam im: 'Čini se da se nije držao. Samo je psovao. A u rukama je držao nekakav paket, pritiskao ga uz prsa.' Kasnije me drugi policajac pitao to isto. Razgovarali su ljubazno, nisam se uplašila. Naprotiv, zanimljivo mi je bilo davati iskaz, to je kao u romanima o Sherlocku Holmesu koje sam tada već pročitala. Rekli su da dođem u postaju s mamom kako bi oni sastavili zapisnik. A onda je majka vikala na mene zašto se petljam u nešto u što se djevojčicama od trinaest godina ne treba petljati, da se ne treba igrati s mačkama, već ići s bakom u park gdje je spomenik Kosioru, čitati knjigu na klupi. A zatim se sve stišalo.“

„Nisi išla s mamom u stanicu?“

„Ne. Očito je Rubik povukao prijavu. Jer kada bi podigao tužbu da ga je Albina porezala, trebalo bi reći da je sam uznemiravao maloljetnu djevojčicu, a to je već ozbiljan članak zakona. Sumnjivo je je li taj Rubik bio, kako kažu, pri zdravoj pameti?“

„Njegova majka sudjelovala je u ratu, a tada je to nešto značilo... Znao sam ih, oni su živjeli, Asjo, u tom istom ulazu. U jednosobnom stanu, kat iznad. Jednom, kada je sve bilo u dalekoj prošlosti, kada mi se stvarno nije dalo ići kući jer se mali derao, a majka je vikala na moju bivšu-tadašnju, a njezina majka došla je iz svoje Burjakivke i vikala na moju majku, točno tada sam otišao kod Rubika koji je odlučio popiti u spomen na svoju majku, a onda i u spomen na druge umrle, i ostao kod njega, ako ne do prvog pijetla, onda do takozvanog sata bika. Da znaš, Asjo, prijavu policiji podnijela je Albinina majka Natka, tobože je Ruben Ivanjuščenko silovao

njezinu kćer ili se spremio to napraviti. Prijavila ga je jer je Rubik prestao dolaziti k njoj. U početku je prijetila: 'Dođi ili će ti biti loše!' A onda je ostvarila svoju prijetnju.“

„Moj Bože! Sirota Albina! U kakvom je paklu živjela! I uvijek je bila tako mirna, tako nasmijana.“

„A Ruben, kako bi razumjela cijelu situaciju, jednostavno više nije imao s čime doći kod Albinine majke.“

„Znači, Albina ga je ipak osakatila?“

„I da i ne. Uznemirivao je on nju i prije i ona mu je rekla: 'Ne dirajte me, striko Rubene, jer će vam otpasti.' Nekoliko puta joj je nudio. Rekao da će joj kupiti traperice *Super Rifle*. Njezin broj.“

„Baš *Super Rifle*? Ne *Wrangler*, ne *Lee*?“ prisjećam se kulturnih stvari tih dalekih vremena.

„Nekoliko je puta ponovio to *Super Rifle*. Očito, njemu je to bilo osobito *cool*. Rekao je da je uvijek ševio kćeri svojih baba i nijedna nije odbila, davao im je dobre darove, a njihovim mamama nije, i sve su male kučke bile sretno, sve su voljele taj posao i nijedna, zapravo, nije bila nevinna. Nije se usudio upucavati djevojkama koje uče engleski jezik! Nije se usudio dirati normalne!“

„Znači, ovakve kao ja nisu ga zanimalo?“ pitam s lažnom tugom u glasu.

„Da budem iskren, tada je tako i rekao: 'Ja ne doram takve kao što su tvoje Valjula i njezina kći' – Rubik je znao da dolazim k Valjuli Ljvivnoj na satove engleskog.“

„A što je s njim napravila Albina?“

„Nije mi točno rekao što je napravila, moguće je da nije ništa napravila, ali kod njega je najednom sve prestalo. Slučaj su zatvorili kada je on preležao nekoliko tjedana na urologiji i na policiju su predali medicinski zaključak da nije mogao nikoga silovati zbog fiziološke impotencije. Muška sila nije mu se ni vratila. I sve je to napravila mala kučka vještica Albina.“

„A to postoji?“

„Mene pitaš? Nisam ja stručnjak.“

„Za urologiju?“

„Ma ne za urologiju i ginekologiju. Nisam stručnjak za seksualnu magiju.“

„A postoji takva magija, Oleg?“

„To je, Asjo, jaka grana višerazinskog stabla crne i bijele magije.“

Oleg ustaje, kreće prema ormaru, uzima veliki svezak u smeđim kožnim koricama – tako trebaju izgledati *crne knjige*, te koje čitaju vještice.

„Bože, kakva knjiga! I imaš pun ormar takvih!“

„Prvu mi je darovao moj otac za šesnaesti rođendan. I sam se začudio što mi se to toliko svidjelo da sam postao kolekcionar. Zapravo sam odlučio učiti engleski kako bih pročitao ovo.“ Oleg mi pokazuje knjigu na kojoj je zlatnom ispisan *The Book of Black Magic and of Pacts* by Arthur Edward Waite.

„Ako ostanem bez posla, možemo dugo živjeti od tih knjiga koje sam dobio za siću u SSSR-u. Naprosto su ih davali kao makulaturu! Imao sam poznanika u sabirnom punktu starog papira s kojim me upoznao naš prijatelj Rubik, on je prodavao meni te knjige za flašu ili dvije rakije. A ovu je dao samo tako, kao otpad!“ Oleg izvlači iz zadnjeg reda također davno izdanu veliku knjigu s hebrejskim riječima.

Gledam ta slova na koricama, mogu samo razabrati da su to riječi ivrita. Netko se jako bojao izgledati u ta vremena kao buržoazni cionist.

„A tvoj je djed, izgleda, bio Židov.“

Da, tu strašnu istinu, posebno u sovjetsko doba, meni nije da je otkrila, već bolje rečeno obznanila teta Galja, ta ista kod koje je u stanu živjela Albina s mamom.

„A vi se ne spremate otići?“ laskavo me pitala i ja sam konačno shvatila: moje sumnje oko djeda Leva potvrđene su. Jer se u mojoj obitelji o toj temi nije nikada raspravljalo. A kada su moju majku pitali zašto ima sumnjiv patronim Ljvivna, ona je odlučno odgovarala: jer su njezina oca tako nazvali u čast Lava Tolstoja. Velikoga ruskog pisca, uzgred budi rečeno!

„Mama i baka uvijek su govorile kako je to bio jako dobar čovjek, a ja ga gotovo i ne pamtim, ostale su samo dirljive slike: ja sjedim djedu u krilu. Da, bio je Židov, ali on sigurno ne bi mogao pročitati ta slova. Za to bi trebalo već pitati generaciju prije njega ili nekoga tko je bio dvije generacije prije njega.“

„To znam. Rekla si da se upoznao s bakom u sirotištu.“

„Da, oni su tamo bili zajedno kao djeca neprijatelja naroda. Evakuirali su ih u vrijeme rata, a kada su se vratili poslije oslobođenja Kijeva, jedan od odgajatelja mu je rekao: 'Tebi je, Ljovko, život spasio drug Staljin. Sve tvoje koji su ostali s roditeljima pogubili su!' On i baka jako su voljeli sovjetsku vladu i bili su im zahvalni za svoje sretno djetinjstvo.“

„A tvoja mama bila je sasvim mlada, rodila se već nakon rata?“

„Da, i mene je rodila jako mlada. Ali poslije ni s kim, ne, ne! Zato je završila fakultet s pohvalom! Kao redovan student! Iskupila se za svoje teške grijeh!“

„Kada sam dolazio k njoj, nije joj bilo više od trideset godina?“

„Ispada da je tako.“

„Mislio sam da je tada bila starija deset godina. Jer se moja rodila još prije rata. I mene je rodila kada je već završila fakultet.“

„Ta i ti si stariji.“

„A Albina je bila istih godina kao i ti?“

„Da, ona se pojavila na našem dvorištu kada smo imale osam godina. Znači, bile smo susjede dosta dugo. Zapravo, poslije incidenta s Rubikom mama ju je dala u internat. Točnije, jedni su rekli u internat, drugi su rekli da ju je odvela na selo.“

„I počela je bez prepreka dovođiti muškarce?“

„To je možda shvatila moja baka. A mene je tada počelo zanimati kako početi svoj spolni život.“

„Oh, ti moja mala razvratnice. A Albine nije dugo bilo?“

„Kada smo odlazile, nije je bilo. A kada smo se preselili, a ja sam dolazila k Tasji, ponekad sam je susretala.“

„A znaš li kako je završila Albina? Rekla si da je to bila gotovo pa antička drama.“

„Ako ne antička drama, onda nekakav vječni siže, vječno ponavljanje. Ubio ju je Goga Cigan.“

„Goga Cigan? Zvali su ga baš tako?“

„Momak iz našeg zakutka. Robijao je, ako se ne varam, deset godina, a onda je izašao. Srela sam ga poslije svoje prve rastave, također na Lukjanjivci. Imao je veliku želju razgovarati sa mnom, kao tada s tobom Rubik Ivanjuščenko. To je već bilo poslije raspada Sovjetskog Saveza.“

Sjedila sam s Gogom do kasne večeri na trgiću nasuprot kinu gdje tada još nisu demontirali spomenik Kosioru u njegovoj drugoj varijanti. 'Fantomasa' su maknuli ranije. Zatim mi je pozvao taksi doma.“

„Da, sjećam se da su 'Fantomasa' mijenjali na 'Kačket'... Što misliš, zašto je tvoj poznanik Goga Cigan ubio Albinu?“

„Zbog ljubomore, čega drugoga? Pričao mi je da se pojavio dečko, pripadnik zlatne mladeži. Imao je auto, novac, ali nije ju volio, samo se igrao s njom. U svakom slučaju, Gogi Ciganu se taj čovjek nije svidio.“

„Ali Goga nije namjeravao postati Albinin dečko! Situacija je bila kompliciranija.“

„Nisam razumjela sve pojedinosti Gogina odnosa prema Albini. Ali dobro pamtim da me ta priča cijelu uznemirila.“

„A kada si zadnji put vidjela Albinu?“

„Preselili smo se kada sam završila osmi razred, znači, imala sam petnaest... Bili smo prvi koji su dobili stan, sve to pleme ostalo je živjeti tamo. Štoviše, naš stan na prvom katu kasnije su već nekom dali. Ali ostala sam u toj istoj engleskoj školi na Lukjanjivci, znači, svejedno sam putovala u te krajeve. Ponekad sam dolazila k Tasji Kovalec u zgradu gdje je ljekarna. Nekoliko puta srela sam Albinu, uvijek se radosno pozdravljala sa mnom, a ja sve razmišljala: *Zašto se toliko veseliti mojoj pojavi?* Razgovarale smo najviše o ljudima iz našeg zakutka. I za njom je već tada hodao Goga Cigan. Uvijek je strpljivo čekao par koraka iza dok smo mi razgovarale. Ponekad smo pričale dosta dugo, detaljno mi je pričala o našim susjedima, a ja sam, sve što sam čula, kasnije prepričala mami i baki. Bilo im je zanimljivo kakva je sudbina naših Lukjanjivskih susjeda. A kada sam je zadnji put vidjela? Konkretno, zadnjeg našeg susreta se ne sjećam, ali to je bilo te godine kada sam završavala školu. Da, vidjela sam je na proljeće kada je već bilo toplo. I Goga je bio kod nje.“

„A, reci, Goga je podsjećao na njezina dečka?“

„Ta ne. Meni se čini da je bio podsjećao na... odanog psa, točno tako, a ne na dečka s kojim djevojka hoda. Ali mogao je računati na to da će se izboriti za njezinu pažnju u budućnosti. A ona nije cijenila njegovu odanost, prohodala je sa zlatnim dečkom. Bio je neobičan dečko, taj Goga Cigan.“

„Cigan, je li mu to bilo prezime ili nadimak?“

„Nadimak! Prezime mu je bilo Solončak, tako je pisalo na njihovim vratima. Bio je dosta jak, crn, kovrčav. Nadimak Cigan dobro mu je pristajalo. U djetinjstvu je hodao na štakama, činilo se da će ostati invalid. Mnogo je vremena proveo po bolnicama i po sanatorijima. A zatim je postupno postao, jednostavno, heroj. Tako mi je i govorio: 'Puno sam patio u djetinjstvu, puno sam razmišljao, puno ležao i nisam spavao. I dobio sam znanje koje trebam, čuvati bijelu djevu.'“

„Upotrijebio je baš te riječi: *dobio znanje*?“

„Kako je, ono, rekao? Rekao je, čini se, tako: 'I sinulo mi je. Puno sam razmišljao o smislu života i sinulo mi je da je moja zadaća – zaštititi bijelu djevu.' A ona je otišla bog zna kome, bar da su pripadali istom krugu.“

„Tako ti je rekao kad ste se sreli nakon deset godina?“

„Da, Oleg. Vrlo dobro pamtim taj susret, ostavilo je neočekivano jak dojam u mojem životu. Tek što sam susrela Gogu Cigana, osjetila sam glupi strah: *Ubojica! Izašao je iz zatvora! I mene će sada ubiti!* Ali lijepo smo porazgovarali. Kao stari prijatelji, uvijek mi ga je bilo žao. Tada je i ispričao kako je ležao u raznim gipsevima i korzetima i samo razmišljao, razmišljao... Razmišljao o tome što će napraviti kada ozdravi. Ležao je bez knjiga, bez glazbe. Da, tada nije bilo *playera*, ali moja majka, kada bi se sa mnom nešto takvo iznenada dogodilo, donijela bi u bolnicu i radioprijemnik i magnetofon i puno svakakvih knjiga. A njegovi roditelji, trebao bi ih vidjeti, tako tupi, jedva da znaju pričati. Čitati sigurno nisu znali, iako je za vrijeme SSSR-a bila potpuna pismenost. A ti si znao Gogu u to vrijeme? Je li ti otvorio dušu kao striko Rubik?“

„Pa, ne, nisam ga znao. Ali moguće je da sam ga vidio par puta. Asjo, sjeti se, kakva je bila Albina kada si je posljednje vidjela?“

„Jako lijepa. Svijetla, bijela, kao da je blistala. Prava bijela djeva. Velike oči, svjetlosive ili kakve lila boje. I kao da je s drugog planeta. Ona je i kao dijete bila jako lijepa, nisi mogao skinuti pogled, s razlogom taj Rubik...“

„Rubik – to je druga stvar. Dobio je svoje. Nedugo nakon našeg razgovora umro je. Pamtim kako su trgali vrata na katu iznad kada je ležao već nekoliko dana. Ali sada želim da se vratiš u davno vrijeme, još za vrijeme Saveza. Hodali smo paralelnim putevima, zato se nismo susreli. Sjećaš li se bara blizu biblioteke kada je trolejbus vozio gore u smjeru Hreščatika? U vrijeme Sovjetskog Saveza bilo je malo barova, čak i u centru.“

„Naravno da se sjećam! Zvao se ‚Ljvivski‘. Ne ‚Ljvivska kapija‘, taj je bio na Ljvivskom trgu, već tamo gdje ti kažeš, bliže Lukjanjivki bio je naprosto bar ‚Ljvivski‘. Tada sve najbolje što je bilo u Kijevu zvalo se Ljvivski. Puno sam puta sjedila tamo u vrijeme studentskih dana. Stalno me vuklo u rodne krajeve. Imali su koktele s konjakom, meni se osobito svidio koktel Jantar. Bilo je super, ali ponekad je tako vonjao na sovjetizam. Uz konjak znali su umjesto čokolade dati čokoladni bombon. I za nečiji stol mogli su sjesti tuđi ljudi. Moja djeca ne vjeruju da je zaista tako bilo.“

„I ja sam tamo sjedio. I također se događalo da sam sjedao za nečiji stol i za moj stol su sjedali drugi jer sam često dolazio sam. A možda sam koji put sjeo i za tvoj stol?“

„Ne sjećam se toga...“

„A pamtiš konobaricu iz tog bara? Sjeti se, Asjo, mlado pamćenje je snažno, nešto će isplivati iz podvodnih špilja.“

I sjetila sam se tog polutamnog bara i okusa tih koktela s konjakom, šampanjca i limunova soka i lica tih s kojima sam sjedila u tom baru. Više sam voljela stolove uza zid nego do prozora. Voljela sam gledati na šank kako su svjetlucale flaše u polutama. Stvarno nisam voljela kada je netko morao sjesti za moj stol jer iza osam u baru „Ljvivski“ slobodnih stolova nije bilo.

„Oleg, zar su tamo bile konobarice? Sami smo dolazili do šanka, naručivali i uzimali sebi piće.“

„Točno tako. Ali mlada djevojka skupljala je prljave čaše, a moglo ju se i zamoliti da donese sljedeći koktel. Nije valjda da se ne sjećaš?“

„Znači, nije bila konobarica, već sakupljačica suđa u baru! A zašto bih se sjećala sakupljačice? Ti si možda zapamtio neku ženu, ali ja ne.“

„Ako si stvarno bila redovan gost tog bara, zacijelo si je mogla zapamtiti.“

I odjednom iza leđa moga tadašnjeg dečka Vitje pojavilo se lice djevojke koja je skupljala na tacnu čaše i čaše za sladoled, brisala krpom stolove. Da, sjetila sam se, jako lijepa, križić na savršeno bijeloj koži, u sovjetsko vrijeme križić je uvijek privlačio pažnju. Frizura Garcon, bujno zavijen pramen nad čelom. Zbog nečeg je ta, u to vrijeme popularna frizura na glavama konobarica i prodavačica izgledala bolje nego na pametnim glavama studentica. I tamnosmeđi ruž zbog kojega je djevojka izgledala kao holivudski vampir.

„Sjetila sam se!“ budim Olega koji je malo zadrijemao. „Sjetila sam se tog lica! Lijepa djevojka, plava? S bujnom kratkom kosom, s bijelom kožom s plavim žilama u prorezu bluze. I vulgarni smeđi ruž koji djevojci uopće nije pristajao. Ona?“

„Ona! A negdje oko deset za njom je dolazio crn, jak dečko, čekao ju je na ulici. Bio sam sjedio u tom baru do zatvaranja, znači do deset. Do dvadeset dva sata. U sovjetsko vrijeme ugostiteljski objekti zatvarali su se rano.“

„I ti želiš reći da je to kao bila Albina?“ sumnjičavo sam pitala.

„Ne kao, nego sto posto. Garant, kak' bi rekao moj sin.“

„Moj je isto tako govorio... Ali to je bila sasvim druga djevojka! Posve banalna ljepotica! Nije bila ni blizu natprirodnoj Albininoj ljepoti! Znaš, Oleg, ona se meni jednom jako lijepo nasmiješila, pozdravila, pitala: 'Kako si?' Nisam je prepoznala. Odgovorila sam jednosložno, da, pozdrav, sve je u redu, što se to, kako se kaže, tebe tiče?“

„Znači, nisi je prepoznala...“

„Da, nisam je prepoznala! Ošišala je svoje pletenice i cijelo vrijeme imala je taj smeđi ruž. Ali ne bih mogla ne prepoznati Gogu Cigana! Pa on bi mi se javio!“

„Dolazio je po nju kad se bar zatvarao.“

„Mi smo znali sjediti do zatvaranja! Mogu se sjetiti, to nije bilo jedanput!“

„Ali ona nikad nije odlazila odmah nakon zatvaranja. Uvijek bi se zadržala, pa i do sat vremena. Valjda je prala pod poslije posjetitelja. A on ju je čekao i svaki put je nisam uspio uhvatiti!“

„Oleg, ali ti si bio visoko obrazovan! A takvi nisu padali na konobarice iz barova, koliko god su bile lijepe!“

„A u meni se probudila lovačka strast: uloviti lane koje čuva jaki mužjak! Ali nije mi zapela za oko samo tako, već zato što sam prepoznao malu Albinu! Za mene nije bila konobarica ni sakupljačica suđa, već zagonetna djevojčica koja je odrasla.“

„Onda si vidio i tog zlatnog dečka koji se svidio nesretnoj Albini?“

„Vidio sam. I ti ga sada vidiš. A možda i ne vidiš, ali ležiš s njim u istom krevetu. To sam bio ja, Oleg Vasilevski, glavom i bradom.“

Oleg me uspio iznenaditi. Eto otkud njemu interes za Albinu! Nedokučivi su putevi Gospodnji, jedino što je moguće reći kao odgovor na ovo.

Dugo šutimo u tami.

„Znači, ti si bio taj zlatni dečko?“ napokon sam započela ponovno.

„Imao sam Zaporosca, otac mi ga je darovao za završetak fakulteta, točnije, dao mi je svoj, a sebi je kupio Moskvič¹⁸. Bilo je i novca jer nisam samo radio, već sam imao i razne honorarne poslove, na primjer, rješavao sam ispite izvanrednim studentima. I još nisam bio oženjen. Prema sovjetskim mjerilima, bio sam zlatni dečko. Svoju kuću, istina, nisam imao, ali tko ju je tad imao?“

„Oleg, a kako te Goga nije prepoznao? On bi meni tada rekao zbog koga je Albina skrenula s pravog puta... Međutim, da, da, sjećam se, on je još bio po bolnicama kada si ti dolazio Valjulji. Mimoišli ste se.“

„Ali tada kada sam sjedio u baru ‚Ljvivski‘ do samog zatvaranja, tada se već nismo mimoišli! Nikako se nisam mogao približiti Albini, čak sam nekoliko puta kao idiot visio kraj bara, pa i do jedanaest. I jednom, kada mi je donijela još jedan koktel, rekao sam joj da se želim naći s njom kako bi poslala negdje svog čuvara. Nekim sedmim ili osmim čulom osjetio sam da to nije njezin dečko, već da se radi o nekom drugačijem tipu veze. I rekla je kako on uskoro uzima godišnji i odlazi na nekoliko dana na selo kopati krumpir. Nisam je zavodio, govorio sam da želim razgovarati s njom o crnoj hladnoj vodi o kojoj mi je pričala te zime i uozbiljila se. Rekla je kako će mi obavezno ispričati. Imao sam drugi cilj nego flertovati s konobaricom, odnosno s čistačicom, ali tako se dogodilo. Jer mi se iznenada ukazala prilika nabaviti traperice firme *Super Rifle*. Na katedri ih je jedan uzeo za svoju kćer kojoj nisu pasale. I ja sam ih uzeo za nju i došao s njima prvi dan kako je Goga nestao.“

„A to je uistinu onda bio poklon zlatnog dečka! Sjećam se što su bile markirane trapke u sovjetsko vrijeme! Vrijedile su pet mjesečnih iznosa obične stipendije! Četiri mjesečna iznosa povišene stipendije!“

„Rekao sam Albini da je to za nju. Odmah se razveselila, rekla da će platiti u tri rate jer u sovjetsko vrijeme nabaviti dobre traperice – to je već bila velika usluga! Rekao sam da je to poklon, ali treba isprobati. Rekao sam da će te traperice biti njezine ako dopusti meni samom

¹⁸ Ruska marka automobila koji su se proizvodili od 1946 do 2001. (op.prev.).

da ih obučem na nju. I poslije posla odvela me do vaše zgrade i uvela u vašu kuću na drugom katu.“

„O, Bože! Što se sve neće dogoditi u ovom životu! Naša zgrada stajala je prazna nekoliko godina nakon što smo se odselili. Albina i njezina majka, čini se, živjele su tamo neko vrijeme, takoreći, ilegalno. Ustvari, mnogo mojih prijatelja živjelo je u Kijevu u zgradama za rušenje! Nekoliko godina!“

„A u to vrijeme, kojeg se sad prisjećam, njezina majka negdje je nestala, a ona je sama živjela u stanu negdje nedaleko, nije me zanimalo gdje je živjela, jedino me zanimalo gdje će 'isprobati traperice'. Zato me dovela do vaše iseljene zgrade i vodili smo ljubav na krevetu tvog djeda i bake.“

„Da, ostavili smo gotovo sav stari namještaj u starom stanu jer ga se nije moglo iznijeti bez rastavljanja, stepenice bi propale. A kada bi taj krevet ipak netko rastavio na dijelove, nitko ne bi preuzeo na sebe odgovornost da ga sastavi. Pa je baka ostavila svoju svetu bračnu postelju za slučajne spolne odnose raznih deklasiranih elemenata.“

„A ja sam lišio Albinu nevinosti na krevetu gdje je, očito, u svoje vrijeme tvoj djed učinio tvoju baku ženom.“

„Kod njih je sve pošlo krivo. Kada je baka bila već jako blizu prelasku na onaj svijet, iznenada je nakratko izašla iz stanja marazma i našla je svrsishodnim da mi ispriča kako su ona i Ljovka vodili ljubav još u sirotištu. Oleg, ona je meni ispričala takve zanimljive trenutke! Nepoznato je zašto je bilo potrebno toliko mučiti nesretnu Valjulu kada je zatrudnjela na prvoj godini! Bolje da su je naučili načinima prevencije koje su sami jako dobro znali. A krevet na Lukjanjivci pojavio se nakon rata, kada su im dali taj stan gdje se rodila moja majka i ja, gdje si ti dolazio učiti engleski jezik. Djed je radio u tvornici Artema, a baka je radila kao računovotkinja u tramvajskom depou. Cijeli naš život vrtio se na Lukjanjivci.“

„A u tom stanu učinio sam Albinu ženom. I znaš, Asjo, ne bih ni znao da sam napravio takvo što. Ni prije ni nakon toga nisam imao nevine djevojke. Nije se ponašala kao nekakva sramežljivica. Ali... kada se sve to dogodilo, zamolila me rupčić i odmah sam joj ga dao, izvadio iz džepa svojih traperica... stavila ga je tamo... a zatim mi pokazala krv. Rekla je da će ga uzeti sebi, a meni će kupiti novi muški džepni rubac.“

„Možda je bila mjesečnica?“

„Pa to sam vidio već mnogo puta! Ne, to je bila baš uništena čast na koju je svijetlio puni mjesec s prozora.“

„Da, bakinu sobu uvijek je osvjetljavala mjesečeva svjetlost... Kao i Babilon, njegove vrtove...“

„I ono što će biti s našim sinovima... Bio je kraj rujna, kada Djevica ulazi u znak Vage. Uzela je sa sobom u svoju torbicu tu maramicu, još sam pomislio: *Zašto?* Mnogo godina kasnije pročitao sam sažetak jednog tantričkog teksta o krvi.“

„A ona je to čitala još onda?“

„Nije čitala, ali znala je to bez čitanja.“

„Znači, smatrala te je svojom sudbinom?“

„Sigurno je pogriješila.“

„Ali tebi nije oduzela muškost kao što je Rubiku!“

„Kako možeš znati je li još uvijek nešto ostalo? Nisam je uzeo silom, to je bila njezina dobra volja. Sve je bilo s puno emocija, oboje nas je jako uzbuđivalo. Ali u svemu tome je bio realni, materijalni podtekst: neobična djevojka pristala je na seks s muškarcem za traperice i postala je obična. Da, zlatni dečko se zaljubio, ali nju nikako nije prihvatio kao svoju sudbinu. Nijednom nisam pokušao razgovarati s njom o tome o čemu sam toliko htio tada kada sam je znao kao dijete. Bio sam opčinjen njezinom ljepotom i to je u potpunosti normalno, imao sam dvadeset i pet godina, a ona dvadeset. Vidiš koliko je dugo ostala nevina? Za njezinu okolinu, za njezino porijeklo to je bilo nevjerovatno. Ona se čuvala, ali ne za mene...“

„A jesu li joj barem traperice dobro stajale?“

„Dobro su stajale! Sjele su na njezinu stražnjicu i na njezine noge kao salivene! A kakva je tek bila u tim trapericama toples! Tih par dana nalazili smo se svakog dana i ona je cijelo vrijeme bila u njima! Uzimala je slobodne dane u kafiću, ja sam se dogovorio na katedri kako imam važne obaveze i cijele dane vozio sam je u svom Zaporšču po Kijevu. Bože, kakva je jesen bila te godine! Kakvo je lišće padalo, kakve su zvijezde sjale! Dani su bili topli, sunčani, ali noći, noći su bile strašno hladne. Vodili smo ljubav svake večeri u vašem nekadašnjem stanu, a onda kasno u noći pratio sam je do zgrade u Studentskoj ulici, gdje je noćila. Bježala je od mene pokraj samog parkića, trčala je prema tvornici cipela... A jednoga dana Goga je završio branje krumpira i jednostavno je banuo u vaš stan na prvom katu...“

„Oleg,“ zabrinuto sam pitala, do kozmičkog drhtaja u potiljku pogođena zadnjim dijelom priče o Albini, „ako je sve bilo tako ozbiljno, zašto Goga nije ubio tebe?“

„Vikao sam mu to isto. Tresao sam ga iz sve snage i derao se: 'Zašto mene nisi ubio, kretenu?'“

„Ispada da si vidio kako ju je ubijao?“

„Nisam vidio jer je bilo mračno! Sjedili smo u vašoj kuhinji na poderanoj sofi iz koje su virile opruge. Struje nije bilo, zapalili smo svijeću, nakapali stearin na podlogu i zalijepili je tamo. Vode također nije bilo i iz toaleta, koji je sagradio tvoj djed, smrdjelo je, ali ne jako jer je bilo jako hladno. Maloprije smo vodili ljubav u krevetu tvojih predaka s majčine strane, ali već smo završili s vođenjem ljubavi. Spremao sam se odvesti je u Studentsku, kao što sam radio svaku večer, ali iz nekog razloga u tim minutama osjetio sam strašnu tugu zbog toga što se sve dogodilo tako banalno, tako zemaljski, što nisam započeo s Albinom taj razgovor zbog kojega sam skrenuo tu djevojku s njezina puta i ništa nisam ponudio u zamjenu. Pamtim svaki svoj osjećaj, svaku svoju misao te hladne, vedre jesenske kasne večeri.“

„Bilo bi čudno kada bi zaboravio.“

„Puhao je vjetar, hujao je razbijeni krov, tramvaji su pristizali u garažu preko noći... Zato i nisam čuo korake na stepenicama, čuo sam samo kada su se otvorila vrata.“

„A niste se zaključali?“

„Netko je skinuo bravu na vratima. Nismo imali drugo mjesto gdje bismo mogli otići. U Zaporoscu nismo mogli to raditi, za to je potrebna barem Lada... A jako smo htjeli biti nasamo! Eto, jednoga od nas su i ubili... Netko nas je na tren osvijetlio džepnim upaljačem, kratko poput munje za vrijeme olujnog nevremena. Vidio je što je htio i učinio svoju stvar. Udario ju je po glavi šakom i ona je u trenu umrla, očito je znao kako treba udariti. I nije pobjegao. Prestrašio sam se, naravno... Ali kada sam sve shvatio, osjetio sam neki hormonski napad muževnosti... Zgrabio sam svijeću u ruku, prinio mu je do lica da potvrdim kako je to baš on. Nisam mu znao ime, tek sam nedavno doznao od tebe. Nije bježao. I nije se opirao iako je vjerojatno bio jači od mene. Kada sam ga počeo tresti, vikati zašto nije ubio mene, rekao je da sam se spremao uzeti je na silu, onda bi me ubio. A ona je sama htjela, njezina dobra volja. Rekao je da ga ubijem. Da će to olakšati njezinu posmrtnu sudbinu.“

„Tako je rekao?“

„Možda ne baš tako, ali tako je dao naslutiti: ako ti mene ubiješ, njoj će biti lakše TAMO. Osvijetlio sam svijećom Albinino lice, a on svojim upaljačem. Umrla je, bez sumnje, na njoj su bile traperice *Super Rifle*, crna vesta i križić na lančiću. Mnogo sam se puta u mislima vraćao tu; možda nije umrla, već se samo onesvijestila! I počeo vrtjeti sve to, sjetio se njezinih staklenih očiju i toga kako se u trenutku ukočila, za pola sata nisi mogao raširiti njezine ruke. No sahranila si obitelj, znaš kakvima postaju mrtvi.“

„Majka je umrla u bolnici, nisam znala za te probleme. A baka je umrla doma, spustivši nogu s kreveta. Razumijem o čemu govoriš.“

„Goga je rekao da mogu pozvati policiju ako želim. Ali onda sam obavezan svjedočiti, na što ja, iskreno, nisam bio spreman. Tako je on zamrzio mene kada ga nisam htio ili nisam mogao ubiti. Otišao sam. A on je ostao s Albinom. A vaš zakutak točno sljedećega dana okružili su ogradom, kažu, rušit će se. Više ništa ne znam o tom slučaju. Nijednom od tada nisam došao u bar ‚Ljvivski‘ i postalo mi je lakše kada su ga nakon nekoliko godina zatvorili. I još dugo nisam išao na Lukjanjivsku tržnicu koja postoji i danas... I da, Goga Cigan nije ti rekao je li sam priznao zločin?“

„Nije rekao.“

„Zato što je odgulio kaznu za to ubojstvo, a to sam saznao tek od tebe. Nisam imao nikakvih kontakata s onima koji su mogli nešto znati.“

„A ja sam čula o Albininu ubojstvu i o tome tko ju je ubio kasne jeseni te godine od majke Tasje Kovalec – Tasja je studirala u Moskvi. Njihov dom još je dugo stajao poslije toga kako su našu zgradu sraznili sa zemljom jer je to bila dobra, jaka zgrada, takvih je u našem gradu još ostalo, to je ukras našega grada, njegova bit. Ali i nju su srušili jer je smetala za stanicu podzemne željeznice. Pamtim tvoje riječi o duhovima prošlosti kada smo se prvi put sreli pod svodom te same stanice. Imao si sve osnove govoriti tako. Nisu te brinule sjene Valjuje Ljvivne ili maloljetne Albine.“

„I one također, ali najviše završetak te drame. Asjo, često sam bio na stanici podzemne željeznice Lukjanjivka, ali svaki put, vjeruj, svaki put, prilazeći suvremenoj običnoj zgradi osjećam laganu groznicu od dodira sjena prošlosti. A koliko sam godina drhtao do cvokota zubima!“

„Da, razumijem, naša te slobidka svojevremeno jako duboko dirnula... A znaš, Oleg, tko je bio moj prvi muškarac?“

„Poznajem ga?“

„U tom i jest stvar. To je bio Goga Cigan.“

Sada je i meni uspjelo iznenaditi Olega.

„To je bilo prije ili poslije toga?“

„Prije.“

„Znači, djevojka iz čestite obitelji imala je izvanbračne odnose znatno ranije nego konobarica Albina?“

„To se dogodilo kada je Albina još bila u internatu ili na selu. Ustvari, gdje je bila? Njezina majka poslala ju je toliko daleko da se ne bi pojavila ni za vikend. A meni je bio potreban grudnjak, i to ne najmanji broj. Moja majka počela je provjeravati moje gaće i derati se kako nikada neću imati dobrog momka zbog svojih sklonosti, kako će me svi mrziti kao Albinu i njezinu majku, kako će mi nos otpasti, kako će na mene svi pljuvati. Ne znam što se tada s njom događalo, što sa mnom. Trebalo je nešto napraviti. Tada sam prvi put vidjela Gogu Cigana bez štaka. Uzeo je moj portfelj, ponio ga i nehotice me primio za ruku... Nekoliko smo se puta nalazili u njegovu domu, ustvari, u jesen kada su njegovi roditelji otišli na selo kopati krumpir. To je bilo po danu, kada nitko ne bi brinuo što djeteta nema doma. Moja majka legla je u grob ne znajući tko je bio moj prvi, točnije, nije htjela znati. Jer sam joj u to vrijeme vikala da se nalazim s Gogom invalidom iz susjednog dvorišta i da već sve radimo. Za nju je to bilo nerealno, svejedno, kao da sam 'sve radila' s nekim stričekom na tržnici koji prodaje krumpir. Ali ona je osjetila neki onostrani nespokoj. Uzela je sve djedove i bakine nagrade i medalje za rad i s tom neustrašivošću, s kojom sam ja odlazila Gogi, ona je krenula u Okružni izvršni komitet i uspjela je postići da nam daju dvosobni stan na Sirci. Na kraju smo se odselili iz tog vulgarnog zakutka. A Goga Cigan bio je vrlo iskusan u tim stvarima. Kada smo se sreli poslije toga kako je on odgوليو kaznu, prisjetili smo se i tih stvari. Rekao je kako su njega pokvarile djevojke po bolnicama i lječilištima. Rekla sam mu da su moji sljedeći bili gori od njega, i to je bila istina. Istina je, sramila sam se hodati po ulici s Gogom, nisam išla s njim u kino u Klub tramvajaca kamo me pozvao. On je to osjetio i prestali smo se nalaziti. Iako smo mogli zajedno braniti bijelu djevu. Ali nije išlo. Ispred kabineta ginekologa u studentskoj poliklinici ponosno sam zauzimala red za žene, a ne za djevojke, i prisjećala sam se Goge s lijepim riječima.“

„Ma daj! Super! Napravila si kako si htjela! Prkoseći majci!“

„Da, samo meni nije bilo dobro od toga. Nakon svake sljedeće veze razmišljala sam: *I što je ovo meni trebalo?* Bolje da sjedim sama, čitam knjige. Imala sam ih puno...“

„Koga, knjiga ili veza?“ pita Oleg, a ja želim promijeniti njegov ironičan ton.

„Ali sa svima je bilo loše! Samo mi je s tobom na kraju dobro!“

Oleg nije ništa odgovorio, ali po tome kako me zagrlio osjetilo se kako su ga zabrinule moje riječi. Dugo šutimo, trese nas groznica naše prošlosti. Je li mogla biti zajednička? Naposljetku, Oleg progovori:

„Zašto nisam obratio pozornost na tebe kada si sjedila u baru ‚Ljvivski‘ s koktelom Jantar? Jesi li uvijek bila s nekim dečkom?“

„Pa, ne, češće s djevojkama s fakulteta. Ali ponekad s Vitkom, i toga je bilo. Ali ti si zapeo za čistačicu Albinu! I nisi obraćao pozornost na djevojke u baru.“

„Istina, čemu lagati?“

„I ona se nije zbog tebe počela tako vulgarno farbati, Goga je rekao kako je počela i ranije, a on nije znao kako da je prisili da prestane biti kao druge djevojke. Da nije bilo tebe s tvojim trapericama *Super Rifle*, tko zna bi li je Goga Cigan sačuvao prije nego što sretne svoju sudbinu?“

„Ali rekla si da je Goga Cigan bio normalan dečko?“ Oleg se vratio svom uobičajenom tonu.

„Bio je tako dobar, tako suosjećajan, jednostavno nevjerojatan, ali njegov intelektualni nivo... Zato sam se i razveselila kada sam ih vidjela zajedno: Albina, koja većinom i nije išla u školu, nije čitala knjige, nikada nije bila u kazalištu...“

„A spremao sam se ići s njom na balet ‚Giselle‘. Čak sam uzeo karte za Kazalište baleta i opere. Taj dan kada je trebala imati slobodno. Dugo su stajale u jednoj od mojih crnih knjiga.“

Naravno, nisam s Olegom razgovarala samo o Albini. Ali to malo zagonetno biće nas je spojilo! Na radost svoje djece, sa „svojim stvarima“ preselila sam se na Lukjanjivku kod Olega. I počeli smo upoznavati djecu jedno drugoga!

„A ti žališ što smo se kasno sreli!“ iznova se šali Oleg. „Da se to dogodilo ranije, došlo bi do upoznavanja s roditeljima ili, kako bi rekla tvoja prijateljica, s mamama.“

Naravno, s tatama smo se također upoznali, točnije s tatom Olega i s mojim, koji je isplivao iz zaborava nedugo nakon majčine smrti, odnosno njezine pogibije. Valjuju je ubio auto kada je

požrtvovno trčala u školu, nosila mojem sinu, već učeniku višeg razreda, zaboravljeni sendvič. Posjetili smo i groblje: Berkivci, gdje je ležala moja majka na nogama djeda i bake, i Lukjanjivsko, gdje se smjestila Olegova majka na vječni počinak. Ona je umrla od raka grla jer je tijekom cijelog života puno vikala.

Nismo saznali gdje je pokopana Albina i je li sačuvan grob. Htjeli smo potražiti Gogu Cigana, točnije Georgija Solončaka. Ali onda smo odlučili da nećemo to napraviti. Na kraju, život i smrt Albine – velika tajna koju nećemo nikad razotkriti.

3.2. Відтворення при перекладі на хорватську мову мовних особливостей новели Євгенії Кононенко «Альбіна»

Існують два основні способи перекладу художніх текстів: послівний (дослівний) переклад, коли перекладається кожне слово, і переклад змісту, коли в результаті можуть бути втрачені деякі особливості оригіналу. У деяких випадках дослівний переклад достатній, коли значення збігаються в обох мовах, в інших випадках необхідно вдаватися до якогось із прийомів перекладу, що передає елементи, яких немає в цільовій мові. Хорватський перекладознавець Владимир Івир (Ivir 1984: 65–69) виділяє такі види перекладу: переклад дефініцією (при такому перекладі додається визначення слова), введення іншомовного слова як запозичення (слово подається курсивом, а пояснення до нього додається у виносці), калькування (дослівний переклад, у випадку якого треба бути обережним через можливість помилки, тобто такий переклад не звучить природно для читачів цільової мови), перефразування, заміна терміна приблизним відповідником, створення власного слова в цільовій мові. Схожість слов'янських мов і культур полегшує перекладачеві передачу тексту з якомога меншою втратою колориту виразу й авторської оригінальності. Однак, завжди існують певні проблеми при перекладі, які вимагають пошуку правильного рішення, щоб зберегти індивідуальний стиль автора, і які відповідають нормам мови оригіналу, а також нормам мови, якою текст перекладений. Перекладач повинен мати певні знання вихідної та цільової мови. У першу чергу йдеться про здатність розуміння тексту (повідомлення) та здатність вираження цього повідомлення іншою мовою. Також потрібно мати знання з лінгвістики (граматики, лексикології, семантики тощо) й правопису.

У процесі перекладу новели «Альбіна» слід було звернути увагу на переклад низки мовних особливостей, які є притаманними авторському стилю Є. Кононенко. Серед мовних особливостей, що були виявлені в ході перекладу новели, слід виділити розмовну лексику, жаргонізми, вульгаризми, лайливу та обценну лексику, зменшувально-пестливі слова, okazіonalіzmi, фразеологізми, українсько-хорватські фальшиві друзі та літературні оніми (антропоніми і (мікро)топоніми). У цьому розділі буде розглянуто способи перекладу окремих стилістично маркованих одиниць.

3.2.1. Переклад розмовної лексики

При перекладі розмовної лексики важлива передача експресивної забарвленості лексики, з допомогою якої автор формує характер персонажів своїх творів (Шум 2016: 226). Це досягається способами пошуку еквівалентів та аналогів, а при їх відсутності використовуються описовий переклад, калькування, комбінований переклад (Радченко 2020: 162). Можлива й заміна розмовної лексики стилістично нейтральною лексикою (Шум 2016: 225).

У ході перекладу новели «Альбіна» було виявлено низку розмовних слів, чия стилістичну маркованість встановлено за «Словником української мови»¹⁹ (СУМ). При їх перекладі використано спосіб пошуку відповідних аналогів та заміну стилістично нейтральною лексикою: українське слово *тьотя* перекладено на хорватську мову з допомогою слово *teta*, яке в хорватській мові не має розмовного відтінку і може, як і українське слово, вживатися в значенні «доросла жінка»²⁰ (НІР). Так само і розмовне слово *дядя* перекладено як *striko*, із значенням «дорослий чоловік взагалі». Слово *місячні*, яке виступає в ролі іменника та має значення «щомісячна маточна кровотеча у жінки», хорватською мовою перекладено як нейтральне слово *tjesečnica*. Слова *янгол* (літературне *ангел*) та *мобіллка* (літературне *мобільник*, *мобільний телефон*) також перекладені з допомогою хорватських нейтральних відповідників *anđeo* і *mobitel*.

1. «Мати Альбіни, *тьотя* Ната, „Albinina majka, *teta* Nata, radila je na працювала на базарі [...]» *tržnici...*“
(«Альбіна», с. 57).
2. «Дядя Рубік був стрункий [...]» „*Striko* Rubik bio je vitak...“
(«Альбіна», с. 81).
3. «То, може то були *місячні*?» „*Možda* je bila *tjesečnica*?“
(«Альбіна», с. 100).

¹⁹ Словник української мови. Академічний словник (1970 – 1980). URL: <http://sum.in.ua/>

²⁰ Інші значення іменника є «батькова або материна сестра» і «вихователька в дитячому садку» (НІР).

4. «Альбіно, білий *янголе!*» „Albino, bijeli *anđele!*“
(«Альбіна», с. 53).
5. «Тільки-но я увійшла до „Tek što sam ušla u predvorje stanice vestibюлю метро, як моя *мобілка* podzemne željeznice, moj je *mobitel* дзенькнула [...]» («Альбіна», с. 69). *zazvonio...*“

3.2.2. Переклад жаргонізмів, вульгаризмів, лайливих та обценних слів

Жаргонізми, вульгаризми, лайливі та обценні слова – специфічні групи лексики, з допомогою яких авторка увиразнює текст.

Переклад жаргонізмів пов'язаний з труднощами адекватної передачі експресивності та елементів культури, які вони виражають. Тому при перекладі важливо знайти необхідний відповідник у цільовій мові. Яков Рецкер (2007 в: Бумар 2020b: 18) виділяє три способи перекладу жаргонізмів:

- 1) пошук еквівалента;
- 2) заміна жаргонізма нейтральною лексемою;
- 3) транскрипція та транслітерація.

Для адекватного перекладу вульгаризмів можна використати різні перекладацькі трансформації. Найчастіше використовуються лексико-семантичні та лексико-граматичні трансформації. Крістіна Бумар вважає, що найкращий спосіб перекладу жаргонізмів та вульгаризмів є пошук функціональних аналогів та еквівалентів, якщо ж пошук еквівалента неможливий, то можна застосовувати вищевказані способи перекладу, при чому слід взяти до уваги авторський стиль і інтенцію мовлення персонажів (2020a: 23; 2020b: 19).

До обценної лексики українська дослідниця Л. Ставицька (2008: 18) зараховує такі основні групи слів та їх похідні:

- 1) найменування непристойних, соціально табуйованих слів, що називають частини тіла;
- 2) найменування процесу здійснення статевого акту;
- 3) назви повії, продажної жінки;
- 4) найменування фізіологічних функцій (відправлень);

5) назви результатів фізіологічних відправлень.

На сучасному етапі використання обсценної лексики в художніх творах є доволі розповсюдженим явищем. Тому питання, як правильно перекладати таку лексику, є надзвичайно актуальним, а погляди дослідників на проблему перекладу табуйованої лексики різняться. На матеріалі перекладів творів постмодерністів Марія Ткачівська (2014 в: Лозовська, Полєжаєва 2021) виокремила такі способи відтворення нецензурної (обсценної) лексики: 1) переписування лексичних одиниць або повернення у мову-джерело; 2) переклад за допомогою ад'єктивного інтенсифікатора; 3) за допомогою фразеологічної одиниці; 4) за допомогою скатологізмів; 5) за допомогою універсального лайливого слова на позначення ознаки.

У процесі перекладу новели «Альбіна» було виявлено незначну кількість жаргонної лексики, лайливих слів та обсценізмів, стилістичну маркованість яких було встановлено за СУМ, «Коротким словником жаргонної лексики української мови»²¹ (КСЖЛ, 2003) та «Словником сучасного українського сленгу»²² (ССУС, 2006), тоді як стилістичну маркованість хорватських слів було встановлено за словниковою базою хорватської мови (НІР)²³.

При перекладі стилістично зниженої лексики застосовано метод пошуку еквівалентів. У хорватській мові еквівалентом українського лайливого слова *сука* є *kuja*, яке, так само як і українське слово, вживається у двох значеннях – «самка свійського собаки, а також інших тварин родини собачих» і «лайливе слово щодо жінки» (СУМ²⁴). Лайливі слова *ідіот(-ка)* та *кретин* перекладені хорватськими еквівалентами *idiot(-kinja)* і *kreten*. Наведені українські слова і їх хорватські еквіваленти повністю збігаються за значенням – «1. людина, хвора на ідіотизм / кретинізм; 2. дурень, недоумкувата людина» (пор. СУМ²⁵ і НІР), але різняться стилістичним відтінком, оскільки в українській мові слова *ідіот* і *кретин* є лайливими, а їх хорватські відповідники *idiot* і *kreten* є розмовними. Прикметник *жлобський*, що є жаргонізмом і вживається в значенні

²¹ http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002849

²² http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738

²³ <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

²⁴ <http://sum.in.ua/s/suka>

²⁵ <http://sum.in.ua/s/idiot>; <http://sum.in.ua/s/kretyn>

«примітивний» (ССУС²⁶) та передає оцінку несхвалення, перекладено з допомогою прикметника *primitivan*, який в хорватській мові, крім решти значень, має ще й пейоративне значення – «нецивілізований, некультурний» (НІР). Обсценне дієслово *їбатися* має той самий корінь, що й хорватське дієслово *jebati (se)* (НІР), і воно так перекладене хорватською мовою. У якості еквівалента дієслова *трахатися* зі значенням «мати статеві стосунки» (ССУС²⁷) було запропоновано хорватське дієслово *ševiti (se)*, що має однакове значення (НІР). Прислівник *стопудово* належить до молодіжного жаргону і має значення «стовідсотково, обов'язково» (КСЖЛ²⁸). Хорватською мовою прислівник перекладено розмовною часткою *garant* (НІР) (укр. *гарантовано*), яка переконує співрозмовника, що щось станеться чи буде зроблено напевно (НІР).

1. «[...] які звинувачували нещасного „...koji su krivili jednog mačka za svoje kotika u svojih žlob'skih primitivne nesreće.“ нещастях.» («Альбіна», с. 63).
2. «Чого ти мене не вбив, кретин?» „Zašto mene nisi ubio, kretenu?“ («Альбіна», с. 101).
3. «Ах ти мала сука!» («Альбіна», с. „Ah, ti mala kujo! 82).
4. «А там мама з дядею Рубіком „A tamo se mama i striko Rubik jebu.“ їбуться.» («Альбіна», с. 80).
5. «[...] що завжди *трахав* дочок „...uvijek ševio kćeri svojih baba...“ своїх баб [...]» («Альбіна», с. 86).

²⁶ http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738

²⁷ http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738

²⁸ http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002849

6. «*Стонудово*, як казав мій син.» „*Garant, kak' bi rekao moj sin.*“
(«Альбіна», с. 95).

3.2.3. Переклад індивідуально-авторських новотворів

Яскравість ідіостилю Є. Кононенко виявляється у використанні okazionalizmів, експресивно забарвлених слів, «[...] при творенні яких були порушені словотвірні закони» і які новизною і оригінальністю привертають увагу читача, активізують образне мислення, впливають на емоції (Ткаченко 2014: 297–298).

Okazionalnyi іменник *матьки*, який авторка утворила від іменників *мати* і *батьки* і використала з метою підкреслення зростання в сім'ї, де були тільки мама і бабуся, при перекладі передано нашим власним лексичним новотвором *mamitelji*, утвореним від лексем *mama* і *roditelji*:

«Зрештою, я ніколи не вважала чесною „Na kraju, nikad nisam smatrala vrlinom слухатися батьків, у моєму варіанті, slušati roditelje, u mojem slučaju *матьків*, як із деяким презирством „*mamitelje*“, kako je s određenim prijezirom окреслювала мою родинну ситуацію Тася opisivala moju obiteljsku situaciju Tasja Ковалець.» («Альбіна», с. 58). Kovalec.“

Відповідник до лексеми *халамань* у хорватській мові відсутній, оскільки йдеться про індивідуально-авторський неологізм, створений авторкою новели. Через відсутність еквівалента слово було транскрибоване, що, можливо, не є вдалим рішенням:

«[...] вона сказала, вернулася з *халамані*.» „...rekla je da se vratila iz *halamanja*...“
(«Альбіна», с. 77).

3.2.4. Переклад фразеологізмів

Фразеологізми утворюють одну смислову одиницю і використовуються в тій формі, в якій вони існують. Якщо частина фразеологізму змінена, фразеологізм втрачає своє значення, тому фразеологічні одиниці неможливо перекладати послівно (Ivir 1984: 136). Мета перекладача – передати смисл та яскравість фраземи.

Владимир Івир поділяє фразеологізми на три категорії на основі еквівалентності:

- 1) повні еквіваленти: значення та вираз фразеологізмів збігаються в обох мовах;
- 2) часткові еквіваленти: у обох мовах фразеологізми мають однакове значення, однакову або подібну образність, але різну форму;
- 3) відсутність еквівалента в цільовій мові (Ivir 1984: 136–137).

Дослідниці І. Чагаль і М. Світкова розрізняють також четверту категорію еквівалентності – семантична еквівалентність. Фразеологізми семантичної еквівалентності однакові за значенням, але характеризуються різною образністю та виражаються різними компонентами (Čagalj, Svítková 2014: 4).

Фразеологізми перекладаються шляхом пошуку еквівалентів, а у випадку відсутності еквівалента фразеологізм можна перекласти дослівно, описово або можна перекласти фразою, близькою за значенням (у перших двох випадках втрачається сенс фразеологізму) (Ivir 1984: 138).

У новелі «Альбіна» виявлені такі фразеологізми: *відлягло від серця; відійшло від серця*, які мають значення «комусь полегшало, хтось заспокоївся, перестав тривожитися, хвилюватися» (СУМ²⁹). У хорватській мові є фразеологізм *rao kamen/teret sa srca* у значенні «звільнитися від тяжкої турботи» (НІР), але в перекладі запропоноване дієслово *laknuti*, яке краще відповідає контексту речення в оригіналі. Фразеологізм *не ходити далеко по слово* є синонімом до фразеологізму *не лізти (не лазити, не полізти) за словом (по слово) до кишені (в кишеню)*³⁰ і вживається у значенні «бути метким, дотепним у розмові, жвавим на язик» (СУМ³¹). Враховуючи контекст речення, у якому вжито фразеологізм, у перекладі в якості відповідника запропоновано дієслово *uzvratiti* в значенні «відповісти» (НІР). Фразеологізм *хоч убий (убийте)*, що має значення

²⁹ <http://sum.in.ua/s/serce>

³⁰ <https://goroh.pp.ua/Слововживання/ходитимеш>

³¹ <http://sum.in.ua/s/kyshenja>

«запевнення про нерозуміння чогось, свою необізнаність у чому-небудь або про невміння чи неможливість що-небудь зробити» (СУМ³²) у хорватському перекладі відтворено з допомогою прислівника *jako* (укр. *дуже*). У хорватській мові існує фразеологізм *da te ubiješ/ubijete* у значенні «(а)нітрохи, ні за яких обставин, умов, ні за яку ціну» (НЛР), однак його значення, попри частковий збіг лексичного складу й структури, не відповідає значенню українського фразеологізма *хоч убий (убийте)*.

1. «У матері відлягає від серця.» „Мајсі је лакнulo.“
(«Альбіна», с. 79).
2. «[...] не ходила по слово далеко моя „...baka је узvratila і Tasji је postalo malo бабуся, і Тасі ставало трохи neugodno.“
ніяково.» («Альбіна», с. 57).
3. «А побути наодинці хотілося, хоч „А jako smo htjeli biti nasamo!“
убий!» («Альбіна», с. 102).

3.2.5. Переклад зменшувально-пестливих слів і суфіксів

Для української мови характерне вживання зменшувально-пестливих форм слова (димінутивів). Вони виражають значення зменшення предмета або пестливості, а рідше виражають значення зневажливості (Іваніна 2010а: 44).

Димінутиви власних назв поділяються на дві групи: позитивно-емоційні (вони виражають емоційне забарвлення) та нейтрально-емоційні (вони вртачають емотивність) (там само). Труднощі при перекладі власних імен стосуються передачі емоційного забарвлення, але й їх культурологічного аспекту (Іваніна 2010а: 45). Часто при перекладі димінутивів використовується транскрипція, що не завжди є найкращим рішенням, бо в цільовій мові транскрибоване власне ім'я не сприймається як димінутив. Способом компенсації втрати емоційного забарвлення може бути додавання прикметників, які мають значення зменшеності або пестливості (наприклад, *малий, милий*) (Іваніна 2010а: 46). Тетяна Іваніна пропонує при перекладі димінутивів поєднувати транскрипцію та

³² <http://sum.in.ua/s/ubyvaty>

відповідні димінутивні суфікси цільової мови (наприклад, англ. *Johnny* перекладено на українську мову як *Джоник*) (Іваніна 2010а: 46).

У перекладі новели «Альбіна» димінутиви особових імен транскрибовані:

1. «Але *Асюня*, від якого „*Ali Asjunja*, od čega je nastala ta idiotska utvorila se ця ідіотична *Сюня*, *Sjunja*, to je bilo nešto.“
це було щось із чимось.»
(«Альбіна», с. 69).
2. «[...] яку замість *Валя* бабуся „...*koju* je, umjesto *Valja*, baka također іменувала теж по-ідіотськи – *imenovala* idiotski, *Ljulja* (izvedeno od *Люля* (похідне від *Валюля*) [...]» *Valjulja*)...“
(«Альбіна», с. 64).
3. «Мене звать *Анастасія*, *Ася*.» „*Zovem se Anastasija, Asja*.“
(«Альбіна», с. 64).

Димінутиви в перекладі можуть відтворюватися за допомогою суфіксів, лексичних засобів (наприклад, додавання прикметника), кореневим словом із зменшувальним значенням. Також іноді димінутиви замінюються нейтральною лексикою або опускаються, попри втрату образності оригіналу (Іваніна 2010b: 2).

У ході перекладу виявлено чимало іменників-димінутивів і прикметників із зменшувально-пестливими суфіксами. Іменникові димінутиви при перекладі було здебільша перекладено іменниками, що мають у своєму морфемному складі димінутивні суфікси. У деяких випадках при перекладі іменникових димінутивів використано прийом нейтралізації, як наприклад, у випадку словосполучення *пакетик ватки* – *paketić vate*, коли димінутив *ватка* в перекладі знейтралізовано. Прикметники із зменшувально-пестливими суфіксами в тексті перекладу найчастіше передано нейтральною лексикою, наприклад, прикметник *чорненький* неможливо перекласти хорватською мовою, і його перекладено нейтральним *срп* (укр. *чорний*).

1. «Минуло бозна скільки років, а я й досі пам'ятаю його зворушливий мирний *писочок*, який контрастував із його демонічним забарвленням та жовто-зеленими очима, які не так грізно, як таємниче світилися в темряві разом із його білими *вусиками*.» («Альбіна», с. 62).
 „Prošlo je tko zna koliko godina, a ja i sada pamtim njegovu dirljivu mirnu *njuškicu* koja je bila u kontrastu s njegovim demonskim bojama i žuto-zelenim očima, koje nisu tako strašno, već tajanstveno svijetlile u tami zajedno s njegovim bijelim *brčićima*.“

2. «Утекла б від пораненого *котика!*» («Альбіна», с. 63).
 „Pobjegla bih od ranjene *mačkice*!³³“

3. «[...] як *краплинки* крові з кутика його *ротика* падали на рукав її *курточки*.» («Альбіна», с. 63).
 „...i kako su *kapljice* krvi iz kuta njegove *njuškice* padale na rukav njezine *jakne*.“

4. «[...] схвильовано переповіла історію бабусі, яка співчутливо видала мені стерильну *упаковку* бинта й *пакетик* *ватки*.» («Альбіна», с. 63).
 „...zabrinuto prepričala priču baki, koja mi je suosjećajno dala sterilni *paketić* zavoja i *paketić* vate.“

5. «Цікавіше було інше: у тієї жінки прямо в квартирі жив *півник*.» («Альбіна», с. 61).
 „Zanimljivije je bilo nešto drugo: kod te žene doslovno u stanu živio je *pijetlić*.“

³³ У якості еквівалента до слова *котик* було обрано хорватський димінутив жіночого роду *mačkica* (укр. *кішечка*), що має значення «маленька кішка». У хорватській мові існує слово чоловічого роду *mačić*, однак воно є димінутивом слова *таче* (укр. *котеня, кошеня*) і має значення «маля кішки».

3.2.6. Переклад українсько-хорватських фальшивих друзів

У ході перекладу новели «Альбіна» було виявлено декілька фальшивих друзів перекладача, слів з двох мов, які різні за значенням, але однакові або подібні за формою. Фальшиві друзі «[...] призводять до неправильних асоціацій, неправильного вживання, спотворення тексту, неточності, нерозуміння, нехтування правильним стилістичним забарвленням та інших численних проблем перекладу»³⁴ (Kaspare 2012 в: Lewis 2020: 142). Через недостатнє знання мови та відсутність практики перекладу помилки при перекладі фальшивих друзів перекладача часто роблять перекладачі-початківці (Воробйова 2020: 30). Щоб зменшити можливість помилкового перекладу, слід перевіряти значення слів за словником.

Фальшиві друзі перекладача виявлені в новелі «Альбіна»:

1. укр. *година* = хорв. *sat* (хорв. *godina* = укр. *рік*)

«Але *годинами* стояти біля вікна й з-за „*Ali satima stajati kraj prozora i iza zavjesa* фіранки стежити за жестами й мімікою *pratiti geste i mimiku tih istih baba...*“ тих самих баб [...]» («Альбіна», с. 59).

2. укр. *кров* = хорв. *krv* (хорв. *krov* = укр. *дах*)

«Я через багато років прочитав переказ „*Mного godina kasnije pročitao sam sažetak* одного тантричного тексту про *кров*.» *jednog tantričkog teksta o krvi.*“ («Альбіна», с. 100).

3. укр. *слово* = хорв. *riječ* (хорв. *slovo* – укр. *літера*)

«Ніхто вже не пам'ятав, що *слово* „*Nitko više ne pamti da riječ 'sloboda' dolazi* «слобода» походило від *слова* «свобода».» *od riječi 'svoboda'.*“ («Альбіна», с. 55).

³⁴ „[F]alse friends lead to false associations, wrong use, distortion of text, imprecision, misunderstanding, disregard for the right stylistic colouring and other numerous translation problems“ (Kaspare u: Lewis 2020: 142).

4. укр. *лікарня* = хорв. *bolnica* (хорв. *ljekarna* = укр. *аптека*)

«Багато часу провів по *лікарнях* і „Mного je vremena proveo po *bolnicama* i санаториях.» («Альбіна», с. 91). po sanatorijima.“

5. укр. *місто* = хорв. *grad* (хорв. *mjesto* = укр. *місце*)

« [...] бо то був добрий міцний будинок, „...jer je to bila dobra, jaka zgrada, takvih je таких у нашому *місті* багато ще u našem *gradu* još ostalo, to je ukras našega лишилося, це окраса нашого *міста*, його *grada*, njegova bit.“ сутність.» («Альбіна», с. 104).

3.2.7. Відтворення літературних онімів у перекладі

Оніми – це слова для позначення індивідуальних об’єктів: «[...] загальні назви об’єднують певні однорідні об’єкти, узагальнюють їх, а власні, навпаки, їх диференціюють» (Вербич 2008: 54). Вони поділяються на «антропоніми (імена людей), топоніми (географічні назви), теоніми (назви божеств), зооніми (клички тварин), астроніми (назви небесних тіл), космоніми (назви зон космічного простору і сузір’їв), хрононіми (назви відрізків часу, пов’язані з історичними подіями), ідеоніми (назви об’єктів духовної культури), хрематоніми (назви об’єктів матеріальної культури) та ін.» (Кочерган 2001: 187). Переклад власних назв, онімів, ще один виклик для перекладача. При перекладі власних назв можуть використовуватися кілька прийомів, зокрема транслітерація, транскрипція, калькування, заміна назв, експлікація, додавання і створення нового слова (Костюніна, Радецька 2018: 163). Хорватські правописи при передачі власних імен з української мови рекомендують використання транскрипції, а в наукових текстах пропонують використання транслітерації (НРІНJJ 2013: 70–71; НРМН 2008: 205). Згідно з рекомендаціями Хорватського правопису Інституту хорватської мови (НРІНJJ 2013: 70–71) та Хорватського правопису Матиці хорватської (НРМН 2008: 206) для передачі власних імен при перекладі новели «Альбіна» у більшості випадків було використано транскрипцію: *Тася Ковалець* – *Tasja Kovalec*, *Ната* – *Nata*, *Сюня* – *Sjunja*, *Ася* – *Asja*, *Валюля* – *Valjulja*, *Олег* – *Oleg*, *Марія Іванівна* – *Marija Ivanjivna*, *Вітька* – *Vitka*, *Галя* – *Galja*. Ім’я *Альбіна* передано усталеним у хорватській мові еквівалентом *Albina*. Прізвище прикметникового типу *Василевський* при перекладі адаптоване і подане у формі прикметника – *Vasilevski*.

При перекладі новели було виявлено два антропоніми іноземного походження (один іспанського, а інший англійського), які згідно з рекомендаціями хорватських правописів (НРМН 2008: 205; НРІНJJ 2013: 70) було передано в оригінальному написанні, оскільки вони походять з мов, які послуговуються латинкою: *Долорес Ібарурі* – *Dolores Ibaruri*, *Шерлок Холмс* – *Sherlock Holmes*.

При передачі топонімів у наукових цілях може використовуватися транслітерація, а для ширшого використання відповідно до Хорватського правопису Інституту хорватської мови (НРІНJJ 2013: 70) та Хорватського правопису Матиці хорватської (НРМН 2008: 205) використовується транскрипція. Деякі назви українських міст потрапили в хорватську мову за посередництвом російської або сербської мов (Nosić 2014: 141), що унаочнюють наступні приклади: *Київ* – *Kijev*, *Харків* – *Harkov*, *Чорнобиль* – *Černobil* і т. д. Топонім *Київ* у хорватському перекладі подано в усталеній в хорватській мові формі – *Kijev*, попри те, що в хорватських правописах допускаються три варіанти – *Kijev*, *Kujiv* і *Kijiv*. Назва *Kijev* усталилася в хорватській мові вповодж минулих десятиліть, що підтверджують джерела, зокрема атласи XIX століття – «Атлас Коцена» („Kocenov atlas“, 1887 і 1919), «Картини із загальної географії 2» („Slike iz obćega zemljorisa 2“, 1890), «Картини із загальної географії 5-1» („Slike iz obćega zemljorisa 5-1“, 1898), «Картини із загальної географії 5-2» („Slike iz obćega zemljorisa 5-2“, 1900)³⁵. У випадку урбонімів³⁶ при перекладі з української мови на хорватську застосовано переважно транскрипцію (при передачі назв об'єктів, які мають лінійну протяжність, зокрема вулиць: *Мельникова* – *Meljnikova*, *Студентська* – *Studentska* та назв районів міста: *Хрещатик* – *Hreščatik*, *Лук'янівка* – *Lukjanjivka*, *Берківка* – *Berkivka*), а також дослівний переклад у поєднанні з адаптацією (при передачі назв об'єктів, які мають лінійну протяжність: *Львівська площа* – *Ljvivski trg*, *Львівська брама* – *Ljvivska kapija*, назв об'єктів культурно-побутового призначення: кафе *Львівський* – *kafić Ljvivski*, ресторан *Швидко* – *restoran Brzo*, магазин *Хліб молоко* – *trgovina Kruh mlijeko*, *Лук'янівський базар* – *Lukjanjivska tržnica*, *Театр опери і балету* – *Kazalište opere i baleta*). Такий же принцип, як у випадку перекладу назв об'єктів, які мають лінійну протяжність, застосовано при перекладі українського еклезіоніму *Покровський монастир* – *Pokrovski*

³⁵ <https://egzonimi.lzmk.hr/?p=1392>

³⁶ Під урбонімами маються на увазі назви внутрішньоміських об'єктів. Це назви мікрорайонів, селищ, містечок, об'єктів, які мають лінійну протяжність (вулиць, провулків, проспектів, бульварів тощо), а також назви об'єктів культурно-побутового та екстер'єрного призначення (магазинів, кафе, кінотеатрів, стадіонів, фонтанів, мостів тощо) (Тихоша 2019: 150).

manastir (прикметник, що є компонентом еклезіонізму, адаптовано за прикметниковою моделлю: *Pokrovski, Pokrovskog...*).

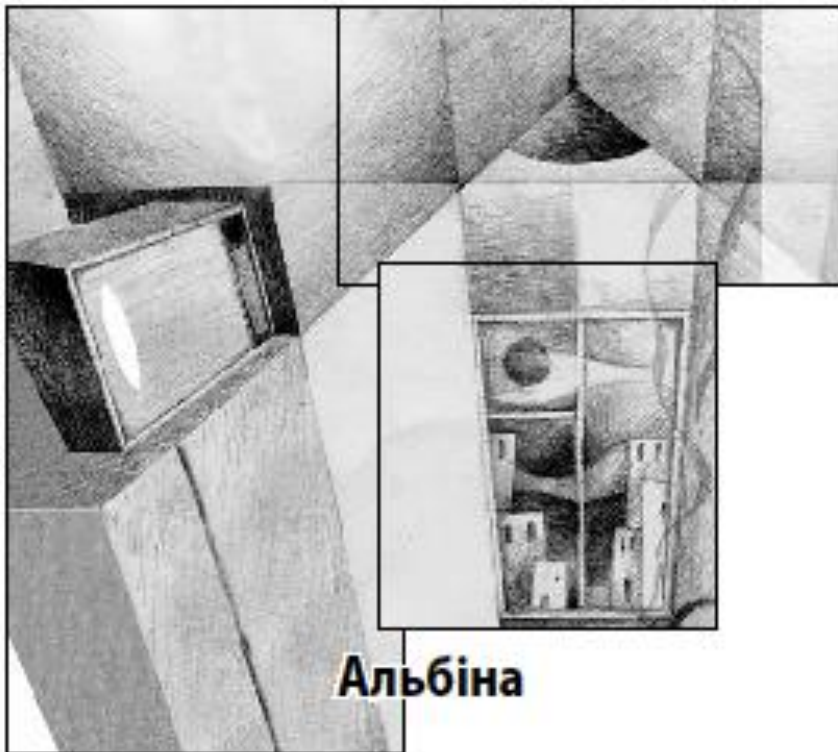
Висновки

Основним завданням цієї дипломної роботи було дослідити мовні особливості малої прози сучасної української письменниці Євгенії Кононенко на матеріалі новели «Альбіна» та способи передачі мовних особливостей аналізованого твору при перекладі на хорватську мову. У роботі представлено переклад новели та огляд мовно-виразових засобів, що творять ідіостиль письменниці, зокрема особливу увагу присвячено висвітленню стилістичної функції епітетів, метафор, іронії, евфемізмів, порівнянь, риторичних питань, а також синтаксичних фігур (асиндетона, полісиндетона та еліпсису) у перекладеному творі письменниці. Також було розглянуто способи передачі при перекладі на хорватську мову окремих виразових засобів, вибір яких був обумовлений бажанням відтворити ідіостиль письменниці, при чому особливу увагу було приділено перекладу розмовної лексики, жаргонізмів, вульгаризмів та лайливих слів, оказіоналізмів, фразеологізмів, зменшувально-пестливих слів і суфіксів, українсько-хорватських фальшивих друзів та антропонімів та (мікро)топонімів. Як найбільш часто використовувані способи перекладу були виділені дослівний переклад, пошук відповідного еквівалента або аналога, заміна нейтральним словом, а для перекладу онімів – транскрипція. Переклад як процес передачі інформації і думок та збереження авторських елементів завжди вимагає певних зусиль. Найбільше труднощів виникло при перекладі розмовної лексики та фразеологізмів, відтворення яких хорватською мовою вимагало пошуку вдалого відповідника.

Крім перекладознавчого аспекту, значення цієї дипломної роботи полягає і в поширенні української малої прози серед хорватських читачів, оскільки Є. Кононенко відіграє важливу роль в українській сучасній літературі як представниця феміністичного дискурсу. Стиль писання Є. Кононенко простий, її твори читаються на одному диханні. За словами М. Стріхи: «...їх просто цікаво читати. Цікаво просто стежити за динамічним розвитком сюжету, за характерами та переживаннями героїв»³⁷.

³⁷ Саєнко В. П. Сучасна українська література: компендіум. Одеса: Астропринт, 2014. URL: <https://ukrlit.net/handbook/compendium/16.html> (дата звернення: 17. 06. 2023.)

Додаток. Оригінал новели Євгенії Кононенко «Альбіна»

Альбіно, білий янголе! Чим більше часу минає відтоді, тим більше я думаю про тебе. Заглиблююсь у свою дитячу пам'ять, шукаю там усе, пов'язане з тобою, зіставляю це з тим, що знаю зараз. Так археолог, викопавши черепки розбитих глеків, відтирає їх від пороху, а потім шукає лінії стику, сподіваючись зібрати цілісне зображення, яке ще й треба буде правильно витлумачити. Тільки згодом до мене дійшло, що Альбіна — то найкраще, що було в моєму дитинстві. Дитинстві настільки сірому й ординарному, якого навіть нещасним не назвеш, хай дарує моя небіжчиця-мати, яка завжди переконувала мене, що завдяки їй та бабусі воно було в мене надзвичайно щасливим. А єдиною нетривіальною сутністю мого ординарного дитинства була Альбіна. Як я переконуюся зараз, її образ проходив червоною ниткою крізь сіру одноманітну тканину

мого дитинства. Ні, не червоною, білою! Яскравою сріблясто-білою ниткою крізь сіре плетиво різних часів, зв'язок між якими не порушився саме завдяки їй.

Ми були сусідками. Сусідками, а не подругами. Найбездарніший вид зв'язку, який уривається назавжди, коли змінюється місце проживання. Людське буття пронизано дружбами між тими, хто разом навчався чи працював, служив чи воював, але де ви чули про багаторічну дружбу колишніх сусідів? Періодично відбуваються знакові події: зустрічі однокласників, однокурсників, однополчан — чи ви колись чули, щоб хтось десь організовував зустріч мешканців знесеного будинку, які розлізлися по різних вулицях великого міста? У кращому випадку вони можуть зустрітися на вулиці чи в міському транспорті, упізнати одне одного й кілька хвилин поговорити. А потім розповідатимеш удома: бачив того чи ту з нашого закутка на Лук'янівці. У неї чи в нього померла дочка, і, як виявляється, уже давно. Хто б міг подумати? Ця інформація майже не викличе почуттів, лише нетривалу цікавість.

Отже, ми з Альбіною були сусідками. Дівчатка з одного двору. Про наш двір, а точніше — подвір'я, варто сказати кілька слів. Городяни відразу уявляють собі асфальтові майданчики й кволу зелень, де між автомобілями й гаражами діти грають у якісь нехитрі ігри, а навкруги стирчать стіни багатоквартирних будинків, де з балконів

дітей кличуть додому. У часи мого дитинства в нашому місті було ще безліч уламків безповоротно зниклого минулого у вигляді незграбних слобідок. Ніхто вже не пам'ятав, що слово «слобода» походило від слова «свобода». Мешканці слобідок були закабалені поганими житловими умовами, коли на елементарне виживання витрачаються дурні зусилля. Бо ж треба було самим дбати про воду й опалення, тоді як про тих, хто проживав у багатопверхівках, дбала держава. Але водночас у старих будинках із замшілої сіро-коричневої цегли була якась своєрідна естетика, якась ірраціональна індивідуальність, якої не могло мати масове будівництво із його бараковою одноманітністю, не плутати із бароковою. Окремі уламки бароко скоріше можна було знайти на слобідках, як то несподіваний ліхтар, який кріпився до стіни химерною металевою ніжкою, дарма що іржавою. І єдиний кущ білого бузку, який пробився крізь фатальну вологу сірість наших подвір'їв, квітнув пишно, ніби райський кущ, і дарував нестримну радість усьому закутку. Навіть тим, хто, здавалося, був геть позбавлений будь-яких естетичних почуттів.

Тепер на цьому місці супермаркет, торгівельний центр, станція метро, ресторан швидкого харчування. І ніхто не вірить, що колись на цьому просторі юрмилося більше десятка житлових споруд. Здебільшого одноповерхових, але нам пощастило, ми жили в двоповерховій, на другому поверсі. Цим

наше «щастя» не вичерпувалося. Один із похилих парканів навколо нашого вбогого «житлового масиву», себто нашої маленької слобідки, прикрашав переконливий напис олійною фарбою: «ТУАЛЕТА НЕТ», щоб чужі люди з вулиці, яким припекло, не йшли до нашого житлового простору, де на задвірках тулилися дві дерев'яні кабінки, так звані «часткові зручності на вулиці», як зазначалося в розрахунковій книжці оплати за житлоплощу. А в нас, у нашому помешканні на другому поверсі, на кухні було вбудовано унітаз, обгороджений саморобними стінками. Це диво колись спорудив мій дід, якого я не пам'ятаю, бо він помер, коли мені було менше трьох років. Однак, моя мати згадувала його добрим словом чи не щодня:

— Як сяду на унітаз, так і згадую тата, — схилювала вона, — який він спадок залишив нам! Ти ж уяви собі! Якби оце зараз одягатися й бігти на подвір'я, та на мороз, та з другого поверху!

— Та стояти в черзі, — розвивала тему бабуся, — бо ж Галя як піде туди, то й по сорок хвилин не виходить!

У нашій оселі не було гарячої води, і для того, щоб помитися, кип'ятилися на плиті величезні баки, які виливалися в ночви. Але дідусь Льова не спорудив газової колонки не тому, що не вмів, — він, як зітхала бабуся, вмів усе. Але житлова контора не дала дозволу на встановлення газової колонки в нашій оселі через пожежну небезпеку, мовляв,

скажіть спасибі, що у вас є газова плита й газове-підне опалення, коли ваші сусіди опалюють хто вугіллям, а хто й дровами. Та все одно, унітаз у кутку кухні робив нас своєрідними панами з-поміж інших мешканців нашої слобідки.

— Я раніше й не знала, що в цих будинках живуть нормальні люди, гадала, самі алкоголіки, які вийшли з тюрми, — казала Тася Ковалець, моя однокласниця й офіційна подруга.

— Та й тюрма тут недалеко, — не ходила по слово далеко моя бабуся, і Тасі ставало трохи ніяково. Історія моїх стосунків із цією чванькуватою дівцею — то окрема історія, яка заслуговує на окрему повість. А зараз скажу тільки, що вона мешкала поряд, у гарному чотириповерховому дореволюційному будинку, де були аптека й книгарня, у якій щороку закуповували підручники для учнів нашої школи. За спиною саме цього будинку «де аптека», і тулилися наші похилі будиночки.

А в Альбіни був зовсім незрозумілий статус. Вони з її матір'ю були квартирантки. Знімали шестиметрову комірку в помешканні Галі з першого поверху. Чому в них не було власної квартири, бодай такої жалюгідної, як у нас, я не знала й так і не дізналася. Мати Альбіни, тьотя Ната, працювала на базарі, і коли бабуся посилала мене купити кіло яблук чи два кіла картоплі, я майже завжди бачила її біля приміщення, де баби, які торгували на базарі

овочами, брали напрокат терези з двома тарілками та гирі.

— А вона нехороша дівчинка, ця Альбіна! — одного разу голосно й категорично промовила моя бабуся, стоячи біля вікна. І ці слова упродовж років дивним чином звучали в мені, коли я мимохідь спілкувалася з Альбіною. Я не хочу перекладати всю відповідальність на свою бабуся за те, що посправжньому не подружилися з Альбіною. Зрештою, я ніколи не вважала чеснотою слухатися батьків, у моєму варіанті, *матьків*, як із деяким презирством окреслювала мою родинну ситуацію Тася Ковалець. Сама вона зростала в надійному оточенні чоловічої статі: у неї були і батько, і дідусь, і старший брат.

Коли бабуся відпочивала від домашнього господарства, яке вона самовіддано вела, поки мати працювала, то або читала газети, нерідко вголос; я нібито й не слухала її, але через те читання в моїй пам'яті й зараз спливають події тих далеких часів. Або стояла біля вікна на кухні й дивилася на подвір'я, утворене чотирма убогими будиночками нашого закутка. Іти вниз із табуреткою або дерев'яним ящиком і брати участь в обговоренні сусідського життя — то була доля жінок темних і неосвічених, як Альбінина мати чи її квартирна хазяйка Галя з першого поверху. Жінка з вищою освітою, яку здобула моя бабуся, попри те, що росла в дитячому будинку, радше б померла, ніж долучилася б до ганебного соціуму слобідських

сусідок. Але годинами стояти біля вікна й з-за фіранки стежити за жестами й мімікою тих самих баб — вона вважала цілком змістовним заняттям. Коли мати поверталася з роботи, бабуся ділилася з нею своїми висновками щодо життя наших сусідів, добутими не прямим шляхом, а шляхом ретельних і тривалих спостережень.

Не знаю, що робила Альбіна, коли наразилася на такий суворий присуд моєї бабусі. Як я вже говорила, ці слова оживали в моїх дитячих вухах і магічно скеровували мене щоразу, коли, ідучи зі школи чи в хлібний магазин, я зупинялася поговорити з Альбіною, яка тинялася крихітним подвір'ям або сиділа на дерев'яних сходах до нашої оселі. Через багато років я спитала ще живу бабусю, чим її тоді так обурило Альбіна. Бабуся відповіла, що ніколи не казала такого, що я, як завжди, обмовляю її. Я не стала сперечатися, бо вже знала неплідність тих діалогів. Але ж десь на якихось незримих вічних носіях записаний той голос моєї бабусі біля вікна нашої вбогої квартири з частковими зручностями, якої давно нема. А весь наш закуток, чи лишився він десь? Чи на якійсь чорно-білій світлині тих часів лишилися ті стіни з сірої цегли, і ті порепані прихатки, і криві вікна? Чи ще живі люди, у яких із цим неіснуючим простором щось пов'язано?

Отже, іноді Альбіна супроводжувала мене чи на Лук'янівський базар, чи по вулиці Мельникова до дерев'яної будки магазину «ХЛІБ МОЛОКО», де

стояла зі мною в черзі за батоном чи за арнауткою. Вона купувала півхлібини чорного, так званого українського хліба, і, бувало, що половину її ми з'їдали дорогою додому. Я ніколи не пригощала її батоном чи арнауткою, а вона частувала мене чорним мало не завжди. Про що ми говорили? Я пам'ятаю не все, бо не розглядала Альбіну як людину, спілкування з якою сприятиме моему вдосконаленню. Іноді по дорозі до магазину «ХЛІБ МОЛОКО» ми зустрічали Тасю Ковалець, яка йшла на музику з папкою нот, і в її погляді було презирство до моєї супутниці. Так, Альбіна мала янгольське личко, довгі, ні, не золоті, а світло-русяві коси й великі сіро-сині очі, у яких світилося захоплення всім, що вона бачила, тобто зовні цілком могла зійти за відмінницю, якими були ми з Тасею. Але її мати, тьотя Ната, вульгарна жінка з бурим обвітраним обличчям, із підбитим оком, і завжди з величезним декольте мала невитравні риси нижчого класу радянського безкласового суспільства. Тася Ковалець одного разу бачила тьотю Нату на порозі нашого помешкання, вона прийшла позичити дві морквини в моєї бабусі, і та бридливо винесла їй на сходи аж три.

Ідучи за хлібом або на базар, ми не мовчали. Альбіна розповідала мені про різні речі, а я слухала в піввуха. Наприклад, вона розповідала, що до нашого закутка вони жили біля Покровського монастиря. Я бувала з однокласниками на території

того монастиря, ми іноді заходили в церкву, до речі, я бачила там і баб із нашого закутка, які ревно хрестилися. Бабуся казала, що в Бога вони не вірять, лише придурюються. Я спитала своїх матьків, навіщо той монастир у країні, де ніхто не вірить в бога? Вони дуже розізлилися, мовляв, не питай дурниць! Певне, не знали, що відповісти.

Десь біля монастирської огорожі Альбіна з матір'ю жили в одній жінки, і то, як я це розумію тепер, був утрачений рай Альбіниного життя. Та жінка не просто дуже любила Альбіну, а й пояснила їй значення її імені: мовляв, ти біла, але не проста біла, але біла, яка буває після чорного, здається, саме так, досить плутано, пояснювала мені Альбіна те, що мене не дуже й цікавило, проте запам'яталося, як запам'ятовується багато чого в дитинстві. Цікавіше було інше: у тієї жінки прямо в квартирі жив півник. «Ось такий!» — показала мені Альбіна великого рудого півня на базарі в клітці, де торгували живою птицею. Альбіна з тією жінкою водили півника на мотузці гуляти. Півник тричі співав рано вранці, і жінка казала, що не заріже його, навіть якщо вмиратиме з голоду. Запам'яталося, що півня звали Абрахам, саме так. Він кричав не «Кукарі-Куу!», як годиться кричати півням, а «Абраха-Ам!» — Альбіна кумедно відтворювала той крик. Так вони й жили всі разом, та жінка, Альбіна, її мати і півень Абрахам. Одного дня в їхній дім прийшли якісь чорні люди перевіряти труби. Вони наступили на півня. Півень

страшно закричав, а потім три дні хворів, і навіть не кричав уранці. І помер. А жінка померла невдовзі після смерті Абрахама. А тоді з'явився її син, якого вони раніше ніколи не бачили, і сказав їм шукати інше житло.

Ні смерть півника Абрахама, ні смерть невідомої мені жінки не справили на мене великого враження. Хоча пам'ятаю, я тоді подумала: як це так, пов'язувати своє власне життя із життям якогось півня? Адже півні все одно живуть менше людей, навіть якби їй не прийшли чорні люди перевіряти труби.

А далі в книзі моїх спогадів про Альбіну йде смерть, якої я не забуду ніколи. Як ви розумієте, на наших подвір'ях жило багато котів і собак, які не належали нікому, яких підгодовували жалісливі сусіди, виносячи бляшанки з прокислим молоком чи дешевої ковбаси для котів, а псам клали на газетках об'їдені кісточки. Серед тих створінь був Чортик, чорний кіт, який, бувало, викликав напади ненависті в забобонних сусідів. Минуло бозна скільки років, а я їй досі пам'ятаю його зворушливий мирний писочок, який контрастував із його демонічним забарвленням та жовто-зеленими очима, які не так грізно, як таємниче світилися в темряві разом із його білими вусиками. Звичайно ж, Чортик мимоволі по багато разів переходив дорогу нашим

сусідам, які звинувачували нещасного котика у своїх жлобських нещастях. І одного разу, повертаючись зі школи, я зустріла Альбіну з пораненим Чортиком на руках. Дядя Боба, чоловік тьоті Галі, кинув у котика цеглиною. Ще весною він був кошеним, один із п'яти дітей поважної десятирічної киці Софії, моєї ровесниці, до речі. Інші малюки були різномасті, а Чортик хіба винен, що народився чорненьким? Ніколи не забуду, як він стогнав на руках в Альбіни, і як краплинки крові з кутика його ротика падали на рукав її курточки.

Я побігла додому нашими рипучими розхитаними сходами, залишила портфеля, схвильовано переповіла історію бабусі, яка співчутливо видала мені стерильну упаковку бинта й пакетик ватки. У нашому домі, з одного боку, панував дух презирства до забобонів, проте ще більшою мірою плекалася повага до гігієни, що мало символізувати опір інтелігентів неосвіченому оточенню зусібіч. То ж бабуся наказала мені не чіпати пораненого kota руками, бо в котів стрептококи та ехінококи. Бинтом ми скористатися не зуміли, а ваткою я кілька разів прикладала до кутика рта Чортика. Ми з Альбіною обійшли будинок, сіли на інших сходах. І мене вразило тоді, лише я ще не оформила цю думку в слова, як запросто ця дівчинка брала в руки смертельно поранене створіння, бо ж я б злякалася, напевне б, злякалася! Утекла б від пораненого котика! А Альбіна не злякалася і, як могла, полегшувала його останні хвилини.

— Він не винен, що народився чорненьким, — кілька разів повторила вона, і я за нею теж стала повторювати ті слова, як якесь заклинання.

Потім бабуся стала гучно кликати мене:

— Сюня! Сюня!

То було нещастя. Я ненавиділа цю версію свого імені. Мене звуть Анастасія, Ася. Ася — це нормально. Але Асюня, від якого утворилася ця ідіотична Сюня, це було щось із чимось. Я благала їх не називати мене так, казала що мене це вкрай дратує.

— Тебе дратує, що тебе люблять? Пожила б ти в дитбудинку, де всіх називають тільки по прізвищах, тоді б цінувала, коли до тебе ставляться, не як до всіх!

Моя бабуся росла в дитячому будинку, що було погано. Але саме там вона познайомилась із дідусем Льовою, що було добре. Аж три світлини щасливого подружжя в різні роки прикрашали стіни нашого помешкання. Моя мати, яка зростала в так званій щасливій родині та яку замість Валя бабуся іменувала теж по-ідіотськи — Люля (похідне від Валюля) — не знала лихоліть і поневірянь, а хорошого хлопця знайти собі не змогла. Під виглядом великої турботи про дочку дідусь і бабуся гнали геть усіх недостойних, які мали необережність наблизитися до Валюлі. Невідомо, де і як у процесі тих гонитв Валюля примудрилась підчепити мене. Мені моралістично

переповідали, що дідусь Льова зліг і завчасно помер саме через доччину негідну поведінку. Спочатку завагітніла на першому курсі педінституту іноземних мов, куди її ледве уперли. Винуватця вигнали, щоб не заважав учитися, дитину, себто мене, залишили, Валюля продовжувала навчатися на денному, дід і баба гляділи крихітку. А на четвертому курсі, Валюля, попри те, що дала слово, що більш ніколи ні з ким, почала знову шукати пригод! Тут уже дідусь Льова не витримав і помер. Цей чинник намертво вбив у Валюлину душу довічне відчуття вини, зробив її до кінця днів поведеною на так званих моральних принципах. Можете собі уявити, у якій атмосфері росла сердешна «Сюня».

— Сюня! Сюня! — лунало із сусіднього подвір'ячка, і десятирічна я не могла не з'явитися на той клич. Інакше б усі мешканці закутка, які, зазвичай, зверталися до мене «Ася» або «Настенька», починали хором гукати «Сю-ня! Сю-ня!», і витримати не було сили. Я не хотіла лишати Альбіну саму із тяжко пораненим Чортиком, проте вона зробила мені знак: іди. Бабуся наказала мені вимити руки й поїсти, а вже потім іти далі опікуватися нещасним кошеням. Коли я знову вийшла з дому, ледве проковтнувши обід, маленький Чортик уже відмучився. Альбіна стояла біля наших сходів, сумно тримаючи невеличкий згорток, мов сповите дитя — вона вже встигла загорнути мертвого Чортика в якусь цупку тканину.

— Його треба поховати, — сказала Альбіна, — потримай його.

Тепер мені вже не було моторошно, тільки дуже сумно. Вона повела мене туди, де закінчувався наш закуток, де був паркан суттєво кращого маєтку, за яким стояв фарбований жовтим цегляний особнячок, що потопав у зелені фруктових садів. Ті чарівні маленькі маєточки чомусь зруйнували значно раніше, ніж нашу вбогу слобідку, але наразі це так, до слова. А тоді стояли і наші химерні будинки-розвалюхи, і ті, за парканом, і, здавалося, стоятимуть довіку.

Альбіна показала мені горбочок, який, як вона мені сказала, був братською могилою усіх котів і собак нашої слобідки. Викопала неглибоку яму, узяла з моїх рук Чортика. Я відгорнула край того савану, щоб іще раз побачити чорне котяче личко з білими вусиками, а побачила мертві вишкірені зуби й мимоволі здригнулася. Альбіна взяла з моїх рук Чортика, опустила його в ямку й прикопала. То була перша смерть у моєму житті. І перші сльози біля свіжої могили.

І відтоді щоразу, коли я бачу чорного кота, навіть коли він переходить дорогу, я відчуваю не забобонний жах, а жаль по давно згнилому Чортику, чий скелет разом з кістками інших котів і собак нашого закутка вже багато років як викинули з тої землі, коли будували торгівельний центр і станцію метро.

— Як ти можеш! Це тобі знак від долі не йти! — нажахано схопила мене за руку одна знайома, коли я спокійно рушила дорогою, яку перетнув чорний кіт.

— Це знак не бути дурною, — відповіла я їй укотре пом'янула Чортика. А заразом і Альбіну, якої на тоді також уже давно не було у світі живих.

Ми ховали Чортика восени. А весною на руках в Альбіни був інший чорний пацієнт, доля якого була щасливішою. То було вороненя Ворик. У нього був жовтий перебитий дзьобик і червоні круглі очка. Тієї весни я щоразу зустрічала Альбіну з Вориком на руках. Вона годувала його з поламаної піпетки якоюсь рідиною і з долоні якоюсь крупю — пшоном чи ще чимось. Гарненька білява дівчина із вороненям біля щічки. Я пам'ятаю її такою. Якби я вміла малювати, то намалювала б їх обох: і біляву дівчинку, і чорне вороненя!

А потім Ворик почав випручуватися, йому хотілося на жалюгідну травичку в крихітних присадках біля підвальних вікон наших будівель. Але Альбіна розуміла, що Ворика може спіткати доля Чортика, адже чорні птахи віщують всяким нікчемам таку саму біду, як і чорні коти. Тож Альбіна випасала Ворика з мотузкою на ніжці. Як безіменна жінка, що мешкала біля монастиря, випасала півника Абрахама. А потім настав радісний день,

коли Ворик злетів і сів на дерево. А потім відлетів із нашої слобідки за паркан особнячка. Відлетів і не подякував за турботу. А втім, Альбіна не сумувала, вона раділа, і посилала Ворику вслід повітряні поцілунки.

— Ти, мабуть, пам'ятаєш, що то було саме воронення? — питаєш мене ти, кому я розповідаю про Альбіну все, що можу пригадати, — Саме воронення, не галченя, не голубеня?

— Не голубеня точно, тут без варіантів. А може й галченя. Воно, здається, було зовсім чорне, без сірого. І та пташка мені видавалася дуже великою. Може, то було пташеня ворона?

— Альбіна з пораненим вороном — це дуже символічно! Хотів би я це побачити. Малювати і я не вмю. Але, напевне б, знайшов спосіб сфотографувати!

— Тоді не було «цифри». І «мільниць» також не було. Були «Зеніти» й ФЕДи, де треба було довго й нудно виставляти витримку й діафрагму за допомогою експонетра.

— А це я свого часу вмів! У мене, до речі, ще й досі на стінах висять чорно-білі фотки, відзняті старою технікою. Хочеш глянути? Я живу недалеко, біля самої тюрми.

— Сам живеш? — весело питаю я.

— Сам, — відповідаєш ти.

— Нарешті попався нормальний мужик, який живе сам! Без мами, без дружини, актуальної чи колишньої, без дитини від першого шлюбу одруженої дочки! Тож ходімо! — весело підвожуся я із пластикового стільця у вульгарному ресторані швидкого харчування, де ми з тобою сиділи в день поновленого знайомства.

Ми зустрілися годину тому абсолютно випадково. Моя подруга, і навіть не подруга, а просто знайома попросила передати якісь папери її приятелю, і не приятелю, а колезі, і я погодилася виконати кур'єрську роботу й мимохідь зустрітися з тобою на тій станції метро, яка смокче люд в підземелля на тому місці, де я прожила перші п'ятнадцять років свого життя.

Тільки-но я увійшла до вестибюлю метро, як моя мобілка дзенькнула, як було домовлено, ми побачили одне одного, не роздивляючись облич, і я тицьнула лисуватому незнайомцю ту папку, заради якої, щоб допомогти знайомій (усяке буває — ти допоможеш, а колись допоможуть тобі) зійшла зі звичного маршруту. Замість «дякую», ти вибухнув тирадою:

— Як ви гадаєте, привиди, які жили в будинках, які стояли на цих місцях — мій Боже! чи не тридцять років тому — вони кудись поділися? Перейшли до цього торговельного центру? І як їм там, поміж модного й не дуже одягу та взуття?

Тепер я дивлюсь на твоє обличчя. Ти десь моїх літ. Може, трохи старший. Мені не подобаються

чоловіки, і взагалі люди, які несподівано починають задушевні розмови з незнайомими. Я ніколи не підтримую спілкування в потягах далекого сполучення чи в літаках. Я кривлюся, а ти, як з'ясувалося, ще не все сказав:

— Тут, на цьому місці, стояв будинок... Він був двоповерховий, а сходи на другий поверх були ззовні, і вони так рипіли, ніби про щось розповідали. Для мене то була дивина, бо сам я з п'ятиповерхівки. А в тому будинку жила одна жінка, до якої я ходив на приватні уроки з англійської мови...

— І в тому будинку жили привиди? — питаю я.

— Ще й які! — впевнено відповідаєш ти, — вони навіть ходили в туалет.

І ти будиш для мене ті приспані часи, коли я жила тут, на цьому місці, на другому поверсі перекривленого й похилого, проте цегляного будинку, із мамою й бабусею, а поверхом нижче жила Альбіна. А моя мати була вчителькою, а чи, як вона гордо іменувала себе, викладачем англійської мови. А також мала приватних учнів, які приходили до нас додому. Мати приймала їх на кухні, у кутку за сатиною фіранкою, чорною в червоні троянди. Наші дві кімнатки були маленькі, незграбні, суміжні між собою, де ледь уміщалися наші спальні місця. У кімнаті в бабусі стояло велике подружнє ліжко, де вона спала з дідусем Льовою, поки останнього не винесли ногами вперед нашими хиткими сходами. Ми з мамою тулилися вдвох у ще меншій комірці із

символічним проходом між нашими койками. Зате кухня була велика й мала аж два вікна. Біля одного з тих вікон любила стояти бабуся й вивчати життя нашої громади. А біля іншого, дальшого від дверей вікна стояв письмовий стіл, і коли приходили учні, бабуся йшла до кімнати полежати, почитати газету, а мати затягала штору, звідки гучно лунала шкільна англійська мова. Так званий *Kiev English*. А я сиділа на софі, намагалася читати книжку, але англійська мова заважала.

— А як звали вашу викладачку англійської мови — питаю я, хоча це питання вже зайве, така в нашому закутку була одна, — чи не Валентина Львівна?

— Боже мій, — відповідаєш ти, не виявляючи ні найменшого здивування, — я ж казав, що привиди тих часів лишилися не убієнні. Ходімо, десь сядемо, тут хіба що пиво, але що поробиш...

І ми сідаємо в ресторані швидкого харчування, дарма що він називається «Швидко», і довго будимо минуле.

До мами ходили різні учні, здебільшого то були якісь двієчники, яких Валентина Львівна зневажала.

— Не вчаться! Лише тягнуть гроші з батьків!

Але серед маминих учнів був і Ларисин Олег. Олег — то було його ім'я, себто, твоє ім'я, ти чуєш, найкращий учень Валентини Львівни!

— А чому Ларисин? Мою покійну матінку звали Марія. Марія Іванівна, просто, як двері. Чому не Маріїн Олег?

— Не знаю. Ти в нас проходив, як Ларисин Олег. На кухні робилося генеральне прибирання, чого не робилося для двієчників. Моя мати кричала мені: поскладай свої книжки охайненько, ти мене чуєш, нечупара, зараз прийде Ларисин Олег!

— Думаю, це через мою тітку — Ларису Іванівну, рідну сестрицю покійної матінки, працювала разом з Валентиною Львівною... — і Олег сказав назву того навчального закладу, де вчителювала, перепрошую, викладала моя так само покійна мати.

У ті далекі часи Ларисин Олег був студентом якогось технічного університету.

— КПІ, а якого ж іще?

— Проте, який хотів знати англійську мову.

— А що іще тоді можна було робити?

Тоді Ларисиному Олегу було сімнадцять чи вісімнадцять років, мені — дванадцять. То був настільки гарний юнак, що я навіть не наважувалася закохатися в нього. Його головною окрасою була пишна чуприна, підстрижена в якийсь дивовижний спосіб, якимось дивним каскадом. У ті часи чоловіче довге волосся вважалося ознакою особливої краси й свободи.

— Що то за гарний хлопець ходить до вас? — питали сусідки, посміхаючись, а я мала мовчати, бо донесуть, що в мамі приватні учні, так мене інструктували вдома. На двієчників вони уваги не звертали, їх цікавив лише Ларисин Олег.

— Це буде твій чоловік, — серйозно казала Альбіна, коли Олег виходив із нашого подвір'ячка

й крокував дворами вниз, до базарної площі, а я дивилася йому вслід.

Я не вірила їй, що такий гарний, розумний і дорослий хлопець, як Ларисин Олег, колись зможе глянути в біг такої ординарної особи, як я. Але то й був перший сигнал ставати особою неординарною.

— Це точно буде твій чоловік, — підтверджувала щойно висунену тезу Альбіна.

— І діти в нас будуть? — питала я.

— Ні, дітей не буде, — твердо відповідала вона. Звичайно ж, тоді я не надавала ніякого сенсу віщуванням Альбіни.

Іноді Ларисин Олег навіть зупинявся на подвір'ї й перекидався з нами кількома словами. Альбіна щось щебетала йому у відповідь про дворових котів і собак, а також про голубів, синиць і снігурів, які прилітали на наші вбогі дерева й кущі. А мені здебільшого не вдавалося вставити жодного до-речного слова до їхньої «змістовної» розмови.

— Так, я пам'ятаю, я дуже добре пам'ятаю дерев'яні сходи до вашої хати й велику кицю, яка терлась об ноги, весь час вагітну. А тебе ж звати Софія?

— Зовсім навпаки, Софією звали ту весь час вагітну кицю. Вона якось народила Чортика, який виріс великим, і якого вбили. А мене звати Анастасія.

— Теж красиво. А чому в мене в голові зачепилося ім'я Сюня? Я думав Сюня — Соня.

— Асюня, о Господи, не могла, не могла я змусити тих ідіоток не називати мене так.

— Ой, чула б ти, як моя небіжчиця-матуся розповідала вголос на одному з моїх весіль, як вона мене сповивала! І ніхто не міг покласти тому край. Вона це розповідала в мікрофон у ресторані. Усі аплодували, а вона сприймала, як заохочення, а не як натяк, мовляв, годі!

Ми проговорили до ранку. У нас було так багато спільного в минулому: по кілька невдалих шлюбів, іще більше невдалих зв'язків, які весь час контролювали або принаймні прагли контролювати наші несамовиті матусі, поки не повмирили, до речі, чи не в той самий рік.

— Вони рвалися в наше життя із усією енергією своєї непроговореної, неусвідомленої недотраханості! — вигукнула я настільки емоційно, що ледь не скинула Олега з кушетки, на якій ми стали коханцями в перерві між розмовами про давні часи.

— Ну й дістала тебе, Сюню, твоя матуся!

— Та мовчав би ти, Ларисин Олег! Сам щойно розповів мені про свою! Певне, добре знаєш, що воно таке!

— Моя була весь час із батьком, тож не була самотньою жінкою в класичному розумінні, але в якомусь вимірі справді мало чим відрізнялася від

твоеї. Якщо жінка має це діло суто формально, не бере участі в процесі, вона мало чим відрізняється від самотньої, навіть ще гірше. Така навіть сублімувати не вміє.

— Ти маєш на увазі свою матінку?

— Я маю на увазі передусім матінку свого сина, яку я в цьому сенсі знаю краще. А з батьком я не дійшов до такого рівня розкнутості, щоб поговорити з ним про це. Мій батько, до речі, живий, живе з іншою жінкою. Хороша жінка, забрала його на свою житлоплощу. А в моєї матінки справді була невситима енергія лізти в життя всіх членів родини. Особливо сина. Весь час уважала, ніби рятує мене від якихось напастей, коли коригувала моє життя з моїми колишніми. А мені, до речі, байдуже, з ким живе мій син, а також і його мама. Аби в них було все добре.

Це так само еднає нас. Мене теж абсолютно щиро не тягне втручатися в статеве життя моїх дітей та їхніх батьків. Значно більше цікавить моє власне.

Коли одного дня ми з Олегом вирішили жити разом, я їй розповіла йому про пророцтво Альбіни.

— От бачиш, то було пророцтво другої брами.

— Пророцтво другої брами? Як цікаво! А чому не першої?

— Пророцтво першої брами, то не так пророцтво, як застереження, — упевнено пояснює Олег, — Воно може збутися, а може й ні. Якщо воно тобі не підходить, його можна й відвернути, коли вдатися

до вірних дій. А пророцтво другої брами — то вже невідворотне.

— А це з яких джерел? Легенди й міфи Давньої Греції? Чи баба Ванга?

— Яка різниця, головне, що збулося... — він пригортає мене, я також міцніше горнуся до нього, — а з яких джерел, то треба було спитати Альбіну. Вона, звичайно, нічого артикульовано не пояснила б, але могла б дати якусь плутану наводку...

— Але її вже не питаєш... О Боже, коли я довідалась про її смерть, тільки тоді й подумала вперше: яке загадкове життя! Прийшла нізвідки, пішла в небуття шляхами ледь не античної драми... І як це так, її таємниці стали інтригувати мене, тільки коли вона зникла назавжди. І головне, вона ж готова була поділитися зі мною своїми таємницями! Але ніколи не ображалася, що я не слухаю, як інші подружки. Вона й подружкою моєю, власне, і не була...

— А я кілька разів розмовляв із нею у вашому подвір'ї, і кілька разів промайнула блискавка якогось дивного смислу.

— Іноді ти й розмовляв з нами обома. То була в ті часи просто королівська милість до двох малоліток.

— У ті часи, Асю, мене не цікавила маленька Сюня. Але в мене був якийсь ірраціональний інтерес до маленької Альбіни. І наші нетривалі розмови наодинці були цікавішими, ніж тоді, коли поряд крутилася інша дівчинка.

— То про що ж ти розмовляв з нею, коли мене поряд не було? — я не ображаюсь на Олега, який зізнається, що абсолютно не звертав на мене уваги тоді, навпаки, мені подобається, що він зі мною настільки щирий. А далеке минуле вкотре оживає не лише на рівні зримих картинок, а й зачіпає інші чуття. Я відчуваю, як пахне вологий травневий бузок в крихітному палісаді, чую, як риплять від моїх кроків розхитані сходи до нашого житла на другому поверсі, де ми не раз були сиділи з Альбіною, відчуваю біля своїх ніг муркотливе тепло кішки Софії.

— Було б дивно, якби я розпитував її, наприклад, як її успіхи в школі чи де її батько. Але ж ось що мені зараз пригадується. Я зустрів її на подвір'ї, вона кашляла, була зима, чи пізня осінь, я сказав їй: Альбіно, треба до лікаря! Сказав, аби сказати. А вона тоді сказала, що вже один раз так хворіла у дитинстві, що була зовсім на межі, і пила холодну чорну воду... Тобі вона про таке не розповідала?

— Про холодну чорну воду? Не пригадую. А що то таке?

— Це, я так розумію, щось на кшталт казкової мертвої води. Чи то були води Стіксу? У неї були якісь такі марення від високої температури. І після того, оскільки вона лишилася жива... вона сказала, вернулася з халамані...

— З халамані?

— Здається, саме так, з халамані, до речі, я шукав це слово в різних словниках, так і не знайшов...

але коли Альбіна повернулася звідтіля, з тої самої халамані, то їй уже ніякі хвороби не страшні.

— Тобто вона отримала щось типу щеплення від усіх хвороб?

— Типу того. Можна навіть вжити містке слово *ініціація*.... Але мене насправду зацікавило слово «халамань», пам'ятаю, я навіть перепитав, нахилився до неї, а вона показала на моєму горлі, як діяла на неї та чорна вода, куди вона йшла з горла. Якби така розмова відбулася, коли я йшов від вас, я б її ще про щось спитав. Але ж я мав приходити до Валентини Львівни без запізнення.

— Чи не тоді моя бабуся, дивлячись у вікно, сказала, що ця Альбіна — нехороша дівчинка? Посеред двору обнімала хлопця. Та ще й Ларисиного Олега. Але цього встановити вже не можна.

— А загалом, в Альбіни було досить неприємне життя, я так підозрюю. Я одного разу бачив її матінку.

— Те сама говорила мені моя, коли коментувала одутле обличчя Альбіниної матері та її декольте: цінуй, що в тебе не така мати! Про тебе піклуються! Ти не тиняєшся подвір'юм, як деякі! Та ще й, буває, уночі!

..Підозрілий час — ніч. Навіть, коли ніч місячна й зоряна. Уночі треба спати. Не сплять уночі лише нероби, злочинці або ті, у кого сталося лихо:

викликали швидку допомогу, чи принесли телеграму, що хтось помер. Ми з матір'ю вертаємося з моря. На потяг квитків не дістали, довелося летіти. Літак приземлився вночі. Що робити? Мати прийняла рішення сидіти в аеропорту до ранку й вертатися першим тролейбусом. Але я засинала на стільчиках при виході, і мати судомно перерахувала гроші в гаманці та стала в чергу на таксі. Відчувається, що вона чекає біди: а раптом таксі завезе на пустирище, де нас згвалтують і вб'ють? Але таксист дуже швидко висадив нас у потрібному місці біля сонного нічного базару. Навіть запропонував піднести наші сумки до нашого житла. Мати відмовилася: хто його знає, що в нього на умі. Тепер залишилось зовсім мало: від вулиці через прохідні двори дістатися до наших рипучих сходів. Але і цей шлях пройдено, щоправда, не без проблем, адже з нами дорожні сумки, мати тягне більшу, і я також щось тягну, адже валізок на коліщатках тоді ще не було.

Друга ночі. Небо без хмар, місяць і зорі освітлюють наші сходи, якими ми збираємося підніматися до себе. На сходах хтось сидить, схиливши голову на коліна. Боже, який жах! Зараз ця людина накинеться на нас! Але той чоловік підводить головою й виявляється не чоловіком, а жінкою. І не жінкою, а дівчинкою, Альбіною.

У матері відлягає від серця.

— Що ти тут робиш, Альбінко? Чому не йдеш додому?

— А там мама з дядею Рубіком їбуться.

У ті часи ще не було в обігу місткого полісемантичного слівця «трахатися», цього хиткого, проте чи не єдиного надійного містка між пристойним і непристойним. Мати німіє, адже боротися з матірними словами — її високий обов'язок викладача-словесника. Вона за сатиноюю чорною в троянди фіранкою завжди ставить на місце своїх учнів:

— Тільки й знаєте з англійської мови, що *fuck you!* Краще б узагалі нічого не знали! — грізно вичитує вона тим, хто вирішив показати їй, ніби кілька слів англійською їм відомо.

А вже якщо хтось матиме необережність ужити російський матюк, той хай ніколи не розраховує на будь-яку форму прихильності з боку Валюлі Львівни! І от уперше перед викладачкою задача, якої вона не в змозі розв'язати: як зараз бути з Альбіною? виправити її мову, мовляв її мати з дядею Рубіком, так би мовити, *живуть статевим життям*? Або ще краще: мама й дядя Рубік *кохаються*? Хоч мати й бабуся суворо наказували мені не заходити ні до чийого помешкання в нашому закутку, я бувала в гостях мало не в усіх, траплялося й бувати в тьотігаліній квартирі поверхом нижче, і я бачила ту комірчину, яку винаймали Альбіна з матір'ю, куди влазило тільки велике ліжко і купа ганчір'я в кутку. І, якщо мати клала в ту койку дядю Рубіка, Альбіні фізично не було місця.

— Ходімо до нас, — кажу я Альбіні, — у нас на кухні стоїть софа.

— Ти що таке кажеш, — нервово починає шепотіти мені на вухо моя мати, — у неї можуть бути воші!

— Ні, — відповідає Альбіна, — він скоро піде... ось він уже йде від мами!

Альбіна підвелася й побігла до входу тьотигалиної квартири, звідки вийшов дядя Рубік, похитуючись, застібаючи ширінку. Він несподівано привітно попестив волосся Альбіни, грайливо смикнув її косу й пішов, а Альбіна увійшла в дім.

— Бідна дитина, і, напевне ж, її мати не поміняє постіль! — у голосі моєї мами непідробне співчуття до дівчинки, яка росте в таких негігієнічних умовах, і мені хочеться пригорнутися до мами, яку раптом огорнула така щира печаль. І тут же мама схаменулася, повернулася до себе звичної: — А ти не вмєєш цінувати, що тебе не ганяють уночі на чужі сходи! Що спиєш щоночі в чистому ліжку! А чого вартує нам з бабусею в таких умовах прати й крохмалити постіль? Ти колись думала про це?

Дядя Рубік був стрункий, гнучкий, високий, із гарним обличчям. Невідомо, чому працював на базарі, а не знімався в кіно. Невідомо, що він знайшов в червонопикій Альбїніній матері, хїба те, що та мала койку близько від базару. А одного дня, коли вдома не було ні Нати, ні Галї, лише Альбіна, Рубік завалив до тьотигалиної оселї.

— Наскільки мені відомо, його звали Рубен. Назвали на честь сина Долорес Ібарурї.

— А тобі, Олеже, відома ця історія?

— Не вся. Тому спочатку розкажи, що відомо тобі про ті давні діла. А я відразу розповім, що відомо мені.

— Це сталося восени, скоріш за все, у вересні, ще до холодів. Саме тоді ти перестав ходити до Валюлі Львівни. Рік ти ходив з довгими кучерями.

— Патлатий. На першому курсі, і рік стрижений на другому, бо почалася військова кафедра.

— Без кучерів ти вже був не такий кльовий. А потім ти й зовсім зник.

— Так, на третьому курсі вже пішли ТОЕ й сопромат, було не до англійської мови. То як виявив себе той Рубік-кубик?

Рубік вибіг з тьотигалиної квартири з диким виттям: «Ах ти мала сука!» Він кричав, що піде до міліції. Альбіна вийшла на вулицю трохи згодом, на подвір'ї вже зібралося повно баб. Коли її спитали, що сталося, вона сказала, що нічого не зробила дяді Рубіку.

— А він? А він тобі? — допитувалися баби. Альбіна мовчала. Баби чекали, що вона щось цікаве розповість їм, а вона мовчала. Цей епізод, себто, як кажуть баби, цей випадок, дуже довго обговорювався, я просто не могла не чути тих дебатів. Альбіну перестали жаліти, усіх обурювало її мовчання. Я іноді мимоволі чула, як вони перекрикували одна одну:

— Очевидно, вона йому щось зробила. Чи бритвою його різонула, чи ножем. Хіба так можна?

— Себто лізти до дванадцятирічної дитини дорослому дядькові можна, а дати йому в одне місце не можна?

— Схоже, наші баби кваліфікували ту подію саме так.

— А не тоді твоя бабуся сказала, що Альбіна — нехороша дівчинка?

— Ні, то було напевне раніше! А ті події з Рубіком, вони були, як якийсь Рубікон! Після того ми з Альбіною більше майже не спілкувалися.

— Тобі заборонили вдома?

— Та ні. Мої мати й бабуся розглядали її, як собачку на подвір'ї, чи кицю... Могли накричати, щоб я не гладила дворову тварину, не більше того. Їй не надавали великого значення. А після того Альбіна перестала підходити до мене. А в нашому спілкуванні ініціатива завжди йшла від неї. Мені, чесно кажучи, кортіло поговорити з нею, що їй такого зробив дядя Рубік, що вона йому. Заразилася цікавістю від баб. Думаю, якби я спитала, вона б щось розповіла. Але я боялася говорити про таке. У мене саме тоді почалися місячні, яких я злякалася. Мені тоді просто боляче було торкатися будь-чого. А тут іще в наш закуток приходила міліція. І мене розпитували. Точніше, допитували.

— Про що ж тебе, Асю, питали?

— Справа в тому, що я була єдиним свідком і того, як Рубік увійшов до тьотигалиної квартири, і як вилетів звідти. Наша двірська кішка Софія

привела нових котенят, вони були такі гарненькі, їх було четверо, чорненького, правда, більше не було, я сиділа навколішках біля присадка, куди вона їх вивела з підвалу, пестила їх, не йшла додому. І тому стала свідком і як він туди, і як назад. А міліціонер питав мене, чи тримався той дядя за низ живота, коли вибігав від Альбіни. Я сказала їм: мабуть, не тримався. Тільки лаявся. А в руках тримав якийсь пакет, притискав його до грудей. Потім інший міліціонер питав про те саме. Вони розмовляли чемно, я не злякалася. Навпаки, мені було цікаво давати свідчення, це як у детективах про Шерлока Холмса, які я тоді вже прочитала. Вони сказали, щоб я прийшла в дільницю з мамою, що вони запишуть протокол. А потім мати кричала на мене, що я лізла туди, куди дівчатам у тринадцять років лізти не годиться, що треба не гуляти на подвір'ї з котами, а ходити з бабусею у скверик, де пам'ятник Косіору, читати книжку на лавочці. А потім воно все затихло.

— У дільницю ви з мамою не ходили?

— Не ходили. Очевидно, Рубік забрав заяву. Бо, якщо б він позивався, мовляв мала Альбіна різонула його, то довелось б розповісти, що сам поліз до неповнолітньої, а то вже серйозна стаття. Навряд чи в того Рубіка був, як то кажуть, «дах».

— Його мати була учасниця війни, це мало тоді якесь значення... Я їх знав, вони жили, Асю, у цьому самому під'їзді. В однокімнатній квартирі

поверхом вище. І одного разу, коли все це було в далекому минулому, коли мені дуже не хотілося йти додому, бо верещав малий, а мати кричала на мою колишню-тодішню, а її мати приїхала зі своєї Буряківки й кричала на мою матір, саме тоді я піднявся до Рубіка, який вирішив пом'янути свою матір, а разом й інших померлих, і просидів у нього якщо не до перших півнів, то до так званого часу бика. Щоб ти знала, Асю, заяву до міліції подала Альбінина мати Натка, мовляв, Рубен Іванющенко згвалтував її дочку, або намагався це зробити. Подала вона цю заяву, бо Рубік перестав ходити до неї. Вона спочатку погрожувала, приходь, бо буде тобі погано. А потім справдила свою погрозу.

— Мій Боже! Сердешна Альбінка! У якому пеклі вона жила! І весь час була така спокійна, так посміхалася...

— А Рубену, щоб ти зрозуміла всю ситуацію, просто більше не було з чим ходити до Альбіниної матусі.

— Тобто, Альбінка таки покалічила його?

— І так, і ні. Він ліз до неї й раніше, і вона сказала йому: не лізьте, дядьку Рубене, бо може відсохнути. Він декілька разів пропонував їй. Казав, що купить їй джинси *Super Rifle*. Її розміру.

— Саме *Super Rifle*? Не *Wrangler*, не *Lee*? — згадую я культові сутності тих далеких часів.

— Він кілька разів повторив те «суперріфле». Очевидно, для нього це було особливо круто. Він

казав, що завжди трахав дочок своїх баб, і жодна не відмовляла, і він їм робив добрі подарунки, а їхнім мамкам не робив, і всі малі сучки були раді, усі вони любили це заняття, і жодна, до речі, не дісталася йому цілкою. Він же не клеївся до всіляких дівчат, які вчать англійську мову! Він ліз до нормальних!

— Тобто, такі як я, його не цікавили? — питаю я з удаваною журбою в голосі.

— Якщо чесно, він тоді так і сказав: я ж не ліз до таких, як твоя Валюля чи її дочка, — Рубік знав, що я ходив до Валюлі Львівни на уроки англійської.

— А що з ним зробила Альбіна?

— Він так і не сказав мені, що конкретно вона зробила, можливо, і нічого не зробила, але в нього раптом «як відрізало». Справу закрили, коли він пролежав кілька тижнів в урології, і в міліцію передали медичний висновок, що згвалтувати нікого він не міг з причини фізіологічної імпотенції. Чоловіча сила до нього так і не повернулася. І все це зробила «мала суча відьма Альбінка».

— А таке буває?

— Ти мене питаєш? Я не фахівець.

— З урології?

— Та не з урології чи гінекології. Я не фахівець із сексуальної магії.

— А є така магія, Олеже?

— Це, Асю, солідна гілка багаторівневого дерева чорної й білої магії.

Олег підводиться, суне до шафи, дістає великий том в коричневій шкіряній палітурці — так

мають виглядати чорні книги, ті, які читають чорно-книжники.

— Боже, яка книга! І в тебе така не одна!

— Першу з них мені подарував на шістнадцятиріччя мій батько. І здивувався сам, що це мені аж так сподобалось, що зробило колекціонером. Я власне, вирішив вчити англійську, щоб почитати оце — Олег показує мені книгу, на якій золотом викарбовано: «*The Book of Black Magic and of Pacts by Arthur Edward Waite*».

— Якщо я втрачу роботу, ми зможемо довго виживати на цих книжках, які в СРСР мені дісталися за копійки. Їх просто здавали в макулатуру! У мене був знайомий в пункті прийому, з яким мене познайомив наш друг Рубік, він продавав мені ті книги за пляшку чи дві горілки. А цю віддав просто так, як непотріб! — Олег витягає із заднього ряду також старовинну велику книгу із єврейськими літерами.

Я дивлюся на літери на палітурці, тільки й можу розібрати, що то літери мови іврит. Хтось дуже боявся в ті часи виглядати буржуазним сіоністом.

— А твій дідусь, здається, був єврей.

Так, цю страшну, як на радянські часи, правду мені не те щоб розкрила, але оприявила в слові тьотя Галя, та сама, на квартирі в якої жили Альбіна з матір'ю.

— А ви їхати не збираєтеся? — улесливо спитала мене вона, і я остаточно зрозуміла: мої підозри щодо діда Лева підтвердилися. Бо ж в моїй родині

цю тему ніколи не обговорювали. А коли мою матір питали, чому в неї підозріле по-батькові «Львівна», вона із викликом відповідала: бо її батька так назвали на честь Льва Толстого. Великого російського письменника, до речі!

— Мати й бабуся завжди говорили, що то був дуже добрий чоловік, а я його майже не пам'ятаю, хоча лишилися зворушливі світлини: я в дідуся на руках. Так, він був єврей, але він, напевне, не прочитав би цих літер. То вже треба було брати або на покоління назад, або на два покоління вперед.

— Це я знаю. Ти казала, вони з бабусею познайомилися в дитячому будинку.

— Так, вони там були разом як діти ворогів народу. Їх евакуювали у війну, а коли повернулися після звільнення Києва, один із вихователів сказав йому: «Тобі, Льовко, урятував життя товариш Сталін. Усіх твоїх постріляли, хто лишався з батьками!» Вони з бабусею обоє дуже любили радянську владу й були їй вдячні за своє щасливе дитинство.

— А твоя мати була зовсім молода, народилася вже по війні?

— Так, і мене народила дуже молодою. Але потім ні з ким, ні-ні! Зате закінчила університет з відзнакою! На денному відділенні! Відробляла свої тяжкі гріхи!

— То ж, коли я ходив до неї, їй було не більше тридцяти?

— Виходить, що так.

— Я думав, вона тоді була старша років на десять. Бо ж моя народилася ще до війни. І мене народила, уже закінчивши університет.

— Та й ти старший.

— А Альбінка була за віком така ж, як ти?

— Так, вона з'явилася на нашому подвір'ї, коли нам було по вісім років. Тобто ми сусідствували досить довго... До речі, після інциденту з Рубіком мати віддала її до інтернату. Точніше, одні казали, до інтернату, інші казали, завезла на село.

— І стала вже без перешкод водити мужиків?

— Це, мабуть, вирахувала моя бабуся. А мене тоді почало цікавити, як самій почати статеве життя.

— Ох ти моя мала розпутниця. А довго Альбіни не було?

— Коли ми з'їжджали, її ще не було. А коли ми переїхали, а я заходила до Тасі, то іноді зустрічала її.

— А ти знаєш, як закінчила Альбіна? Ти казала, то була ледь не антична драма.

— Як не антична драма, то якийсь вічний сюжет, вічне повторення. Її вбив Гога Циган.

— Гога Циган? Його звали саме так?

— Хлопець із нашого закутка. Відсидів чи не десять років, потім вийшов. Я зустріла його після свого першого розлучення теж, до речі, на Лук'янівці. Він дуже хотів поговорити зі мною, як тоді з тобою Рубік Іванющенко. То вже було після розвалу Союзу. Ми з Гогою до пізньої ночі сиділи

у скверику навпроти кінотеатру, де тоді ще не демонтували пам'ятника Косіору в його другому варіанті. «Фантомаса» зняли раніше. Потім він узяв мені таксі додому.

— Так, я пам'ятаю, як «Фантомаса» поміняли на «Кепку»... А як ти думаєш, чого твій знайомий Гога Циган убив Альбіну?

— Із ревнощів, чого б іще? Він розповідав мені, що в неї з'явився кавалер, якийсь мажор. З машиною, з грошми, але не любив її, просто грався. Принаймні Гозі Цигану той чувак не сподобався.

— Але ж Гога не збирався ставати Альбіниним хлопцем! Там справа була складніша.

— Я так і не зрозуміла всіх нюансів ставлення Гоги до Альбіни. Але добре пам'ятаю, як мене всю збаламутила та розповідь.

— А коли ти востаннє бачила Альбіну?

— Ми переїхали, коли я закінчувала восьмий клас, тобто мені було п'ятнадцять... Ми були перші, хто отримав квартиру, усе те кодрло лишалося жити там. Більше того, нашу квартиру на другому поверсі ще потім комусь дали. Але я залишилася у тій самій англійській школі на Лук'янівці, тобто все одно їздила у ті краї. Іноді заходила до Тасі Ковалець у будинок, де аптека. Кілька разів зустрічала Альбіну, вона завжди дуже радісно віталася зі мною, я іще думала: навіщо так радіти моїй з'яві? Ми розмовляли здебільшого про людей з нашого закутка. І за нею вже тоді ходив Гога Циган. Він

завжди терпляче чекав за кілька кроків, поки ми розмовляли. Іноді ми розмовляли досить довго, вона детально розповідала мені про всіх наших сусідів, а я все те вислуховувала, а потім переповідала мамі й бабусі. Їм було цікаво, як складається доля наших лук'янівських сусідів. А коли я саме в останнє бачила її? Конкретно останню нашу зустріч не пригадаю, але то було в той рік, коли я закінчувала школу... Так, я бачила її навесні, коли вже було тепло. І Гога був при ній.

— А скажи, Гога був схожий на її хлопця?

— Та ні. Мені здається, він був схожий на... відданого пса, саме так, а не на хлопця, з яким дівчина «гуляє». Але він міг розраховувати, що завоює її увагу в майбутньому. А вона не оцінила його відданості, загуляла з мажором. Він був дивний хлопець, той Гога Циган.

— Циган — то було його прізвище чи прізвисько?

— Прізвисько! Прізвище в нього було Солончак, воно було написано на їхніх дверях. Він був дуже кремезний, чорнявий, кучерявий, прізвисько Циган добре клеїлося до нього. Він дитиною ходив на милицях, здавалося, буде калікою. Багато часу провів по лікарнях і санаторіях. А потім поступово став просто багатирем. Він мені так і говорив: я багато настраждався в дитинстві, багато думав, багато лежав і не спав. І отримав знання, що маю оберігати білу панну.

— Він ужив саме ці слова: отримав знання?

— Як же він сказав? Він сказав, здається так: і до мене дійшло! Я багато думав про сенс життя, і до мене дійшло, що моя задача — оберігати білу панну. А вона пішла чорт знає до кого, якби справді до рівного.

— Він так і казав тобі, коли ви зустрілися через десять років?

— Так, Олеже. Я дуже добре пам'ятаю ту зустріч, то було несподівано дуже яскраве враження мого життя. Тільки-но я зустріла Гогу Цигана, відчула дурний страх: «Убивця!» Вийшов із в'язниці! Зараз і мене прибіє! Але ми з ним дуже добре поговорили. Як старі друзі. Мені завжди було його шкода. Тоді він і розповів, як лежав у якихось гіпсах чи корсетах і все думав, думав... Думав про те, що робитиме, коли видужає... Він лежав без книжок, без музики. Так, тоді не було плеєрів, але моя мати, якби зі мною раптом щось подібне, приперла б до лікарні і радіоприймач, і магнітофон, і повно всіляких книжок. А його батьки, ти б їх бачив, такі тупі, ледь уміли розмовляти. Читати, напевне, не вміли, хоча за СРСР була тотальна писемність. А ти знав того Гогу в ті часи? Він тобі розкривав душу, як дядя Рубік?

— Та ні, я його не знав. Але, мабуть, я його кілька разів бачив. Асю, пригадай, якою була Альбіна, коли ти бачив її востаннє?

— Дуже гарна. Білява, біла, аж світилася. Справжня біла панна. Величезні очі, світло-сірі чи

якісь бузкові. І вся якась нетутешня. Вона й дитиною була дуже гарненька, не відведеш очей, не дарма той Рубік...

— Рубік, — то інша справа. Він отримав своє. Невдовзі після моєї з ним розмови він помер. Пам'ятаю, як ламали двері поверхом вище, коли він пролежав уже кілька днів. Але зараз я хочу, щоб ти повернулася в давніші часи, ще за Союзу. Ми з тобою ходили в цьому житті паралельними шляхами, тому й не перетиналися. То чи пам'ятаєш ти бар неподалік від бібліотеки, коли тролейбус піднімався вгору, у бік Хрещатика? За Союзу барів у Києві було небагато, навіть у середмісті.

— Звичайно, пам'ятаю! Він іменувався «Львівський». Не «Львівська брама», той був на Львівській площі, а там, де ти кажеш, ближче до Лук'янівки, був просто бар «Львівський». Тоді в Києві все найкраще було «Львівське». Я там багато разів сиділа в студентські роки. Усе тягло в рідні місця. Там були коктейлі з коньяком, мені особливо подобався коктейль «Янтар». Так було класно, але іноді так тупо вривалася радянщина! До коньяку могли дати не шоколад, а цукерку батончик. І за столик могли підсісти чужі люди. Мої діти не вірять, що таке справді було.

— І я там сиджував. І також, бувало, сідав за чийсь столик, і до мене підсідали. Адже я нерідко приходив туди сам. А може, я колись підсів і до тебе за столик?

— Я не пам'ятаю такого...

— А ти пам'ятаєш офіціантку з того бару? Напружся, Асю, молода пам'ять цупка, щось має виплисти з підводних печер...

І я згадую той напівтемний бар, і смак тих коктейлів із коньяку, шампанського й лимонного соку, і обличчя тих, із ким я сиділа в тому барі. Любила столики під стіною більше, ніж біля вікна. Любила дивитися на шинквас, як мерехтіли в напівтемряві пляшки. Справді дуже не любила, коли хтось був змушений підсісти за наш столик, бо вільних столиків після восьмої у барі «Львівський» справді не було.

— Олеже, а хіба там були офіціантки? Ми ж самі підходили до шинквасу, замовляли й брали собі напої.

— Саме так. Але забирала брудні келихи молода дівчина. І її можна було попросити принести черговий коктейль. Невже не пам'ятаєш?

— Значить то була не офіціантка, а прибиральниця в барі! То чому я маю пам'ятати прибиральницю? Тобі запам'яталась якась жінка, але не мені.

— Якщо ти справді була завсідницею того бару, то цілком могла запам'ятати її...

І раптом з-за плеча мого тодішнього хлопця Віті вплигло обличчя дівчини, яка збирала на тацю склянки й креманки, витирала ганчіркою столики. Так, згадала, дуже гарненька, хрестик на ідеально білій шкірі, у радянські часи хрестик

завжди привертав увагу. Стрижка «гарсон», пишне підкручене вгору пасмо над чолом. Чомусь та популярна в ті часи стрижка на голівках офіціанток і продавщиць лежала краще, ніж на розумних головах студенток. І темно-коричнева помада, яка робила дівчину схожою на голлівудського вампіра.

— Згадала! — буджу я Олега, який трохи задрімав, — Згадала те личко! Гарна дівчина, білява, з пишним коротким волоссям, з білою шкірою, аж блакитні жилочки у вирізі блузи. І вульгарна коричнева помада, яка дівчині напевне не пасувала. Вона?

— Вона! А десь вже по десятій за нею приходив чорнявий кремезний хлопець, чекав на неї на вулиці. Я ж був сидів у тому барі до закриття, тобто до десятої. До двадцять другої. У радянські часи «пітейні» заклади зачиняли рано.

— І ти хочеш сказати, ніби то була Альбіна? — недовіжливо питаю я.

— Не ніби, а стовідсотково. Стопудово, як казав мій син.

— Мій теж так казав... Але ж то була зовсім інша дівчина! Цілком банальна красуня! Не було й близько неземної краси Альбіни! Ти знаєш, Олеже, вона мені одного разу дуже привітно посміхнулася, привіталася, спитала, ну як ти? Я її не впізнала. Відповіла односкладово, так, привіт, усе нормально, а тобі, мовляв, яке діло?

— Тобто, ти її навіть не впізнала...

— Так, навіть не впізнала! Вона зрізала свої коси, і весь час та темна помада. Але я не могла б не впізнати Гогу Цигана. Та й він би гукнув мене!

— Він приходив за нею, коли бар вже зачинявся.

— Ми бувало, засиджувалися до закриття! Можу пригадати, таке було не раз!

— Але вона ніколи не йшла із закриттям. Завжди затримувалася чи не на годину. Певне, мила підлогу після відвідувачів. А він на неї чекав, і мені жодного разу не вдавалося перехопити її!

— Олеже, але ж ти був із вищою освітою! А такі не упадали за прибиральницями з барів, яким б гарненькими ті не були!

— А в мене прокинувся азарт мисливця: уполювати лань, яку оберігає сильний самець! Але запав я на неї не просто так, а саме тому, що впізнав малу Альбінку! То була для мене не офіціантка, і не прибиральниця, а загадкова дівчинка, яка виросла.

— То ти бачив і того мажора, якого уподобала нещасна Альбіна?

— Бачив. І ти його зараз бачиш. А може й не бачиш, але лежиш із ним в одному ліжку. То був я, Олег Василевський власною персоною.

Олег таки зміг мене здивувати. От звідки в нього такий інтерес до Альбіни! Несповідимі шляхи Господні, єдине що можна сказати у відповідь на це.

Ми довго мовчимо в темряві.

— А хіба ти був мажор? — нарешті знову заговорила я.

— У мене був «Запорожець», батько подарував на закінчення КПІ, точніше, віддав свій, купив собі «Москвича». І гроші були, бо я не лише працював, а й мав різні підробітки, наприклад, робив заочникам контрольні з теоретичної механіки. І ще не був одружений. Тобто за совковими мірками був мажор. Своєї хати, правда, не мав, але хто її тоді мав?

— Олеже, а як же Гога не впізнав тебе? Він би сказав мені тоді, хто, власне, збив Альбіну з праведного шляху... А втім, так, так, пригадую, він ще був по лікарнях, коли ти ходив до Валюлі. Ви розминулися.

— Але тоді, коли я сидів у барі «Львівський» до самого закриття, ми вже не розминулися! Я ніяк не міг підклеїтися до Альбінки, хоча декілька разів, як ідіот, стирчав під баром чи не до одинадцятої. І одного разу, коли вона мені принесла черговий коктейль, я сказав їй, що я нарешті хочу зустрітися з нею, щоб вона кудись відпровадила свого охоронця. Якимось сьомим чи восьмим почуттям я відчував, що то не її хлопець, а якийсь інший тип зв'язку. І вона сказала, що він скоро бере вихідні, їде на кілька днів на село копати картоплю. Я не зваблював її, говорив, що хочу поговорити з нею про чорну холодну воду, про яку вона розповідала мені тією зимою, і вона ставала серйозною, і казала, що неодмінно розповість. У мене була інша мета, ніж крутити роман з офіціанткою, себто з прибиральницею, хоча все вийшло саме так. Бо мені

саме підвернулися джинси, до речі, фірми *Super Rifle*. У нас на кафедрі один узяв для своєї дочки, якій не підійшли. І я їх узяв для неї й прийшов із ними в бар у перший же день, як Гога зник.

— То таки правда був подарунок мажора! Я пам'ятаю, що таке були фірмові джинси в радянські часи! П'ять звичайних стипендій! Чотири підвищені!

— Я сказав Альбіні, що то для неї. Вона відразу зраділа, сказала, що розплатиться в три етапи, адже в радянські часи добрі джинси навіть дістати — то вже була велика послуга. Я сказав, що це подарунок, але треба поміряти. Сказав, що ті джинси будуть її, якщо вона дозволить мені самому одягти їх на неї. І вона після роботи привела мене до вашого будинку, і завела мене до вашої хати на другому поверсі.

— О Боже! Чого тільки не буває в цьому житті! Наш будинок стояв порожній кілька років по тому, як ми з'їхали. Альбіна з матір'ю, здається, навіть там якийсь час жили, так би мовити незаконно. До речі, багато моїх давніх друзів жило в Києві в будинках під знесення! По кілька років!

— А в ті часи, які я зараз пригадую, її мати кудись зникла, а сама вона жила на квартирі десь неподалік, мене не цікавило, де вона жила, цікавило лише, де «поміряти джинси». То вона привела мене до вашого виселеного будинку, і ми кохалися з нею на ліжку твоїх діда й бабусі.

— Так, ми лишили мало не всі старі меблі на старій квартирі, бо їх не можна було винести, не

розбираючи, сходи б зламалися. А якби те ліжко все-таки хтось розібрав на складові, то ніхто б не взявся його зібрати. От бабуся й лишила своє священне шлюбне ложе для випадкових статевих зв'язків різних декласованих елементів.

— А я позбавив Альбіну невинності на ліжку, де, очевидно, свого часу твій дід зробив жінкою твою бабуся.

— У них це було зовсім неправильно. Коли бабуся вже була дуже близько до переходу за межу, вона раптом ненадовго вийшла з маразму й знайшла за потрібне розповісти мені, що вони з Льовкою кохалися ще в дитячому будинку. Олеже, вона розповідала мені та-акі цікаві моменти! Невідомо, чому діду з бабусяю треба було так митарити нещасну Валюлю, коли та завагітніла на першому курсі! Краще б навчили її засобам запобігання, які самі знали дуже добре. А ліжко на Лук'янівці з'явилося по війні, коли їм дали ту квартиру, де народилася й моя мати, і я, куди ти ходив вчити англійську мову. Дід працював на заводі Артема, а бабуся працювала бухгалтером у трамвайному депо. Усе життя наше крутилося на Лук'янівці.

— А я в тому помешканні зробив жінкою Альбінку. І ти знаєш, Асю, я б і не здогадався, що виконав аж таке. Ні до того, ні по тому в мене цнотливих дівчат не було. Вона не поводитися, як якась недотика. Але... коли все сталося, вона попросила в мене носовичок, я відразу дав їй, витяг з кишені своїх

джинсів... вона приклала туди... а потім показала мені кров. Сказала, що забере це собі, а мені купить нову чоловічу хусточку.

— То, може то були місячні?

— От вже це я бачив багато разів! Ні, то була саме зруйновна цнота, на яку світив повний місяць з вікна.

— Так, у бабусину кімнату завжди світив місяць... Як над Вавилоном, над його садами...

— І над тим, що буде з нашими синами... Був кінець вересня, коли Діва переходить на Терези. Вона забрала з собою в сумочку ту хустку, я ще подумав, навіщо? Я через багато років прочитав переказ одного тантричного тексту про кров.

— А вона таке читала ще тоді?

— Не читала, але знала це без читання.

— Значить, вона сприйняла тебе, як судженого?

— Певне, вона схибила.

— Але ж тобі не відібрало, як Рубіку!

— Як ти можеш знати, ще їй досі щось лишилося.

І я не брав її силою, то була її добра воля. Це все було дуже емоційно, дуже хвилювало нас обох. Але в цьому всьому був дуже земний, дуже матеріальний підтекст: неординарна дівчина віддалася мажору за джинси — і стала ординарною. Так, «мажор» закохався, але її за суджену аж ніяк не сприймав. Я їй жодного разу не намагався поговорити з нею про те, про що так кортіло поговорити відтоді, як знав її дитиною. Я ташився від її краси, і це, загалом, нор-

мально, мені було двадцять п'ять років, їй двадцять. Ти бачиш, як вона довго лишалася незайманою? Для її середовища, для її походження, то було неймовірно. Вона берегла себе, але не для мене...

— А джинси хоча б їй підійшли?

— Підійшли! Сіли на її сідничку і на її ніжки, як на неї шилися! А яка вона була в тих джинсах топлес! Ті кілька днів ми зустрічалися щодня, і вона весь час була в них. Вона брала вихідні в барі, я домовлявся в себе на кафедрі, що в мене важливі справи, і цілі дні катав її на своєму «Запорожці» по Києву. Боже, яка в той рік була осінь! Яке падало листя, які сяяли зорі! Дні були теплі, сонячні, але ночі, ночі були страшенно холодні. Ми кохалися щовечора у вашому колишньому житлі, а потім пізно вночі я проводжав її до будинку по вулиці Студентській, де вона ночувала. Вона тікала від мене біля самого скверика, бігла вбік взуттєвої фабрики... А одного дня Гога викопав картоплю й з'явився просто у вашому помешканні на другому поверсі...

— Олеже, — схвильовано питаю я, уся до космічного дрожу в потилиці вражена останнім розділом історії Альбіни, — якщо все було аж так серйозно, чому Гога не вбив тебе?

— Я кричав йому те саме. Я трусив його з усієї сили й кричав: чого ти мене не вбив, кретин?

— То виходить, ти бачив, як він її вбивав?

— Не бачив, бо було темно! Ми сиділи на вашій кухні на порепаній софі, з якої лізли пружини.

Електрики не було, ми запалили свічу, накапали стеарину на підлогу, приліпили її там. Води теж не було, і з туалету, який збудував твій дід, смерділо, але не сильно, бо було дуже холодно. Ми недавно кохалися на койці твоїх предків по материнській лінії, але вже відійшли від кохання. Я збирався вести її на Студентську, як робив це щовечора, але чомусь саме в ті хвилини відчував страшний сум від того, що все відбувалося так банально, так по-земному, що я так і не розпочав з Альбіною тієї розмови, заради якої збив ту дівчину з її шляху, й нічого не запропонував їй навзаєм. Я пам'ятаю кожне своє відчуття, кожну свою думку того холодного, ясного осіннього пізнього вечора.

— Було б дивно, аби забув.

— Віяв вітер, гриміла розбита покрівля, трамваї сповзалися в парк на ніч... Тому я й не почув кроків на сходах, почув тільки як відчинилися двері.

— А ви не замкнулися?

— Замок з дверей хтось викрутив. У нас не було іншого місця, куди можна було б піти. У «Запорожці» цим зайнятися не можна, потрібна бодай «Лада»... А побути наодинці хотілося, хоч убий! От одного з нас і вбили... Хтось на мить освітив нас кишеньковим ліхтариком, коротко, наче блискавка при страшній грозі. Побачив, те, що хотів, і зробив свою справу. Ударив її по голові ребрами рук, і вона вмить померла, певне, знав, як вдарити. І не тікав. Я перелякався, зрозуміло... але коли все второпав, то відчув якийсь гормональний напад мужності...

схопив свічу в руки, підніс до його обличчя, отримав підтвердження, що то саме він. Я не знав його імені, лише нещодавно довідався від тебе. Він не тікав. І не опирався, хоча був напевне сильнішим за мене. Коли я почав трусити його, кричати, чому він не вбив мене, він сказав, що якби я намагався взяти її силою, він би вбив мене. А вона сама, по добрій волі. Сказав, щоб я його вбив. Що це полегшить її посмертну долю.

— Так і сказав?

— Може не зовсім так, але дав зрозуміти: як ти мене вб'єш, їй буде легше ТАМ. Я посвітив свічкою в обличчя Альбіни, а він — своїм ліхтарем. Вона вмерла, без варіантів, і на ній були ті джинси *Super Rifle*, чорний светрик і хрестик на ланцюжку. Я багато разів подумки вертався туди, а раптом вона не вмерла, просто знепритомніла! І починав прокручувати все те, і згадував її скляні розплющені очі, і те, як вона вмить задубівала, за півгодини вже не можна було розігнути її руки. Ну, ти ж ховала родичів, знаєш, якими стають померлі.

— Мати померла в лікарні, я не знала цих проблем. А бабуся — удома, спустивши ногу з ліжка. Я розумію, про що ти.

— Гоґа сказав, що я можу викликати міліцію, якщо хочу. Але тоді я повинен буду давати свідчення, до чого я, вочевидь, не готовий. Схоже, він зневажав мене, коли я не схотів або не зміг його вбити. Я пішов. А він лишився з Альбіною. А ваш закуток саме тоді наступного дня оточили парканами, мовляв, будуть

зносити. Більше я нічого не знав про ту справу. Я жодного разу відтоді не заходив у бар «Львівський», і мені чомусь стало легше, коли через кілька років він закрився. І ще довго я не ходив на Лук'янівський ринок, який існує й досі... До речі, Гога Циган не казав тобі, чи він сам зізнався у скоєному?

— Не казав.

— Про те, що він відсидів за те вбивство, я довідався тільки від тебе. Я ж не мав ніяких контактів серед тих, хто міг щось знати.

— А я почула про вбивство Альбіни й про те, хто її убив, пізньої осені того ж року від матері Тасі Ковалець — сама Тася вчилася у Москві. Їхній дім ще довго стояв після того, як наш закуток зрівняли з землею, бо то був добрий міцний будинок, таких у нашому місті багато ще лишилося, це окраса нашого міста, його сутність. Але і його знесли, бо він заважав станції метро. Пам'ятаю твої слова про привидів минулого, коли ми зустрілися вперше під склепінням цієї самої станції. Ти мав усі підстави говорити так. Тебе бентежили не тіні Валюлі Львівни чи Альбіни-малолітки...

— І вони також, але завершення тієї драми найбільше... Асю, я часто буваю на станції метро Лук'янівка, але щоразу, не повіриш, щоразу, підходячи до сучасної невиразної споруди відчуваю легку пропасницю від дотику тіней минулого. А скільки років калатало аж до стукоту зубів!

— Так, розумію, тебе наша слобідка свого часу зачепила дуже глибоко... А знаєш, Олеже, хто був моїм першим?

— А я його знаю?

— У тому то й справа. Це був Гога Циган.

Тепер і мені вдалося здивувати Олега.

— І це було до того, чи по тому?

— До того.

— Отже, дівчинка з порядної родини стрибнула в гречку значно раніше, ніж офіціантка Альбіна?

— Це сталося, коли Альбіна ще була в інтернаті чи на селі, до речі, а де вона була? Її мати заслала настільки далеко, що вона не з'являлася й на вихідні. А мені вже був потрібен ліфчик, і не нульовий розмір. А моя мати стала перевіряти мої труси, і кричати, що в мене через мої нахили ніколи не буде хорошого хлопця, що мене всі зневажатимуть, як Альбіну та її матір, що в мене провалиться ніс, що на мене всі будуть плювати. Не знаю, що з нею тоді коїлося, що зі мною. Треба було щось робити. То ж я побачила Гогу Цигана вперше без милиць. Він підхопив мого портфеля, поніс його, мимоволі схопив мене за руку... Ми кілька разів зустрілися в його домі теж, до речі, восени, коли його батьки поїхали на село копати картоплю. Це було вдень, коли ніхто не хвилювався, що дитини немає вдома. Моя мати в гріб лягла, не знаючи, хто був моїм першим, вірніше, не хотіла знати. Бо в той час я їй кричала, що зустрічаюся з Гогою-інвалідом із сусіднього подвір'я, що ми вже все робимо. Це було

для неї нереально, усе одно, ніби я «все робила» з якимось дядьком з базару, що возить продавати картоплю. Але вона таки відчула якусь потойбічну тривогу. Узяла всі трудові грамоти й медалі діда Льови й бабусі Олени і з тією ж відчайдушністю, з якою я пішла до Гоги, вона рушила в райвиконком і зуміла добитися, щоб нам дали двокімнатну квартиру на Сирці. Ми нарешті виїхали з того базарного закутка. А Гога Циган був добре обізнаний в тих ділах... Коли ми перетнулися тоді, після того, як він відсидів, ми й ці справи згадали. Він казав, що його розбестили дівки по лікарнях та санаторіях. Я казала йому, що мої наступні були гірші за нього, і то була правда. Щоправда, з Гогою я соромилася ходити по вулиці, навіть не пішла з ним в кіно до Клубу трамвайників, куди він мене запросив. Він це відчув, і ми перестали зустрічатися. Хоч білу панну ми могли оберігати з ним разом. Але не склалося. Та під кабінетом гінеколога у студентській поліклініці я гордо ставала в чергу для жінок, а не для дівчат і згадувала Гогу добрим словом.

— Ну ти й даєш! Молодець! Зробила, як схотіла! На зло матері!

— Так, от тільки добре мені від того не стало. З кожним наступним романом я думала: і навіщо мені воно було потрібно? Краще б сиділа сама, читала книжки. У мене їх було багато...

— Кого, книжок чи романів? — питає Олег, а мені хочеться змінити його іронічний тон.

— Але з усіма було погано! Тільки з тобою мені нарешті добре!

Олег у відповідь не каже нічого, але по тому, як він пригортає мене, відчувається, що його схвилювали мої слова. Ми довго мовчимо, нас трусить пропасниця нашого минулого. Чи могло воно бути спільним? Нарешті Олег заговорив:

— Чому я не звертав увагу на тебе, коли ти сиділа в барі «Львівському» з коктейлем «Янтар»? Чи ти завжди була там із якимось хлопцем?

— Та ні, частіше з дівчатами з університету. Але іноді з Вітькою, і таке бувало. Але ж ти запав на прибиральницю Альбіну! І не звертав уваги на дівчат у барі.

— Це правда, що вже брехати?

— І вона ж не для тебе почала так вульгарно фарбуватися, Гога казав, що це почалося раніше, що він не знав, як змусити її припинити бути такою, як усі. Навіть якби не ти зі своїми джинсами *Super Rifle*, невідомо, чи зберіг би її Гога Циган до зустрічі із судженням? Та й чи був для Альбіни той суджений?

— Але ж ти кажеш, Гога Циган був нічого пацан? — Олег повертається до свого звичного тону.

— Він був такий добрий, такий співчутливий, просто дивовижно, але ж інтелектуальний рівень... От я й зраділа, коли побачила їх разом: Альбіні, яка майже не ходила до школи, не читала книжок, ніколи в театрі не була...

— А ми збиралися з нею піти на балет «Жизель», до речі. І навіть квитки до Театру опери й балету

був узяв. На той день, коли в неї мав бути вихідний у барі. Вони довго лежали в одній з моїх чорних книжок.

Звичайно ж, ми з Олегом говорили не лише про Альбіну. Але це загадкове миле створіння таки поєднало нас! На радість своїм дітям я «з речами» перебралася на Лук'янівку до Олега. І ми почали знайомитися з дітьми одне одного.

— А ти шкодуєш, що ми запізно зійшлися! — знову жартує Олег, — Якби це сталося раніше, довелось б знайомитися з батьками, себто, як казала твоя подруга, з матірками!

Власне, з татусями ми також познайомилися, себто з батьком Олега і з моїм, який вплив із небуття незадовго до смерті моєї матері, вірніше її загибелі. Валюлю збила машина, коли вона самовіддано бігла до школи, несла моєму синові, уже старшокласнику, забутий удома бутерброд. Ми відвідали й цвинтарі: Берківці, де лягла моя мати в ногах у діда й бабусі, і Лук'янівське, де влаштувалася на вічний сон матуся Олега. Вона померла від раку горла, бо протягом усього життя дуже багато кричала.

Ми не мали уявлення, де поховали Альбіну, чи збереглася могилка. Ми збиралися пошукати Гогу Цигана, себто Георгія Солончака. Але потім вирішили цього не робити. Зрештою, життя й смерть Альбіни — то велика таємниця, якої нам ніколи не розгадати.

Список використаної літератури і джерел

1. Авксентьева Г. А. Авторські жанрові моделі у збірці Є. Кононенко «Симбалайн». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. Т. 1, № 59. С. 127–130. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v59/part_1/29.pdf (дата звернення: 03. 08. 2023).
2. Біла А. Сфери інобуття в прозі Євгенії Кононенко. *Березіль*. 2001. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-sferi-inobuttya-v-prozi-yevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 02. 09. 2023).
3. Бумар К. С. Лінгвокультурна адаптація вульгаризмів в українськомовних перекладах сучасної італійської прози. *Львівський філологічний часопис* 2020а. 8. С. 20–25. URL: http://philologyjournal.lviv.ua/archives/8_2020/3.pdf (дата звернення: 28. 07. 2023).
4. Бумар К. С. Лінгвокультурна адаптація жаргонізмів в українськомовних перекладах сучасної італійської прози. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2020б. № 14. С. 16–20. URL: http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2020/NV_2020_14/5.pdf (дата звернення: 28. 07. 2023).
5. Вербич С. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник НАН України*. 2008. N 5. С. 54–60. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=vnanu_2008_5_10 (дата звернення: 03. 07. 2023).
6. Волошук В. І. Індивідуальний авторський стиль, ідіолект, ідіостиль: питання термінології. *Наукові праці*. 2008. С. 5–8. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-1.pdf> (дата звернення: 25. 08. 2023).
7. Волошук Л. Феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко. *Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Філологічні науки*. 2017. С. 62–66. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141487426.pdf> (дата звернення: 17. 06. 2023).

8. Воробйова В. Є. Переклад «фальшивих друзів перекладача». 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/343384577_Vorobjova_VE_Perekklad_falsivih_druziv_perekladaca (дата звернення: 20. 08. 2023).
9. Гамоліна У. В. Жіноча проза як феномен української літератури. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. Філологія*. 2020. Т. 2, № 12. С. 224–227. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/9271> (дата звернення: 02. 09. 2023).
10. Герасименко Н. Мала проза Є. Кононенко як реалістична художня модель українського суспільства межі ХХ–ХХІ ст. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філологічні науки*. 2014. № 3. С. 15–19. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Litpro_2014_3_6 (дата звернення: 17. 06. 2023).
11. Горох – українські словники. URL: <https://gogoh.pp.ua> (дата звернення: 16. 09. 2023).
12. Габор В. Українська Франсуаза Саган. *gazeta.ua*. 2008. URL: https://gazeta.ua/articles/culture-newspaper/_ukrayinska-fransuaza-sagan/224249 (дата звернення: 18. 06. 2023).
13. Дніпровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Євгенія Кононенко: «Письменництво – це самореалізація». 2013. URL: <https://www.dnu.dp.ua/newsprint/2013> (дата звернення: 17.06.2023).
14. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г.. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів за ред. СЯ Єрмоленко. Київ: Либідь. 2001. URL: <https://archive.org/details/terminy2001/page/174/mode/2up> (дата звернення: 17. 06. 2023).
15. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ДонНУ ім. В. Стуса. 2020. URL: https://r.donnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/469/%D0%A1%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA_RD-%D0%A1%D1%83%D1%87_%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%B2_%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%281%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17. 06. 2023).
16. Зборовська Ніла. Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-feministichnij-triptih-yevgeniyi-kononenko-v-konteksti-zagalnoukrayinskoji-problematiki> (дата звернення: 02. 09. 2023).

17. Іваніна Т. В. Особливості перекладу димінутивної лексики (на матеріалі українських художніх творів та їхніх перекладів англійською мовою). 2010b. URL:
https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23013/1/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83_%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%B8.PDF (дата звернення: 25. 07. 2023).
18. Іваніна Т. В. Про перекладність димінутивних власних назв. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2010а. 51. С. 44–47. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4192/1/vip51_10.pdf (дата звернення: 25. 07. 2023).
19. Калимон Ю., Кульчицький І., Ліхнякевич І. Ідіолект, ідіостиль, індивідуальний стиль. Тотожне чи різне? *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. 5. С. 226–229. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/7796/1/52.pdf> URL: (дата звернення: 23. 06. 2023).
20. Кононенко Є. А. Симбалайн. Львів: Кальварія, 2015.
21. Кононенко Євгенія Анатоліївна. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-4939> (дата звернення: 17. 06. 2023).
22. Кононенко Євгенія: «Критикувати політиків – це... найдешевший спосіб здобути популярність». *Український журнал*. URL: <http://ukrzurnal.eu/ukr.archive.html/1160/> (дата звернення: 17. 06. 2023).
23. Костюніна Є. І., Радецька С. В. Реалії-топоніми у сучасному перекладознавстві та способи їх перекладу. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2018. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part_4/48.pdf (дата звернення: 20. 07. 2023.)
24. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. 2001. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kocherhan_Mykhailo/Vstup_do_movoznavsta.pdf (дата звернення: 17. 06. 2023).
25. Лебідь Н. Євгенія Кононенко: «Я – за злам стереотипів». *Українська правда онлайн*. 2005. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2005/02/19/3007231/> (дата звернення: 17. 06. 2023).

26. Лозовська К. О., Полежаєва Т. В. Особливості перекладу обсценної лексики польською мовою (на матеріалі роману Дж. Р. Р. Мартіна «Гра престолів»). *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Львів: ГО «Наукова філологічна організація «ЛОГОС», 2021. С. 20–23. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6326/1/%d0%93%d1%80%d0%b0%20%d0%bf%d1%80%d0%b5%d1%81%d1%82%d0%be%d0%bb%d1%96%d0%b2_%d1%82%d0%b5%d0%b7%d0%b8.pdf (дата звернення: 02. 09. 2023.)
27. Мацкевич К. А. Енциклопедія Сучасної України. *Інститут енциклопедичних досліджень НАН України*. 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-4939> (дата звернення: 17. 06. 2023).
28. Радченко Т. А. Адекватність перекладу (на прикладі нової розмовної лексики і фразеології англійської мови). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2020. Т. 3, № 46. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v46/part_3/39.pdf (дата звернення: 20. 08. 2023).
29. Саєнко В. П. Сучасна українська література: компендіум. Одеса: Астропринт, 2014. URL: <https://ukrlit.net/handbook/compendium/16.html> (дата звернення: 17. 06. 2023.)
30. Словник сучасного українського сленгу. Упоряд. Т. М. Кондратюк. Харків: Фоліо, 2006. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0001738 (дата звернення: 20. 08. 2023). – ССУС
31. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980). URL: <http://www.sum.in.ua/> – СУМ
32. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. *A Short Dictionary of Ukrainian Slang*. Київ: Критика. 2003. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002849 (дата звернення: 20. 08. 2023). – КСЖЛ
33. Ставицька Л. О. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. Київ: Критика, 2008.

34. Ставицька Леся. Про термін ідіолект. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 3–17. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Stavytska_Lesia/Pro_termin_idiolekt.pdf (дата звернення: 17. 06. 2023).
35. Стріха М. Портрет покоління на тлі втрачених стін (Євгенія. Кононенко. «Колосальний сюжет». *Критика*. 1998. С. 25–26.
36. Тихоша В. Урбоніми міста Херсона: структурно-семантичний аспект. URL: <https://jgch.donnu.edu.ua/article/download/6651/6683> (дата звернення: 25. 07. 2023).
37. Ткаченко Т. Оказіональні лексичні новотвори в мові прози Михайла Стельмаха. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29414/Тkachenko_296303.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25. 08. 2023).
38. Український лінгвістичний портал «Словники України». URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> (дата звернення: 17. 06. 2023).
39. УкрЛіб, Кононенко Євгенія URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=14863> (дата звернення: 17.06.2023).
40. Фенько Н. І. Емоційний пазл від Євгенії Кононенко. *Сучасні українські письменники. Полтавська обласна бібліотека для юнацтва ім. Олеся Гончара*, 2018. URL: https://libgonchar.org/images/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F4.pdf (дата звернення: 27. 06. 2023).
41. Харчук Р. Б. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навчальний посібник. Київ: Академія. 2008. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kharchuk_Roksana/Suchasna_ukrainska_proza_Postmodernyi_period.pdf (дата звернення: 17. 06. 2023).
42. Христо В. Творчість Євгенії Кононенко в контексті сучасної української прози. *Науковий вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки*. 2016. № 1. С. 315–318. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmduf_2016_1_63 (дата звернення: 17. 06. 2023).
43. Читиво. Квіти в темній кімнаті: Сучасна українська новела Володимир Григорович Даниленко. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Danylenko_Volodymyr/Kvity_v_temnii_kimnati_Suchasna_ukrainska_novela/ (дата звернення: 17.06.2023).

44. Шарапа Іванна. Художнє відображення проблеми міста і провінції в прозі Євгенії Кононенко. 27. 07. 2018. URL: <https://md-eksperiment.org/post/20170727-hudozhnye-vidobrazhennya-problemi-mista-i-provinciyi-v-prozi-yevgeniyi-kononenko> (дата звернення: 17. 06. 2023).
45. Шевченко Т. Новелістика Євгенії Кононенко у контексті сучасної української «малої прози». *Історико-літературний журнал. Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова*. 2002. № 8. С. 188–197. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18466/1/188-197.pdf> (дата звернення: 17. 06. 2023).
46. Шум О. Риси індивідуального стилю перекладача при відтворенні розмовно-побутової лексики (на прикладі німецькомовних перекладів української прози другої половини ХХ століття). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2016. 15. С. 221–227. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2016_15/221-_D0%A8%D1%83%D0%BC.pdf (дата звернення: 20. 08. 2023).
47. Badurina, L., Marković, I. i K. Mićanović (2008) *Hrvatski pravopis*. Zagreb: Matica hrvatska. – НРМН
48. Čagalj, I., Svitková, M. (2014) „Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom“, u: *Životinje u frazeološkom ruhu*. Ur. I. Vidović Bolt. Zagreb: FFpress, s. 1-15. URL: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/download/115/190/8680?inline=1> (pristupljeno 2. 5. 2022.).
49. Hrvatski egzonimi. URL: <https://egzonimi.lzmk.hr/?p=1392> (pristupljeno 20. 7. 2023.).
50. Hrvatski jezični portal. URL: <https://hjp.znanje.hr/> (pristupljeno 17. 6. 2023.). – НЈР
51. Hrvatski pravopis (2013) Ur. Jozić, Ž. et al. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. – НРІНЈЈ
52. Ivir, V. (1984) *Teorija i tehnika prevođenja: udžbenik za III i IV razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke Sremski Karlovci: Centar „Karlovačka gimnazija“* URL: <https://dokumen.tips/documents/vladimir-ivir-teorija-i-tehnika-prevođenja.html?page=63> (pristupljeno 20. 7. 2023.).
53. Lewis, K. (2020). *Lažni prijatelji u terminologiji: hrvatski izgubljen u prijevodu*. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 46 (1), 141-164. URL: <https://doi.org/10.31724/rihjj.46.1.8> (pristupljeno 20. 8. 2023.).

54. Nosić, M. (2014) Jezično normiranje i ukrajinsko zemljopisno ime Čornobylj. Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika 61. s. 140-152. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/197129> (pristupljeno 20. 7. 2023.).
55. Sagan, Françoise. Hrvatska enciklopedija. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53983> (pristupljeno 17. 6. 2023).
56. Wachtel, A. (1999.) Review of the book From Three Worlds: New Writing from Ukraine. Comparative Literature Studies 36 (3), 269-272. URL: https://muse.jhu.edu/article/7647#info_wrap (pristupljeno 15. 6. 2023.).

РЕЗЮМЕ

У дипломній роботі представлено переклад хорватською мовою новели української письменниці Євгенії Кононенко «Альбіна», що опублікована в 2015 році й увійшла до збірки «Симбалайн». Також подано біографію та висвітлено творчість авторки, запропоновано переклад новели «Альбіна», а на основі перекладу проаналізовано мовні особливості, за допомогою яких формується індивідуальний стиль авторки та вказано на особливості перекладу окремих стилетвірних мовних одиниць.

Ключові слова: *Євгенія Кононенко, «Симбалайн», переклад, індивідуальний авторський стиль, мала проза, жіноча проза*

SAŽETAK

U diplomskom radu predstavljen je prijevod na hrvatski jezik pripovijetke ukrajinske spisateljice Jevgenije Kononenko *Albina* koja je izdana 2015. godine i dio je zbirke *Simbalajn* (*Cymbaline*). Predstavljena je i biografija te stvaralaštvo autorice, predložen prijevod pripovijetke *Albina*, a na osnovi prijevoda analizirane su jezične osobitosti pomoću kojih se formira individualni stil autorice te su naznačene osobitosti prijevoda pojedinih stilskih jezičnih jedinica.

Ključne riječi: *Jevgenija Kononenko, Cymbaline, prijevod, individualni autorski stil, kratka proza, ženska proza*

SUMMARY

The subject of this master thesis is Croatian translation of the short story *Albina* written by the Ukrainian writer Yevheniya Kononenko which was published in 2015 and is a part of the short stories collection *Cymbaline*. The author's biography and literary work are presented, as well as the translation of the short story *Albina*, while on the basis of the translation, the linguistic features that form the author's individual style are analyzed and the features of the translation of certain stylistic language units are presented.

Key words: *Yevheniya Kononenko, Cymbaline, translation, author's individual style, short stories, women's prose*

ŽIVOTOPIS

Agneza Jurić rođena je 8. siječnja 1996. godine u Zagrebu. XII. gimnaziju završila je 2014. godine te je iste godine upisala dvopredmetni studij Arheologije i Ukrajinskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na diplomskom studiju upisala je studij Antropologije te smjer prevoditeljstva na studiju Ukrajinskog jezika i književnosti.